

Sjukdom, tristess och underbart lugn

VARDAGSPERSPEKTIV PÅ CORONAPANDEMIN I UPPSALA LÄN

**Cecilia Bygdell (text)
Olle Norling (foto)**

Det var mycket som fick avbokas och ställas in i mars 2020 när det nya coronaviruset spreds i landet. Rädslan att smittas var lika stor som rädslan att smitta någon annan. Genom dagböcker och intervjuer tecknar några individer i Uppsala län en vardag som både är som vanligt och annorlunda, där tristess och ett eftertraktat lugn samtidigt råder. Genom dessa uppläningar framträder en tid där den egna kroppen är föremål för försiktighet och regleringar, där vardagen dominerar livet, där samhällslivet rört sig inåt mot det egna hemmet och de lokala sammanhangen och där det finns tid att fundera över hur samhället och det egna livet skulle kunna te sig framöver.

Upplandsmuseets skriftserie 14

UPPLANDSMUSEET

ISSN 1404-2908

ISBN 978-91-86145-42-2

Sjukdom, tristess och underbart lugn

VARDAGSPERSPEKTIV PÅ CORONAPANDEMIN I UPPSALA LÄN

**Cecilia Bygdell (text)
Olle Norling (foto)**

Sjukdom, tristess och underbart lugn. Vardagsperspektiv på coronapandemin i Uppsala län.
Cecilia Bygdell & Olle Norling, Upplandsmuseet 2022

Omslagets framsida: Aktiviteter där ordentligt avstånd till andra kan hållas behöver aldrig ställas in.
Kanutist på Ekoln, Uppsala maj 2020. Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet
Omslagets baksida: foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

Grafisk form och produktion: Barbro Björnemalm, Uppsala
Tryck och bindning: Åtta.45 Tryckeri AB, Järfälla 2022

Upplandsmuseets skriftserie 14

ISSN 1404-2908
ISBN 978-91-86145-42-2

Upplandsmuseet, Drottninggatan 7, 75310 Uppsala
Telefon: 018-169100
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

ATT SAMLA MINNET AV EN PANDEMI 5

Förutsättningar för texten 6

PANDEMIN 11

Rapporter från Kina och Alperna 12

Vi har en samhällsspridning –
här hos oss 13

Nu har vi vant oss 15

Höstens långa uppförsbacke 15

Inget gott slut 19

Fler restriktioner 22

Väntan på post-pandemin 24

Smittoexplosion och avslut 25

EN SPRUTA I ARMEN 29

PANDEMI PÅ VARDAGSNIVÅ 35

SMITTA, SJUKDOM OCH KONTROLLERADE KROPPAR 39

Sjuk! 40

Vaksamhet över kroppen 42

Avstånd 46

Exponerad sårbarhet 47

Handsprit och rituella beteenden 49

EN LÅNG MEN ANNAN VARDAG 53

Avbokad och efterlängtat lugn 54

Vardag, vardag, vardag och lite fest 58

Coronaprojektet 60

Uppskalat digitalt vardagsliv 63

Skogspromenader och umgänge på

altanen 68

EN SAMHÄLLSIMPLOSION 77

Kortare räckvidd 78

Hemma 81

Med de närmaste 83

ADMINISTRERAD PANDEMI, ADMINISTRERAT LAND 89

Rimliga svenska vägval, men... 90

Restriktioner att följa 92

Administrera eller undvika 95

TIDENS GÅNG OCH TIDENS BRYTPUNKTER 99

En ovanlig tid 100

MATERIALISERAD PANDEMI 105

EN FÖRÄNDRAD VÄRLD? 111

TACK 116

REFERENSLISTA 117

*Handla gärna och stötta det lokala näringslivet, men med bibehållen fysisk distans till andra. Näringar som bygger på fysisk samvaro med andra tillhör de som först får svårt att locka kunder när pandemin omskapar samhället. Güntherska hovkonditoriet, Uppsala april 2020.
Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet*

Att samla minnet av en pandemi

Hur samlar museer bäst på det som har varit? Det finns två ingångar till detta: Att samla i efterhand när det har passerats till en dåtid, eller att samla i en nutid för att det med tiden ska få bli en dåtid. Den här skriften är resultatet av en insamling som gjordes när pandemin fortfarande pågick. Det innebär att den saknar eftertankens klokhets, och möjligheten att sätta den i relation till det som följer efter. Det vi däremot vinner med denna form av insamling, är att fånga ögonblicken när de sker och att presentera en tid med den förvirring, osäkerhet och de blandade känslor som kan finnas när det faktiskt pågår.

Samtidsinsamlingen på de svenska kulturhistoriska museerna var länge koncentrerad på yrkeslivet och kanske främst det försvinnande industrisamhället. Idag är mycket av insamlingen orsakad av stora samhällshändelser, och inte sällan de lite mer svåra och omskakande delarna av vår vardag. Denna insamling ska delvis ses i den traditionen. Men den fungerar också som en berättelse om hur människor tänkte och agerade i vad som i efterhand med stor sannolikhet kommer att ses som en brytpunkt i historien. Vi har inte svaren på hur samhället kommer att förändras, men insamlingens material kan ge svar på hur människor i vårt län uppfattade sitt livsutrymme och sina handlingsmöjligheter då, när det begav sig.

Flertalet museer i Sverige har gjort insamlingar av berättelser under coronapandemin. Innehållet i alla dessa insamlingar är ännu inte presenterat så det går att överblicka allt som har gjorts och hur, eller hur det är presenterat. Det tycks ändå som att många insamlingar har gjorts via digitala kanaler, med uppmaningar att lämna berättelser och bilder till museers arkiv. Kvantiteten i dessa svar är ofta omfattande, då det är förhållandevis enkelt att sprida

uppmaningar att samla berättelser digitalt. Svaren är däremot relativt kortfattade. Upplandsmuseets insamling kännetecknas av att vi eftersträvat ett rikt kvalitativt material, men kanske framför allt av att det bearbetats i en tematisk analys och presenteras i den längre skriftliga form som denna text är.

Det är människors egna berättelser, deras erfarenheter och de ord de använder för att beskriva sin vardag som är grunden för denna skrift. De människor som kommer till tals, gör det i form av dagböcker som skrevs under pandemins allra första veckor, och genom intervjuer. Upplevelserna är deras, tolkningen av dem min.

Den här texten är uppdelad i två delar. Den första delen utgör en bakgrund till tiden med pandemin, en kronologisk redogörelse för vad som skedde ur ett övergripande perspektiv. Avsnittet baseras på nyhetsförmedling, intervjuerna och dagböckerna samt min egen erfarenhet av tiden. Den andra delen är en tematisk genomgång av hur coronapandemin beskrivs av dem som skrivit dagböcker och berättat om sina upplevelser i intervjuer.

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR TEXTEN

Grunden för denna text är människors erfarenheter av vardagsliv och arbete under coronapandemin. Det är ett vardagsperspektiv som förmedlas, där individers egna beskrivningar av pandemin står i centrum.

Textmaterialet består huvudsakligen av två delar: dagböcker och intervjuer. Dagböckerna är skrivna av nio individer under våren 2020, huvudsakligen under april och maj. En av dagböckerna är betydligt mer omfattande, och innehåller anteckningar in till 2021 fram till vaccination. Dagböcker var ett sätt att få tillgång till ett källmaterial med utgångspunkt

från individers egna tankar i ett läge där museet inte kunde göra som brukligt, det vill säga besöka människor i hemmet för samtal.

De som skrivit dagböcker har haft några punkter att utgå från i sitt skrivande. Dessa punkter har kretsat kring vad de gör och var, vilka de har träffat, om pandemin har påverkat vardagslivet, stämningen i deras omgivning, hur de tar del av information om coronapandemin och deras tankar kring den samt digitala vanor. Skrivandet har dock varit fritt. Dagböckerna innehåller ofta personliga tankar, där funderingar över vad pandemin innebär både personligt och ur ett samhällsperspektiv framkommer tydligt och ibland med mycket starka ord som säkerligen tagit tid att formulera. På så vis är dagböckerna texter som kommer väldigt nära individer och som i vissa bitar är ett väldigt starkt och emotionellt koncentrat av pandemins första tid.

De flesta som skrivit dagbok har också intervjuats, några en gång och några två gånger. Därutöver har intervjuer gjorts med ytterligare personer. Intervjuerna har innehållit frågor om hur vardagen levts, eventuell sjukdom i covid, användning av digital teknik och hur de ser på tiden efter pandemin. I intervjuerna har också resonemang förts om det finns några fysiska ting som de ser som viktiga representanter från deras vardag under pandemin. Några av dessa ting har också förvärvat av Upplandsmuseet och ingår nu i föremålssamlingarna.

Intervjuerna har skett både genom fysiska träffar och digitalt. I början av hösten 2020 gjordes intervjuer utomhus eller inomhus med avstånd, men med ökad smittspridning övergick de till att göras digitalt. Digitala intervjuer hade varit svåra att genomföra under insamlingens början då få hade den kunskap och trygghet som behövs för att använda digitala

kommunikationskanaler. Det är en bra illustration av den snabba digitala utvecklingen att det enbart ett halvår in i pandemin var ett tillvägagångssätt som de flesta var trygga att använda.

De som skrivit dagböcker och blivit intervjuade bor och verkar i Uppsala, Enköping, Tierps och Heby kommuner. Deras riktiga namn används inte och vilken kommun de bor och arbetar i nämns inte, allt för att inte röja för mycket av deras identitet. Personers ålder anges med intervall. Enbart en persons riktiga namn används efter godkännande från den berörda. I texten benämns de som skrivit dagböcker och blivit intervjuade för ”deltagare” i projektet. Detta är ett ordval som vill visa på dessa personers aktiva bidrag till att beskriva denna unika period. Anita och Sten är ett par, och Nils och Elisabet är far och dotter.

NAMN	Ålder	Dagbok vår 2020	Intervju höst 2020	Intervju höst 2021
Alexander	30 - 40	X	X	
Anders	60 - 70	X	X	X
Anita och Stefan	60 - 70		X	
Anton	15 - 20		X	
Britt	80 - 90	X		
David	40 - 50		X	
Elin	30 - 40		X	
Frida	40 - 50		X	
Hanna	40 - 50	X	X	X
Jacke	50 - 60	X	X	
Jenny	40 - 50		X	
Kerstin	60 - 70	X	X	
Martina	50 - 60	X	X	X
Nils och Elisabet	80 - 90 50 - 60	X		X
Pernilla	50 - 60	X	X	

Bildmaterialet består likaså av flera delar. En stor del av fotografierna är tagna av fotograf Olle Norling vid Upplandsmuseet. Framför allt visar de offentliga miljöer i länet, inklusive teststationer och vaccinationslokaler. Flera av dem som skrivit dagbok och blivit intervjuade har också bidragit med bildmaterial. Detta material är taget i hemmen och till viss del på arbetsplatser, vilket är miljöer som Upplandsmuseets fotograf inte hade kunnat få tillträde till utan stora risker för smittspridning. Fotografierna tagna av deltagare i projektet samspelar med dagböcker och intervjuer, och dessa två material ska därför ses som integrerade med varandra. En del bilder kommer även från mitt vardagsliv under pandemin.

Intervjuer har renskrivits och analyserats tillsammans med dagböckerna genom en empi-

riskt grundad tematisering. Intervjuande, renskrivande, analysarbete av material och skrivande av rapporten har i många delar löpt parallellt. Citat ur intervjuer och dagböcker är ibland redigerade för att det ska vara möjligt att få bättre sammanhang och för att bättre passa ett skriftspråk. Detta har skett med en varsamhet så att innebörden inte förändras. Kapitlet "Pandemin" innehåller ett fåtal citat som visar hur deltagarna resonerat vid skilda tidpunkter under pandemin. Dessa citat presenteras parallellt med övrig text. I de kapitel som följer efter "Pandemi på vardagsnivå" är citaten däremot en bärande del av framställningen, och därför integrerade i text.

*Arbetet med denna text har skett i arbetsrummet, köket, vardagsrummet och på uteplatsen. Pandemin igenom har mitt arbete nästan helt skett i hemmet. Zoommöte från soffan i Cecilias vardagsrum.
Foto: Cecilia Bygdell, Upplandsmuseet*

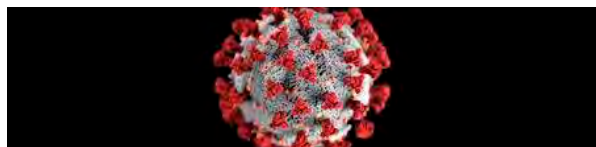

*Hänsyn ska tas vid handling, i flera bemärkelser. Producenter, distributörer och matvarukedjorna lovar att mat kommer att finnas till försäljning, så bunkring är inte nödvändig. Väl inne i butiken behövs respekt för avstånd, men önskvärt är att allt fler handlar utan att gå in genom butikernas dörrar. Ica Supermarket Heby i april 2020.
Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet*

Pandemin

RAPPORTER FRÅN KINA OCH ALPERNA

Vid skiftet mellan 2019 och 2020 rapporteras om ett virus i Kina, som inte den medicinska expertisen känner till sedan tidigare. Det är ett nytt coronavirus, en benämning på ett virus som tidigare gått de allra flesta helt förbi. Det officiella namnet är SARS-CoV-2. Sjukdomen som viruset orsakar heter covid-19, eller formellt det längre coronavirus disease 2019 (Folkhälsomyndigheten 2020).

*Coronaviruset, »Coronavirus impact monitor«.
Digital källa: Deloitte Sverige*

Rapporter från Kina tar plats i landets nyhetsrapportering, men det är en av många nyheter i ett flöde av händelser. Det är krig, kris och katastrof som ett helt vanligt år under de inledande månaderna. Rapporterna från Kina blir allt eftersom lite mer fylliga, och det berättas om läkare som larmat, myndigheter som velat tysta ner och obehagliga scener från den kinesiska staden Wuhan där utbrottet av det nya viruset sker. Människor isoleras genom att stängas in i sina hem för att få stopp på smittspridningen. Men som sagt, det är i Kina. Även om det är obehagligt så är det en annan del av världen geografiskt, politiskt och kulturellt. Få svenskar reagerar, inte ens ledande medicinska experter i Sverige är riktigt oroade. Det blir nog ett lokalt utbrott som hanteras, kanske blossar upp igen men som i huvudsak kommer att vara en angelägenhet för Kina.

Varken vetenskap, myndigheter eller globala aktörer som WHO verkar ha räknat med en så stor spridning när viruset rapporteras finnas i större skala i länder som Iran och Italien. Nu

är det närmare. Sjukhusen i norra Italien har fullt med patienter som de inte har beredskap eller kunskap att ta hand om, och i Iran är det ingen som riktigt vet hur många som är smittade och som mister sina liv. Fler länder följer efter. Men fortfarande är det inte hos oss, det är andra länder som står där handfallna när smittan sprids okontrollerat. Sista januari konstateras förvisso det första fallet i Sverige. Det är en kvinna som varit utomlands, och som kommit hem smittad. I en globaliserad värld var det att vänta, och kullkastar inte känslan att även detta är ett virus som håller avstånd till oss. 27 februari får Uppsala län sitt första konstaterade fall, och även i detta fall spåras smittotillfället till ett besök i annat land.

I flertalet europeiska länder tas politiska beslut om smittbekämpning som inte använts tidigare i så stor skala. Det fria och rörliga demokratiska samhället ersätts av ett samhälle som stänger sina medborgare inne i hemmen, stänger av kommunikationsstråken och bevakar sina nationsgränser. Lockdown är den lösning som flera regimer väljer. Allt inte nödvändig samhällsverksamhet stängs, och människor får i vissa fall till och med utgångsförbud. Det är ett sätt att begränsa smittan som till och med provas av länder dit smittan knappt har nått, med katastrofala ekonomiska och sociala följder. Gränser stängs, och svenskar utomlands börjar bli oroliga att inte kunna komma hem.

Det är sportlov i delar av Sverige när Italien får ett utbrott de inte kan hantera, och när skidåkare från de italienska Alperna kommer hem uppmanas de att isolera sig om de har sjukdomssymtom. Men kritiken mot att de åker tåg, bussar och taxi när de landar på Arlanda uteblir inte, för kanske har de hunnit sprida sjukdomen till många på sin väg hem. Det verkar nämligen finnas smitta i landet,

eftersom ett enskilt isolerat fall blir till fler och fler. Troligen har resande svenskar haft med sig viruset hem från fler länder. Även om skidåkarna från Alperna hade kontrollerats bättre, hade det inte hjälpt mot alla dem som nu helt ovetande smittar sina familjemedlemmar och arbetskamrater. Världen är som sagt global och det omfattande internationella resandet har orsakat att viruset på några månader finns i alla världens delar.

I början tog jag väl inte det där på allvar riktigt. Man hörde att det fanns någon sjukdom i Kina, och det finns ju många farsoter i världen. Men jag hade inga planer på att åka ut och resa eller träffa folk därifrån så jag tänkte att det var inget som berörde mig. Sen kom det lite närmare när man hörde om Spanien och Italien. Men jag skulle inte åka dit heller. (Kerstin, intervju)

Först tyckte man bara det var så jävla konstigt, herregud det är en influensa. Vi lever i de här småbarnssjukdomarna hela tiden. Jag tyckte det var lite halvnojt allting. (Jenny, intervju)

VI HAR EN SAMHÄLLSSPRIDNING – HÄR HOS OSS

I mars ställs så allt på ända. Vi får veta att vi har en samhällsspridning. Utom kontroll. Det nya coronaviruset tar alla på sängen, förutom några experter och debattörer som syns var och varannan dag i tidningar och nyhetssändningar och förklarar att detta var väntat med den passiva hållning som Sverige haft. Dödsfallen kommer, först några få men sedan allt fler. Statistiken över regionernas dödstal exponeras i nyhetsmedia, och den morbida statistiken följer med under hela pandemin.

Det går fort att förändra vardagen i Sverige. Den 10 mars anger Folkhälsomyndigheten att

vi har en stor samhällsspridning, 11 mars utropar WHO att det är en pandemi, 12 mars begränsas allmänna sammankomster och offentliga tillställningar till att få ha som mest 500 deltagare, 14 mars avråder UD alla svenskar från icke nödvändiga resor till alla världens länder, 16 mars uppmanas personer över 70 att starkt begränsa alla sociala kontakter som sker med fysisk närhet, 17 mars övergår universitet och gymnasier till distansundervisning, 18 mars avråds svenskar från icke nödvändiga resor inom landet, 24 mars inleds en räkka med åtgärder som gäller för landets restauranger och krogar, 29 mars sänks gränsen för allmänna sammankomster och offentliga tillställningar till 50 personer och regeringen betonar att det också ska vara normerande i sammanhang som lagstiftaren inte kan styra. Många företagare måste dra i handbromsen när kunderna håller sig hemma, och de som drabbas allra först och hårdast är hotell och besöksnäring, restauranger och konferensanläggningar samt nöjes- och kulturbranschen. Statliga medel används för att hjälpa företag att skapa permitteringssystem.

Det kommer att ske justeringar av restriktioner, allmänna bestämmelser, rekommendationer och lagstiftning. I huvudsak är det ändå redan i mars som scenen sätts: Tvätta händerna, res inte i onödan, håll avstånd, undvik platser där det är trångt och jobba hemma om du kan. Smittkedjorna måste brytas, och så kallade superspridarevent undvikas.

Nästan alla länets gymnasister får lära sig att ha skola från sina egna rum, och många studenter lämnar Uppsala för att i stället studera från sin hemort. Det kallas för distansundervisning, men digital undervisning sätter bättre fingret på vad som hänt. Undervisning för äldre tonåringar och unga vuxna förlitar sig helt på allas kompetens att hantera digitala lösningar.

Grundskolebarnen däremot får fortsätta i skolan som vanligt. Under nästan hela pandemin är deras skolgång och deras fritidsaktiviteter fredade från åtgärder. De förklaras vare sig driva på smittan, eller ha förutsättningar att klara inskränkningar i vardagen utan stora konsekvenser för deras välmående.

Det går knappt att ha andra samtalsämnen än den nya värld som vi är i under våren. I början är det en rädsla, en förundran och en förvirring – på en och samma gång. Vad händer egentligen? Och hur länge ska det här fortgå? Flera veckor, verkar det som. Så småningom inser alla att det kanske blir månader, men det känns ofattbart. Och vem är egentligen sjuk? Det finns inga tester tillgängliga utan man testar bara dem som behöver sjukhusvård. Alla som är förkylda räknas som potentiella smittspridare av coronaviruset och måste dra sig tillbaka till hemmet. Det dröjer en tid innan det finns rutiner för hur människor ska testas, hållas hemma vid sjukdom och vad som gäller för anhöriga till kanske och konstaterat smittade.

Butikerna länsas på basvaror i mars när pandemin är ett faktum, precis som i stora delar av världen. Det visar sig att krisberedskapen inte var så stor hos svenskarna. De där förråden av mat för en vecka eller två som Myndigheten för samhällsskydd och beredskap i flera år uppmanat svenskarna att ha hemma fanns visst inte, så nu börjar många bunkra. Pastahyllorna gapar tomma. Konservburkar säljer bra. Värktabletter tar slut på landets apotek när många förbereder sig för att bli sjuka. Toalettpapper är slut på hyllorna, och det är en reaktion som får de svenska toalettpapperstillverkarna att förvånas: Vi har råvaran, vi har produktionen och vi har distributionskedjorna, meddelar de. Bunkringen framstår mest som ett irrationellt svar på en vardag skakad i sina grundvalar.

Det är en omställning av sällan skådat slag som sker under våren. Det är överkligt lite folk i det offentliga i flera veckor under mars och april. Allt är mer eller mindre inställt. Till och med sådant som inte borde ställas in, så som besök på vårdcentraler och sjukhus, drabbas. Mycket skjuts upp till hösten. Vi tar det ordentliga mötet då, säger många. Då ska vi väl ändå kunna ses, då ska det väl ändå inte vara något problem längre. Resan avbokas nu, men i september går det nog bra att åka iväg. Och barnbarnen kan säkert komma på besök om några månader.

Men naturen är fortfarande öppen, och det märker många. Det går alldeles utmärkt att ses på en promenad, det går att grilla korv ute och det går att ta sig till grönområden. Stadsnära grönområden brukas som aldrig förr och det är nästan trångt i de mest kända naturområdena. Svenskarna uppmanas att inte ställa in den fysiska rörligheten, men att gärna förlägga den i det gröna. Samma myndighet som rekommenderar begränsningar i svenskarnas liv på grund av pandemin har det totala folkhälsoansvaret, och uppmuntrar till rörelse i det fria och sociala uteaktiviteter.

Att tvätta händerna noga och ofta och använda handsprit lyfts fram som en central åtgärd för privatpersoner för att bromsa smittspridning. Den handsprit som finns i Sverige under tidig vår behöver gå till sjukvården, men inte ens den verksamheten kan få sitt behov tillfredsställt. Det finns inga lager av handsprit att ta av. Vissa företag och även myndigheter ställer snabbt om sin produktion för att hjälpa till med att skyndsamt få fram handsprit till vården. Det dröjer innan apotek och butiker börjar kunna sälja handsprit till allmänheten. När det väl börjar säljas så är det en eftertraktad vara, som snabbt tar slut. Först till sommaren finns det ett utbud som matchar efterfrågan.

En till dag med information från radio och TV, där jag försöker få en något tydligare bild av hur mycket tid som återstår innan vanlig rörelsefrihet kan vara de flestas lott. Är frisk, och tämligen säker på att den egna försiktigheten i varje fall gör mitt insjuknande väsentligen mindre sannolikt. En vän tror han haft corona, och anar hur smittvägen såg ut. Många vänner och släktingar har självvald karantän. Alltid är någon i deras kretsar skörare än andra, så motivet finns att vara mer försiktig än vad den rent privata situationen påkallar. (Anders, dagbok)

Vi har fyllt på med kikärter och sådana grejer, alltså ett matförråd med varor som inte blir dåliga. Vi bunkrade lite salt. Jag vet inte varför vi fick för oss just det. Men då kan man laga vilken mat som helst och det smakar gott. (Hanna, intervju)

NU HAR VI VANT OSS

Under sommaren 2020 går smittalen ner. Nu är stämningen att vi har vant oss, nu vet vi hur vi hanterar det här. Vi fixade det. Sjukvårdspersonalen fick semester och smittan har gått ner. Semesterplanerna blev kanske inte som tänkt, men semestern blev av. Butiker och restauranger har besökare, en del hotell har fullbelagt. Kanske är det inte läge att bo i sommarstugan som äldre generationerna äger och huserar i, men över dagen går det i alla fall utmärkt att ses. För många har det också blivit mer av en rutin att hålla avstånd och att inte träffa andra under vilka omständigheter som helst.

Plexiglas vid butikers kassor är så vanliga att ingen reagerar på dem längre, och att göra en mjuk kurva runt andra i butiken har satt sig i det kroppsliga medvetandet. Handhälsningar och kramar är sällsynta, och vårens fniss vid alternativa hälsningar upphör mer eller mindre. Nu sitter det mer i våra vardagsrutiner att hålla

avståndet till andra. Sommaren fungerar inte bara som en återhämtning från arbete och studier, utan även som en paus från virusets omdanande kraft. Fast just så är det inte många som tänker när sommaren väl är i gång. Det ses mer som att vi faktiskt klarade det, vi offrade mycket men nu vänder det nog.

Vi hade tänkt resa ganska mycket, vi brukar resa rätt mycket. Vi hade tänkt åka till Italien men det blev avbokad. Men resan finns kvar för mig och Anita i september. (Stefan, intervju)

Döttrarna har varit här i sommar. De bor i en friggebod utanför och vi åt alla måltider ute. Vi flyttade ut Tv:n på uteplatsen. Sen har de dusch och toalett med egen ingång. De var inte in i huset på hela sommaren. (Kerstin, intervju)

HÖSTENS LÅNGA UPPFÖRSBACKE

När hösten kommer börjar fler och fler åka tillbaka till sina arbetsplatser. Det är långtråkigt att vara hemma utan tillräcklig social stimulans, och vissa arbetsgivare vill återgå till ett arbetsliv de är vana vid. Idrott och kultur öppnar upp även om det är med en högst begränsad publik och med fysisk distansering. Körsångarna får fortsatt pausa, men många sporter är i gång som vanligt och teatrarna fylls med en publik som sitter distanserat från varandra. Nu finns också ordentliga rutiner för att testa, smittspåra och isolera.

Det rapporteras om en trötthet inför att följa restriktionerna när hösten kommer på riktigt. Man måste ju få leva också! Samtidigt som höstregn och löv faller, stiger andelen smittade. Till sist märks det återigen på sjukhusens intensivavdelningar. Då larmas det igen från statligt håll, och det med skärpa. ”Det är slutfestat nu”, säger representanter för den svenska regeringen i oktober månad. Först får sig landets studenter

Datorn är central för den som får sköta sina studier utan att fysiskt träffa andra studenter och lärare. Två universitetsstudenter sitter hemma hos pappa när studieorten övergetts.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

Har du förkylningssymtom? Personal på Tierps vårdcentrum frågar alla som har bokad tid om de känner sig det minsta förkylda. På en stol står den under våren högt eftertraktade handspriten som en uppmaning till ständigt god handhygien. Tierp i april 2020.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

Uteserveringar väntar och väntar på sina besökare under våren. Till sommaren kommer de att vara överfulla, men i början av pandemin uteblir många kunder. Regler för uteserveringar justeras för att fler restauranger och caféer ska kunna välkomna kunder att sitta ner på ett smittsäkert sätt. Uppsala april 2020.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

*Klockan är 11 sista april i Uppsala. Bilar och bussar trafikerar Drottninggatan som vilken dag som helst under året och festklädda och mösspryddas uppsalabor lyser med sin frånvaro under denna valborg. På plats är mest folk som fotograferar det tomma Uppsala för att minnas detta märkliga år.
Foto: Charlotta Ertman, Upplandsmuseet*

När besöksmålen blir potentiella ställen för smitta mellan människor, uteblir besökarna under våren. Besöksnäringen tillhör de allra mest ekonomiskt drabbade, även om de efter några månader hittar kreativa lösningar för att i var fall kunna ta emot en mindre grupp besökare. Reklam för Gårdsjö älgpark på en för tillfället stängd öppen förskola i Morgongåva april 2020.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

Tre svägerskor som alla är korttidspermitterade från arbeten i servicesektorn. Tiden finns för familjeliv på ett annat sätt, men platsen för samvaron får övervägas. Under den varmare årstiden finns de gröna rummen tillgängliga. Morga hage, Uppsala maj 2020.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

*I alla entréer och alla kassor finns handspriten. Provisoriska lösningar ersätts under hösten 2020 med mer genomtänkta installationer. Coop Karlholm.
Foto: Cecilia Bygdell, Upplandsmuseet*

en rejäl utskällning av ministern för högre utbildning och generaldirektören på FHM. Det är de unga som driver på smittan menar de, och sedan för den vidare till andra åldersgrupper. Sedan följer statsminister Stefan Löfven på. Arrangera inte fester, gå inte på fester, är hans nya budskap. Svenskarna verkar inte bry sig om viruset längre, utan har fester. Just ordet fest väcker nog en del förundran hos merparten av svenskarna. Det är ju vardag det är, inte särdeles mycket fest. Men de som trots allt verkar ordna fester målas upp som det stora hotet.

I slutet av oktober tas beslut att Uppsala län blir först ut med striktare coronaråd på regional nivå efter att en ny lagstiftning öppnat för möjligheten. Smittspridningen i länet är som störst i landet under denna tidpunkt och nu skärper det regionala smittskyddet tonen. Det är slut med privata sociala tillställningar, det är slut med att vara på jobbet som om inget hade hänt och det är slut med trängsel i idrottens

omklädningsrum. Råden innebär att ”undvika att resa med kollektivtrafik eller andra allmänna färdmedel och om möjligt, undvika att ha fysisk kontakt med andra personer än de som man bor tillsammans med” (Folkhälsomyndigheten 2020).

”Coronadygnet som skakade Uppsala” sätter UNT som rubrik dagen efter de nya hårdare restriktionerna (UNT 21 oktober). Det är missledande på två sätt. Smittan är inte högst i just Uppsala utan kommunerna i länet turas om att ta ledningen vad gäller antalet smittade. Dessutom är det inte direkt något som skakar om invånarna. Upplands Lokaltrafik (UL) rapporterar att ingen skillnad märks i kollektivtrafiken dagarna efter de skärpta restriktionerna. Gymnasieeleverna skickas hem två dagar innan höstlovet börjar, men det påpekas att det hade varit bättre om de vuxna istället arbetade hemifrån så att eleverna kan fullfölja sin utbildning. Lite nya rutiner och inställda evenemang märks, men till största del finns både frågetecken om vad de nya restriktionerna *egentligen* innebär i jämförelse med allt som rått innan, och en känsla av att människor redan gör vad de mäktar med – och ändå ska restriktionerna bli fler framöver.

Under hösten finns ett mer spritt ifrågasättande av hur pandemin hanteras. Den ena inkonsekvensen efter den andra dryftas i nyhetsrapporteringar och på sociala medier. Rekommendationer och restriktioner får ett utfall som blir svårt att förstå. På samma gång som regionala restriktioner hårdnar, tas ett nationellt beslut om att den största riskgruppen 70+ inte har andra restriktioner än övriga befolkningen. Var inte denna grupp alltså mer utsatt? Sittande restaurangpublik får vara över 50, men blir det underhållning till maten gäller ordningsstadgan och då får det högst vara 50 personer i lokalen.

Smittar viruset mer om någon lyssnar på musik? En trång teatersalong med en dörr som fungerar som in- och utgång får ha samma antal i publik som ett arrangemang på idrottens riktigt stora arenor. Kräver stora lokaler 50 meter mellan varje besökare? En shoppinggalleria har inget högsta tak på antal besökare, medan en loppis i det fria får ha högst 50 personer. Är ideella och småskaliga verksamheter mer smittsamma än kommersiella? Var tydligare och mer genomtänkt i de restriktioner som ges, ropar många. Decentralisera besluten så att de som känner sin verksamhet får ta beslut om vilka restriktioner som ska gälla, ropar andra.

I mitten av november kommer så besked om att det är max åtta personer som gäller för sammankomster av olika slag. Smittan sprider sig och är nära den nivå som var i april, med en mycket hög arbetsbelastning på landets alla sjukhus som konsekvens. Landets ledande politiker använder ord som obstruera inte, hitta inte kryphål, tänk om. Det är pekpinor och hot om än hårdare åtgärder, och bedjande om att alla ska vara behjälpliga och använda sitt sunda förnuft om vartannat.

Vårt yngsta barn började första klass, och det var påtagligt att det är annorlunda när man inte ens får gå in och hjälpa henne med var hon ska ställa skorna och så. Jag fick släppa in min lilla sexåring med 28 vilt främmande barn och bara vinka hej då. (Frida, intervju)

Vi hoppas kunna sticka iväg i december, vi har bokat ett spahotell. Det blir väl någon minisemester så att säga. Jag vill kunna känna att man är säker när man åker iväg. Jag hade inte velat sätta mig på planet och stuckit iväg någonstans. Det får vänta ett år tror jag. (David, intervju)

INGET GOTT SLUT

Nej, det är inte enkelt att önska ett gott slut på året 2020 när antalen smittade bara stiger trots att restriktionerna blir striktare. December månad ser en ökning av antalet döda och inlagda på sjukhus som är på ungefär samma nivå som under våren. Rapporter kommer om slutkörd personal inom vården som inte klarar ytterligare kaotiska månader. Den här gången finns inte, som under våren, en sommar som kan ge andrum snart. Dessutom sköts mycket av den planerade vården upp under våren, och med vad som kallas för en växande vårdskuld behöver landets regioner börja beta av all annan vård samtidigt som antalet med sjukdomen

Arbete och fritid får uppluckrade gränser i och med hemarbete. Arbetsdagen har börjat för den ena, men det är frukosttid för den andra. Retroköket har kompletterats med en kontorsstol och kakburkarna används för att få datorn i ergonomiskt läge. Skoldagen för familjens gymnasist har ännu inte börjat. Foto: Hanna

Teststationer skapas fysiskt åtskilda från övrig vård både för att skapa nya utrymmen och för att minska smittspridning. Tester kräver tidsbokning via 1177, också det ett led i den digitala omställningen. Provtagningsstält vid Kungsgårdets vårdcentral Uppsala april 2021. Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

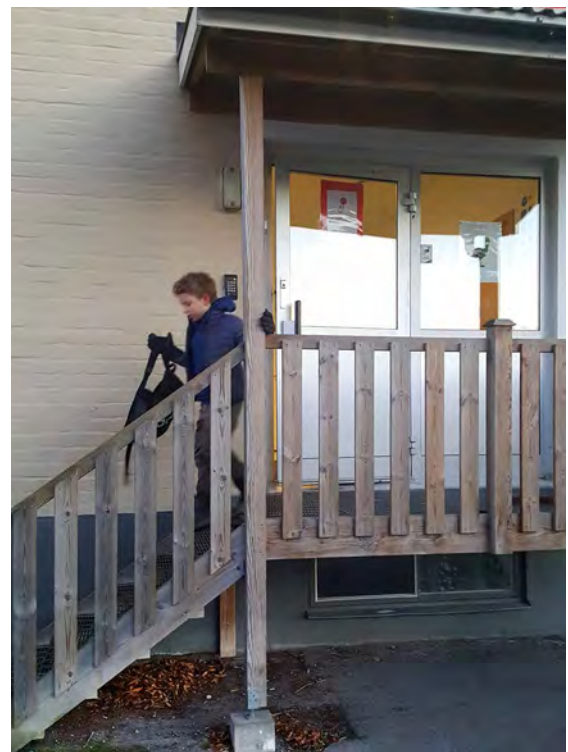

Provtagningsstationerna i länet erbjuder bokade tider för alla som har minsta förkylningssymtom. Många får testa sig vid upprepade tillfällen för att veta om de bär på smittan eller inte. Enköping maj 2021. Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

covid ökar. En helt ny patientgrupp har också tillkommit i vården när de långtidssjuka i covid också ska ta del av vårdens resurser. Det är ett virus som andra virus, som lättare sprids när temperaturerna blir lägre.

Lösningen blir än hårdare tonläge kring restriktioner. Visserligen är det samma uppmaningar som funnits sedan pandemins början, men nu vill ledande experter och politiker att de verkligen efterlevs. Strax innan årets slut stängs all offentlig verksamhet som inte ses som essentiell. Simhallar, bibliotek, och museer stänger. Gymnasieskolorna går åter igen över till distansundervisning. Restauranger får bara ta emot sällskap på maximalt fyra personer.

Men det finns en ljusning, ett brinnande ljus i mörkret, en öppning, en utväg: Vaccinet är på väg. I en aldrig tidigare skådad takt har flera vaccintillverkare med hjälp av offentliga aktörer världen över lyckats ta fram ett vaccin, och transporterna från fabriken världen över börjar rulla innan året tar slut. I mellandagarna får den första länsinvånaren den första av de två doser vaccin som beräknas ge ett gott skydd mot svår sjukdom.

Inga föräldrar i skolans lokaler. Barnen lämnas av på skolgården på morgonen och vid dagens slut får ett tryck på en ringklocka signalera till personalen att barn ska släppas ut till väntande föräldrar. Centralskolan, Tierp november 2020. Foto: Cecilia Bygdell, Upplandsmuseet

*Knappt några matcher, och om de spelas så är det utan publik. Idrotten mister sin funktion som liveupplevelse till förmån för en skärmaktivitet eller rent av enbart ett slutresultat. När idrotten streamas av klubbar och medier, är idrotten under pandemin något som får ske utan supportrarnas fysiska närvaro. Heby arena i april 2020.
Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet*

*Uteaktiviteter av all de slag uppmuntras. Trenden med att bygga träningsanläggningar i det fria visar sig ha varit en förutseende investering. Utegym i Röbo, Uppsala maj 2020.
Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet*

När jag fick det nya jobbet, på sommaren när man trodde att det skulle klinga av, då frågade jag om det finns några möjligheter att jobba hemifrån eftersom jag har pendling. Nej svarade de, så jobbar vi inte här. Det hade de inte ens tänkt på. Och sen bara en månad senare sa de att nu ska alla jobba hemma. Så jag behövde inte ens börja pendla. (Elisabet, intervju)

På julen var det ju inga föräldrar med. Vi var frun, barnen också barnens pappa. Vi räknar oss som en familj eftersom barnen flyttar emellan, så då blir ju min exman en del av oss i alla fall. Så det var lite speciellt, och det blev jättebra. (Hanna, intervju 2)

FLER RESTRIKTIONER

2021 är året då många trodde det skulle vara över, men inser att pandemin fortsätter begränsa livet. Det nya året får ytterligare restriktioner. Från flertalet länder i världen kommer muterade varianter av viruset som är mer infektiösa och tar över smittspridningen. Restriktionerna fortsätter att hårdna, samtidigt som vaccineringarna börjar. När året börjar kommer en ny lagstiftning på plats för att i mycket högre omfattning kunna begränsa verksamheter som lagstiftarna inte kommit åt tidigare, och ha fler nyanser i restriktionerna. Handelns platser kan regleras hårdare, butiker får ha ett maxantal personer i lokalerna baserat på yta och restauranger får fortsatt strikta restriktioner.

Munskydden gör sin entré i samhället under början av 2021, och försvinner visserligen fort när restriktionerna inte längre innebär att de ska vara på. Munskydd rekommenderas i kollektivtrafiken under rusningstid, och med det är det som att munskydden blir accepterade på ett helt annat sätt. Munskyddet har fram till detta beslut betraktats som hörandes till vård-

och omsorgspersonalens utrustning, och inget för gemene man. I mars rekommenderas invånare i Region Uppsala att munskydd ska användas på arbetsplatser där det inte går att upprätthålla tillräckliga avstånd.

Det finns en upprättad infrastruktur för vaccination i början av året, men vaccinet kommer inte i de mängder som överenskommits mellan EU:s förhandlare och tillverkarna. Därför står regionerna inledningsvis där och stampar med sina lokaler, sin extrainsatta personal och sin uppbyggnad av en organisation för att kunna vaccinera befolkningen i en särskild uttänkt ordning. Mot slutet av våren tar däremot vaccineringarna fart och fler och fler får sin första och andra spruta.

Även om vaccinskeptikerna finns, och olika fabrikat uppfattas som mer eller mindre säkra, är det i huvudsak en längtan efter vaccinerna som förmedlas i det offentliga samtalet. Protestaktioner mot pandemin, regleringar och vaccineringar är inte särskilt omfattande. Vaccinskeptiker får inte så mycket plats att förmedla sitt budskap utan snarare frågar allmänheten varför det inte finns vaccin i större omfattning. Svaret på den frågan är helt enkelt att hela världen väntar på leveranser från vaccinfabrikerna, och det är en utmaning att få ut alla doser till världens väntande befolkning.

”Avstå från skvalborg, kvalborg, valborg och finalborg, så att det inte blir en katastrofalborg på sjukhuset”, säger hälso- och sjukvårdsdirektören på Akademiska sjukhuset (Aftonbladet 2021-04-22) när det är dags för pandemins andra inställda valborgsfirande. Den här gången finns lagstiftning som förbjuder eventuella festsugna från att besöka platser som Stadsträdgården och Ekonomikumparken. Sensationen i en andra inställd valborg i Uppsala är så mycket mindre än det första året. Nu är det inte en

*Under hösten byggs testkapaciteten upp, och särskilda provtagningsstationer skapas. En pinne sätts i näsan och i svalg och efter några dagar är det möjligt att få svar på om det finns en pågående infektion. Borgenkyrkan i Tierp december 2020.
Foto: Cecilia Bygdell, Upplandsmuseet*

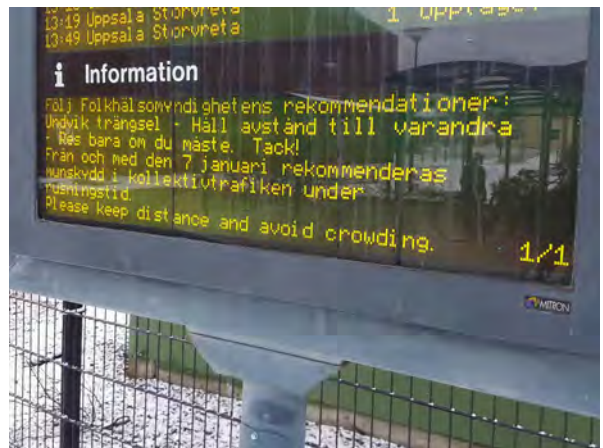

*På plats men med avstånd. Under hösten 2020 får undervisning för studenter återigen ske genom fysisk närvaro på lärosäten vid särskilt viktiga moment. Lokalerna anpassas för att glesa ut platserna, och överblivna stolar är hoptejpade för att ingen ska kunna skapa fler än antalet tillåtna platser. Lärosal i Ekonomikum, Uppsala universitet oktober 2020.
Foto: Cecilia Bygdell, Upplandsmuseet*

*En uppmaning om att inte slappna av, att inte återgå till det som var normalt innan pandemin, att inte tro sig vara opåverkad i sin vardag, att inte tro att det är över. Östra Ågatan i Uppsala september 2020.
Foto: Cecilia Bygdell, Upplandsmuseet*

*Även om tågen går enligt ordinarie tidtabell, avråds från att resa med dem. När 2021 börjar förväntas alla resenärer ha munskydd på sig, först bara under rusningstid men sen under dygnets alla timmar. Tierp i december 2020.
Foto: Cecilia Bygdell, Upplandsmuseet*

omvälvande nyhet att evenemang ställs in. Snarare är det vad många redan hade väntat sig, i linje med pandemins sätt att skapa vardag.

För att råda bot på den dåliga ekvationen ökad smittspridning och därmed tryck på sjukvården, och en minskad följsamhet mot smittskyddsråden, går myndigheter i länet samman i en informationskampanj där invånare uppmanas att gå i ”personlig lockdown”. Det gick att skruva till restriktionerna och uppmaningarna ytterligare, och nu är det på sluttampen menar experterna. I slutet av maj börjar så sjukvården till slut se att det lättar. Om första pandemi-våren kan beskrivas som en period av osäkerhet och försiktighet, är den andra våren karakteriserad av otålighet och väntan på ett slut.

Det är ett crescendo som våren 2021 bjuder på: Ökad spridning, de striktaste restriktionerna hittills under pandemin, fortsatta dödsfall, en sjukvårdsapparat som med stor ansträngning klarar av sitt uppdrag och samtidigt vad som anges vara ett nalkande slut i och med att allt fler blir vaccinerade. Vaccinet förväntas vara lösningen på pandemin. Det är med de två injiceringarna av vaccin som viruset kan förvandlas till något som kan ställa till oreda för individen men inte på en samhällsnivå. Kanske kan smittan tryckas tillbaka med vaccinet. Kanske kan vi börja kramas. Kanske kan vi börja pendla till arbetet några dagar i veckan. Kanske kan vi gå

Jag ser många som går med munskydd, och jag har haft munskydd två gånger eller tre. Det var när jag vaccinerade mig, och sen när jag besökte en god vän på äldrebroende två gånger. Annars har inte jag haft munskydd. (Nils, intervju)

Så kom kampanjen om personlig lockdown innan sommaren. Det följde jag på så vis att jag jobbade hemifrån lite mer. (Martina, intervju 2)

på en konsert. Kanske kan vi börja bjuda hem vänner igen. Men inte än.

VÄNTAN PÅ POST-PANDEMIN

När vaccinen börjar komma in i landet i större kvantiteter så kan också allt fler vaccineras, först med den första och därefter med den andra sprutan. Hela sommaren och början av hösten 2021 genomförs en omfattande planering för att vaccinera alla ner till en ålder av 16 år. Det är en vältrimmad organisation som möter den som ska injiceras när det väl är en massvaccination som utförs. Köer med avstånd in i lokalen, en individ som möter med obligatoriskt munskydd och handsprit, en digital inloggning, en uppmaning om att välja en specifik linje, möjligen en kort väntan innan man kan få sätta sig på en stol i ett bås, några få frågor som kompletterar en redan ifylld hälsoblankett, en spruta som bara tar några sekunder att få i armen, ett hej då och så vips sitter man där på en stol och väntar de obligatoriska 15 minuterna innan det är dags att lämna lokalen. Uppsala län har bland den högsta vaccinations-täckningen i landet, vilket antas delvis bero på att kallelser till stora grupper gått ut i brev istället för att regionen som i många andra delar av landet förlitat sig på invånarnas egen kompetens att hantera digitala bokningssystem. Det är något av en ironi i den digitala omställning som pågår.

Under senvåren börjar Sverige, liksom många andra länder i världen, att planera för en återgång till ett samhälle utan restriktioner. Under sommaren tas restriktion efter restriktion bort, om än inte alla. Den 29 september tas alla restriktioner bort utom att hålla god handhygien, hålla avstånd och att hålla sig hemma vid minsta symptom för de som är vaccinerade. Ovaccinerade har däremot kvar restriktioner som att inte träffa individer i

riskgrupp. De som fortfarande tillhör dem som behöver sjukhusvård är till största del ovaccinerade, och även om påfyllningsdoser planeras så menar landets experter och beslutförande att läget nu är ett annat. Med mildare sjukdom framförs att det inte längre finns någon anledning för vare sig Sveriges eller världens ledare att inskränka människors vardag mer än nödvändigt.

Jag har sett det som att vaccinet är vägen ur det här. För mig och hela samhället. Det har aldrig lockat mig att läsa på om de här som anser att det skulle vara annorlunda än andra vacciner, och att kroppen skulle förändras. Det gör den ju ändå. (Anders, intervju 2)

Jag ville ha vaccinet så fort som möjligt. Jag vet ju att det här inte har tagits fram väldigt snabbt. Det utvecklades ju redan för 10 år sedan, men det är bara det att då dog pandemierna ut och man behövde aldrig använda det. (Nils, intervju)

SMITTOEXPLOSION OCH AVSLUT

Det kommer en ny variant av coronaviruset i slutet av 2021, döpt till omikron. Omikron är betydligt smittsammare än de tidigare varianterna, men ger å andra sidan lättare sjukdom. I slutet av även detta år blir det därför en ökad smittspridning och restriktioner återkommer. Till sist är så många smittade att det inte längre finns utrymme för att testa, och experter uppger att nu är hela samhället ett enda stort superspridarevent. Den 9 februari 2022 tas alla restriktioner bort, trots att smittspridningen fortfarande är mycket stor. Faktiskt störst under hela pandemin. Det går helt enkelt inte att bromsa, samtidigt som många bara får en lättare förkylning och viruset därmed inte är ett lika stort hot mot folkhälsan.

Även om pandemin säkert har en fortsättning så slutar berättelsen om den här, efter nästan två år. Viruset kommer inte att försvinna, men får det mindre spridning kanske livet kan återgå till det normala resonerar stora delar av världen. Eller det normala förresten? Frågan är om inte 2020 gav sig av på en helt ny väg, och därmed skapade grunden till ett samhälle som förändrats så att vi aldrig mer kan gå tillbaka till det som var innan pandemin.

Alla butiker måste ge varje besökare minst 10 kvadratmeter till sitt förfogande och tydligt annonsera hur många kunder som får vara i lokalen. Det räknas noga på kvadratmeterna och är det 151 kunder som ryms så är det 151, och inte det jämnare talet 150. Biltema Uppsala april 2021.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

*De två sprutorna med vaccin framställs som det viktiga steget för att samhället ska kunna gå vidare, kanske både tillbaka till det som var innan mars 2020 och till något helt nytt. Heby april 2021.
Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet*

Vaccineringar sker i strikt prioriteringsordning. Eftersom ålder är den högsta riskfaktorn får också de äldsta i samhället vara de som först får vaccinet. Personer med svårigheter att leva efter restriktioner och andra medicinska riskgrupper följer efter innan de yngre åldrarna också får sina sprutor. Röda Korset bemannar en förstation innan de som ska vaccineras får komma in i lokalen. En sjuksköterska kommer ut vid entrén och förklarar att det inte finns någon person tillgänglig för den som behöver hjälp upp till övervåningen, så mannen högst upp på trappan sätter sig på en stol och väntar en stund. Vaccinationslokal i Heby Folkets hus, april 2021.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

Alla från övre tonåren och uppåt erbjuds vaccinering. Lokaler ställs i ordning i länet för att kunna genomföra en effektiv vaccinering.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

En spruta i armen

Det är dags för mig att få den första sprutan i slutet av maj 2021. Lokalen är Kulturhuset Möbeln i Tierp. Till lokalen kommer hela tiden människor som försvinner in genom dörrarna, många är lika osäkra som jag på om det bara är att gå in eller om det är viktigt att ingången sker på exakt den minut som tidsbokningen gäller. Införståddhet finns med att det är en pressad organisation som erbjuder vaccinet, och få vill vara till mer besvär än nödvändigt.

Strax innanför entrén får jag ett munskydd att sätta på mig, även om det redan sitter ett i ansiktet. Händerna sprutas samtidigt som frågan ställs om den hemskickade hälsoblanketten är med och ifylld. En väktare står strax innanför dörren och övervakar de köande. Det är en tystnad och ett lugn som möter mig när jag kliver in i lokalen, men också en väl synlig övervakning så att besöket ska gå till på förbestämt sätt.

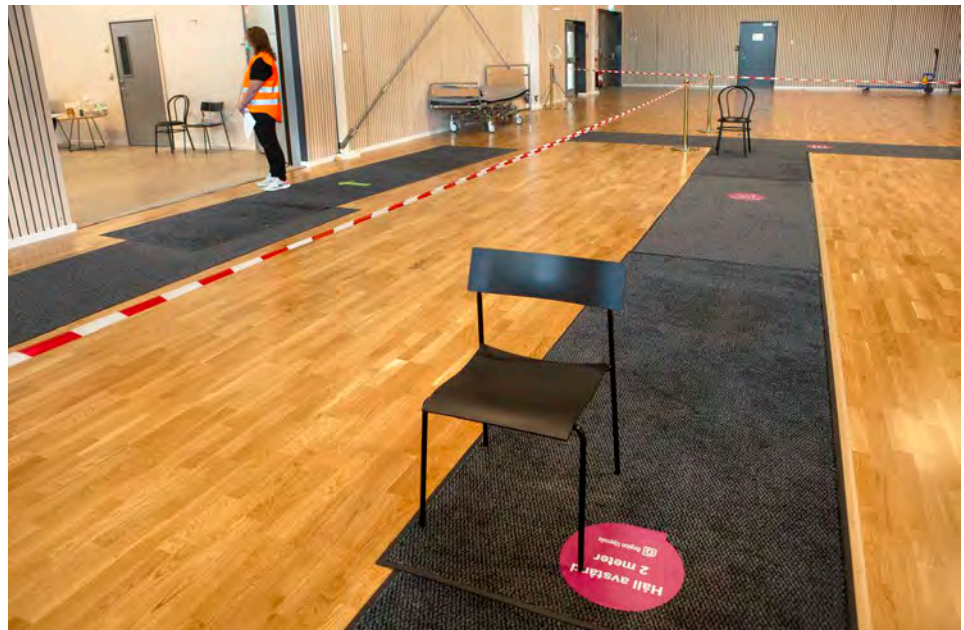
Ett flertal inloggningsstationer där det antingen går att fylla i personnummer eller skanna sin legitimation står på rad. Skärmen får beröras, långt ifrån en självklarhet under pandemin även om händerna är nysprutade. En person finns tillgänglig intill för den som behöver fråga något eller få hjälp. Ut kommer ett kvitto som talar om vilken linje som ska tas, och det korrigeras av den person som övervakar inloggningen. "Du ska ta linje sex", är uppmaningen.

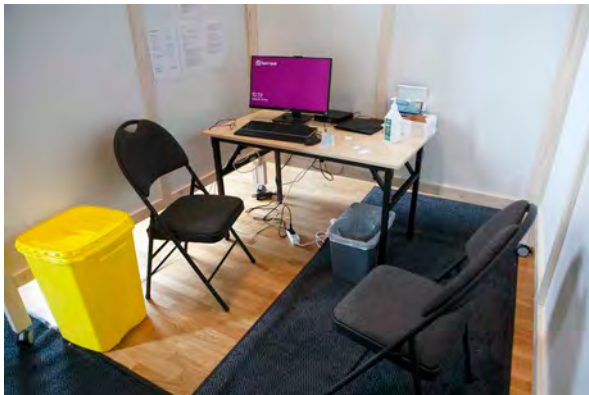
Foto samtliga bilder i detta avsnitt: Olle Norling, Upplandsmuseet

Vaccineringarna denna dag är inte fler än att det går att ta sig direkt till det bås som är tilldelat. Mörka mattor visar pedagogiskt hur det är tänkt att man ska röra sig i lokalen och plastband spärrar av möjligheten att gena på väg till målet. Stora salen i Möbeln ter sig ödslig, trots att det är en ström av människor både in och ut ur byggnaden denna dag, och trots att varje steg i vaccineringen övervakas av någon i orange väst. Om något ord ska beteckna organisationen in till vaccineringens innersta bås, är det rationalitet.

Stolar är utplacerade så att det ska vara möjligt att sitta ner om det är kö fram till vaccineringsbåset. I bakgrunden står en sjukbussäng som med sin närvaro påminner om att det är sjukvård som bedrivs i Tierps kulturhus. I dörröppningen står en person och övervakar alla dem som sitter ner och vilar efter genomförd vaccinering.

De uppbyggda båsen innehåller inte mycket mer än ett skrivbord, en terminal för att kunna skriva journalanteckningar, två stolar för de enda som ska finnas där och en stor gul soptunna för att kunna göra sig av med avfall efter genomförd vaccinering. På skrivbordet står förstas den obligatoriska handspritsflaskan och en förpackning med munskydd, men övrig sjukvårdsutrustning inklusive själva vaccinet och sprutorna är inte lika enkla att få syn på. Ingången sker på en sida och utgången på en annan, allt för att dirigera människor i ett enkelriktat flöde.

Legitimering behövs, och efter några snabba tangenttryckningar för journalförändets skull trollas som från ingenstans en spruta med vaccin fram.

En snabb blick på kryssen i hälsoblanketten kompletteras med några snabba muntliga frågor för att kontrollera att inga mediciner som ökar risk för blödningar tas.

”Är du avslappnad i armen nu” frågar sjuksköterskan, innan hon sekunder senare har injicerat vaccinet och satt ett vitt plåster över stickstället.

15 minuters vilande innan lokalen ska lämnas. I handen finns en hälsoblankett inför nästa spruta och en kort information om vad vaccineringen innebär. Stora skivor har placerats ut på de bouleanor som finns på Möbeln, och det knastrar lite i gruset när någon rör sig till eller från en stol. I lokalen finns ett 30-tal stolar och de allra flesta som sitter där stirrar ner i sin mobil under väntan på att få lämna lokalen. Det förekommer inga samtal utan tystnad och en närmast kontemplativ stämning råder. Utgång sker på en annan sida av byggnaden drygt 20 minuter efter inträdet.

Stolar är bortplockade och borden utglesade. När delar av arbetsplatsen arbetar hemifrån finns mer utrymme för dem som behöver vara på plats.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

Pandemi på vardagsnivå

Viruset orsakar sjukdom, en dödlig sjukdom. Under åren med pandemin kommer siffror, grafer och staplar att visa att det är fler och fler som drabbas. Många får virussjukdomen och blir måttligt eller mycket sjuka. Några mister sina liv, och några kämpar för sina liv på sjukhusens intensivvårdsavdelningar. Alla blir inte sjuka, men alla möter pandemin som omskapare av vardagslivet.

Det är inte de som stått i pandemins mest utsatta positioner som kommer till tals här. Det är inte experterna. Det är istället vardagserfarenheten som framkommer i sin samtida enkelhet och komplexitet, antagligen med stor igenkänning för alla oss som var med när Sverige stängde ner, på sitt speciella sätt. Grunden är alltså människors egna berättelser, skriftliga och muntliga, om hur pandemin upplevts.

Vad är en pandemi, eller rättare sagt vad har denna coronapandemi varit? Jag vill, med grund i dagböcker och de intervjuer som gjorts under insamlingen, ge fem svar på det. **För det första:** Pandemin har synliggjort oss som fysiska varelser, sårbara och dödliga. Kroppen har varit i fokus på många sätt, främst genom tvättande av händer och avståndshållande till andra människor. **För det andra:** Det har varit nödvändigt att skapa nya rutiner i vardagen. Mantrat till en början var att ställa in och ställa om, sedan att hålla ut. Den digitala tekniken har fått en mycket större plats i våra liv än tidigare, direkt kopplat till att det är en teknik som inte kräver fysisk närhet mellan människor. **För det tredje:** Även om pandemin har varit global och tydligt visat hur sammankopplade vi är i världen, har den i sin vardagspraxis betonat det småskaliga och lokala. Åren med en pandemi har varit en tid med en rörelse inåt: mot det egna hemmet, med betoning av familjen som en basal kärna och med en närvaro i det lokala. Jag kallar detta för en samhällsimplo-

sion. **För det fjärde:** Pandemin orsakades av ett virus och har på sätt och vis en naturlig gång bortom människans kontroll. Samtidigt har det svenska samhället mött virusets framfart genom ett ständigt reglerande, och detta har tydliggjort samhället som en politisk och administrativ organisation. **För det femte:** Pandemin har påskyndat redan pågående förändringsprocesser i samhället, men även gett en tro på möjligheter att skapa nytt i allt från konkreta vardagsituationer till mer abstrakta samhällsliga strukturer. Pandemin har därför varit en tid för förändring. När marken under fötterna har gungat, har det också varit ett unikt tillfälle att ställa frågor om på vilket – mer fast – underlag som nästa steg ska tas.

Vi tar punkterna en och en igen, och låter dem få breda ut sig i varsitt kapitel. Jag kallar dem för 1) Smitta, sjukdom och kontrollerade kroppar, 2) En lång men annan vardag, 3) En samhällsimplosion, 4) Administrerad pandemi, administrerat land och 5) Tidens gång och tidens brytpunkter.

*Vardagslivet under pandemin karaktäriseras bland annat av små sammanhang, betoning av nära relationer och uteliv. Far och son, Ekoln maj 2020.
Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet*

En handspritsflaska strategiskt placerad vid ingången till Tierps vårdcentrum. Ingen kommer in i lokalerna innan händerna är spritade, allt för att minska risken för smitta. Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

Smitta, sjukdom och kontrollerade kroppar

Både jag och flickvännen är påverkade av krisen, vi inbillar oss att vi är sjuka och tog alldeles nyss tempen med hjälp av en nyinköpt stektermometer (som visade 36 grader under tungan på oss båda). Jag är nog frisk, men känner mig lite trött. Det har varit ganska mycket jobb på sistone med bedömning och betygssättning, men det kommer att lugna ner sig nu. (Alexander, dagbok)

Alexander i citatet ovan är genom sin ålder en av dem som – i vart fall statistiskt – inte riskerar sin hälsa i någon större omfattning om han blir sjuk. I intervjun anger han också att han inte är särskilt rädd för att själv bli smittad, trots sitt arbete som lärare där han träffar ungdomar som i flera skeden av pandemin har pekats ut som de som driver på smittan. Han utsätter sig för många andra risker i livet påpekar han, men lägger till att han måste respektera andras oro. Det han gör med sin kropp och på vilka platser kan få konsekvenser för andra. Även han måste därför kontrollera sin kropp, och när ingen febertermometer finns i hushållet tar han det som finns tillhands för att inspektera sitt kroppsliga tillstånd.

Kärnan i pandemin är att det nya coronaviruset kan påverka liv och död om viruset tar sig in i människors kroppar. Kroppen är under pandemin ständigt inskränkt och påpassad, men är också verktyget för att kunna bromsa den snabba smittspridningen och få ett slut på pandemin. Den är så att säga både offret och den som sitter på lösningen. Coronaviruset tar sig under några månader från att vara något avlägset i andra delar av världen till att komma så nära, så nära att det blir en del av den egna kroppen och de kroppsliga praktikerna. Så småningom väljer många också att vaccinera sig både för att själva skyddas mot svår sjukdom, och för att hjälpa till med att bromsa smitt-

spridningen. Kroppen är ett verktyg i försöken att stävja pandemin.

Att se coronaviruset enbart som en biologisk mekanism utom mänsklig kontroll är inte helt korrekt, eftersom dess utveckling är starkt beroende av människan som värd. Människans liv och samhällsutveckling i sin tur har alltid varit och kommer alltid att vara beroende av olika virus och bakteriers utveckling. Snarast är en pandemi av detta slag en förening mellan sociala och biologiska faktorer (Costabile m.fl 2020; de Chadarevian & Raffaetà 2021), där vad som är vad kan vara svårt att urskilja. Våra kroppar, som socio-biologiska enheter, har en central roll i allt detta.

SJUK!

Det nya coronaviruset påverkar kroppen och skapar sjukdom, lindrig eller svår. Några av deltagarna har upplevt sjukdomen själva eller i sin närhet. Två av de intervjuade blev sjuka så tidigt att kunskaper och rutiner saknades. Riktigt vad som händer i kroppen har vetenskap och sjukvårdspraktik försökt utröna under hela pandemin och för individen har det också varit en osäkerhet kring om man är en kropp som klarar en infektion bra eller en kropp som kommer att få kämpa hårt mot virusets verkningar.

Sjukast av alla deltagare var Stefan. Han säger att han var ”en av de dumdristiga som åkte ner till Italien och åkte skidor i månads-skiftet februari-mars”. Han och sällskapet var väl medvetna om att smittan fanns i delar av Italien vid den tidpunkten, men inställningen var att ”det blir väl som en häftig influensa” om de skulle bli smittade. Det blev det inte. Redan i Italien började sjukdom visa sig i resesällskapet, och hemkommen till Sverige åkte Stefan till sonens för tillfället tomma lägenhet för att inte komma hem och smitta sin maka.

Efter bara några timmar hemma i Sverige var han riktigt sjuk och det tog inte lång tid innan han fördes till Akademiska sjukhuset med ambulans. Väl där var han den första personen i Uppsala län som skulle få intensivvård, med en sjukvård som inte hade några riktiga svar på vad det var för sjukdom de hade att hantera. Stefan får berätta själv om sin väg in till intensiven:

Jag hade alla tydliga tecken på coronavirus så de skrev in mig på infektionsavdelning trots att de inte hade fått in provsvaren. De gjorde ett sånt här snabbprov och skickade ner till Stockholm. Senare på kvällen fick jag reda på att jag hade corona. Som sagt medtagen, men jag kände inte att jag hade några besvär då. Några dagar senare åkte jag till intensiven för då hade jag så jättedålig syreupptagningsförmåga. De sa du får raka av dig till getskägg för vi kanske måste intubera. Ja det låter som en bra idé, sa jag. Jag var väl alldeles omtöcknad, lite dykarsjuka så där. De sa nu kommer vi att köra dig till intensiven. Det var ju väldigt märkligt. Det var securitetsvakter som såg till att ingen kom ut i korridoren för det var ganska långt från infektion. Så kom det fram anestesiläkare och sa vi måste nog söva ner dig. Sen vet jag inte om de sa att jag skulle in i respirator, men jag tyckte väl det var en bra idé. /..! Men jag var nog ganska omdömeslös, för jag hade syrebrist och hjärnan funkade ju inte. Sen försvann jag in i någon tolv-fjortondagarsdimma där i respirator där jag var djupt sövd och hade muskelavslappnande och allting. Sedan avtog det och de kollade om jag kunde andas själv. Det kunde jag inte på 14 dagar. (Stefan, intervju)

I mardrömmarna som följer på att Stefan är nedsövd är han fastbunden på ett järnvägsspår, fångad i ett grepp han inte kan komma ur. När han vaknar upp är han fortfarande på sätt och vis bunden, då efterdyningarna av sjukdomen

begränsar vardagen. Siktet är inställt på att få tillbaka sina krafter. Det blir en lång återhämtning där sjukvården inte kan ge fullständiga svar på vad kroppen har varit med om och hur rehabilitering bör ske, men där Stefans kropp och upplevelser används för att bygga upp denna kunskap i flertalet forskningsprojekt. De första kliniska kunskaperna i länet bygger på bland annat Stefans kroppsliga reaktioner.

Även Elisabet blir inlagd på sjukhus, med syrgasmask som hjälper hennes att andas. Elisabet tillhör den spretiga gruppen riskgrupp, och hennes insjuknande gör bland annat pappa Nils orolig. Själv säger hon sig ha tagit det med någorlunda ro, van vid sjukhusbesök som hon har lärt sig att bli. Mentalt menar hon att hon hade bättre förutsättningar än många andra genom sin sjukhusvana. Varje morgon i sjukhussängen försöker hon få iväg ett sms till familjemedlemmarna så snart som möjligt så de ska veta hur hon mår, medveten om att de är oroliga för henne. När ingen får besöka henne blir telefonen kontaktvägen. Hem kommer hon efter en och en halv vecka:

Så fort de kan koppla bort en från syrgasen kör de ju ut en. De har inte plats. Jag gick ner på skakiga, darriga ben till taxin som väntade. Då hade de beställt en speciell covid-taxi, som de kallade det för. Corona-taxi. Det var en enorm, jättestor taxibuss. Då fick jag ställa mig på rampen och åka upp och sätta mig på en liten stol längst bak i taxin. Chauffören satt längst fram bakom ett plastskynke. Den där resan hem gick så fruktansvärt långsamt kommer jag ihåg. Jag bad vår son att han skulle möta mig ute vid brevlådan, och jag smsade att jag var på väg. Han skrev kämpa på mamma. Sen kom jag hem och då stod sonen där vid brevlådan, så hade han tagit med sig vår kanin i transportbur så att så att kaninen skulle få möta mig. Då började jag gråta. Jag hade varit borta i elva dagar, det kändes verkligen. (Elisabet, intervju)

Sjukdomen covid beskrivs av några som både högst ovälkommen *och* välkommen om den väl skulle bli konstaterad. Det kan låta motsägelsefullt, men en genomgången infektion som gått bra leder till ett avväpnande av faran mot den egna hälsan. ”Jag var med ett antal kompisar i Tyskland månaden innan, i slutet av februari. Direkt efter hade jag värsta feberattacken. Då var jag så där yes, jag kommer att ha haft det”, säger Anton. Dessvärre, konstaterar han, var det nog en annan infektion och han blev därmed en av alla andra som kunde bli sjuk och föra smittan vidare.

Hos Frida kom covid in tidigt i familjen, innan det gick att testa sig och ”då man inte ens kom fram för rådgivning på 1177”. Det var ett barn vars klasskamrater varit på skidresa i Alperna under sportlovet som tog hem smittan till familjen. ”Så går det på överklasskolor, det spelar ingen roll att man inte åker till Alperna själv”, skojar hon. För Fridas del påverkar det inte vardagen under pandemin att hon varit sjuk, men det har gett ett lugn att veta att den nya sjukdomen covid inte gav några varaktiga men för familjemedlemmarna. Pandemin har därför inte upplevts som ett akut hot mot den egna hälsan:

Cecilia: Men att få det så tidigt innan vi nästan visste någonting, hur kändes det?

Frida: Jag är ganska hypokondrisk så det var jätteskönt, för då hade vi gjort skiten.

Cecilia: Du slapp oroa dig resten av året.

*Frida: Det var så skönt när man träffade andra ute på lekplatser och så, och mammorna var helt hysteriska och spritade gungor och var jättemaniska. /.../ Det sa min man också att vilken himla tur att vi har haft det, för du hade varit outhärdlig att leva med annars.
(Frida, intervju)*

Sjukdomen i sig var en ordentlig influensa som helt isolerade familjen under sex veckor, men väl genomgången bidrog den till att möta pandemin med en säkerhet om vad den betyder som inte alla kunnat ha. Att ha haft ”det” kan vara att gå från osäkerhet till trygghet, från ovisshet till visshet och från vaksamhet till en mer avslappnad inställning. Om kroppen visar sig kunna hantera viruset, kan det med andra ord vara en hjälp för att skapa en vardag med större tillit till att pandemin går att rida ut.

Ju längre in i pandemin desto mer kunskap har experter kunnat ge om vad sjukdomen innebär och för vem hoten är störst, men den oberäknelighet som ingen kunnat helt förklara har ändå varit en osäkerhetsfaktor att leva med för alla de som inte tvingats testa de egna kroppsliga förmågorna att hantera coronaviruset. Pandemin är en kroppslig upplevelse där ingen vet hur den egna kroppen ska reagera, och där kroppen därför måste vara påpassad.

VAKSAMHET ÖVER KROPPEN

Av dagböckerna framkommer det tydligt att den ständiga vaksamheten över den egna kroppen är något nytt att förhålla sig till under pandemins första månader. Även om det till en början inte är helt klart hur smitta sker är sådant som hostningar och nysningar inget som förväntas ske i det offentliga där andra individer befinner sig. På så vis blir både den egna och andras kroppar ständigt påpassade. Viruset, som biologisk mekanism, skapar social ordning.

”Kragen är uppfälld på kappan”, kommenterar Martina ett besök i en butik. Barriärer och rörelsemönster kan användas för att skapa sig kontroll över i vilken mån den egna kroppen ska utsättas för smittorisken. Ingen vet vad som döljer sig i någons utandningsluft. Kommer den dessutom med en väldig fart i form av en

”Min dotter meddelade på onsdagen att barnbarnet hade feber och ont i halsen och på torsdagen hade han hosta. Dessvärre verkar det också vara Covid-19 och min dotter är i riskgrupp eftersom hon har nedsatt lungfunktion. Obehagligt! /.../ Dottern rapporterade på torsdagen att hon fortfarande hade lite feber och att hon kände sig trött, och det blir man ju efter flera dagars feber. Sent på torsdagskvällen, när jag lagt mig, kom sms att hon var på Akademiska, eftersom hon tyckte att andningen hade påverkats.” Citat: Nils dagbok.

”Jag insjuknade i Covid-19 för drygt två veckor sedan. Det började med måttlig feber och inget mer, men efter en knapp vecka blev andningen plötsligt sämre en kväll och inom några timmar låg jag inskriven på Infektionskliniken. Där eskalerade sjukdomen snabbt och till slut låg jag med syrgas levererat med högt tryck för att hindra viruset att helt ta över mina lungor. /.../ De säger att det är som mest kritiskt runt dag 11-13, det är då det avgörs om det vänder eller inte. Det vände.” Bilden visar syrgasmätaren på sjukhuset. 94% syresättning var gränsen för sjukhusvård. Citat: Elisabet, i Nils dagbok. Foto: Elisabet

nysning, ja då gäller det att hålla sig undan, som Anders erfar vid ett butiksbesök:

Finna avstånd i butikens kassakö, där åtminstone jag tycker markeringarna i golvet är bra komihåg. Stiger fram när den före börjat packa. Plötsligt, medan jag packar upp, nyser han kraftigt. På nysningars vis, blixvarning även för den som nyser, riktning mot packytan (han står ju och packar) och hans handflata hinner nog upp till näsan också. Nästa efter mig, en kvinna, kastar sig bakom några hyllor. Strax är hon på plats igen och vi ler tillsammans när hon kommenterar sin egen reaktion. Möte i coronatid! (Anders, dagbok)

Möte i coronatid, skriver Anders om upplevelsen när någons kropp plötsligt briserar i en nysning, och där andra i lokalen snabbt parerar undan. Det är inte bara den egna kroppen som övervakas utan även andra individers. Att ta ansvar under pandemin, är att ta ansvar för var den egna kroppen befinner sig i relation till andras kroppar. Sällan har människor i vårt moderna samhälle varit så mycket ett stycke material av kött och blod. Möte i coronatid är därför ett möte mellan potentiellt smittsamma kroppar, där uppmärksamhet och försiktighet iakttas. Och det är inte bara för sin egen skull som detta görs, utan lika gärna för någon annans skull. Det kan vara en uttalad person i närheten, så som en sambo, en dotter eller en förälder som ska skyddas genom det försiktiga beteendet, men lika gärna vara en outtalad nästa någonstans i samhället.

Att det är ett annorlunda sätt att tänka som så smått inlemmas i vardagen och sätter sig i kropp och medvetande ger Jenny ett gott exempel på. Efter några veckors uppehåll under våren gick hon åter till gymmet, men kände på ett nytt sätt att detta var ett utrymme som hon delade med andra:

Man märker ju att man vänjer sig. Det var några veckor som jag inte var på gymmet. Det gjorde mig egentligen inte jättemycket. När jag kom till gymmet till slut så kändes det smutsigt där. Man fick känslan att jag är medveten om att saker kan spridas om jag tar här. Vem som helst kan ha tagit där. Man blev lite rädd ett tag. Nu har det gått tillbaka. (Jenny, intervju)

Mest påpassade är de äldres kroppar. De som har en kronologisk ålder som överstiger 70 år räknas automatiskt till riskgrupp. Av omtanke är det inte ovanligt att yngre familjemedlemmar vill bestämma om och hur de äldre i familjen ska lämna hemmet. Hanna berättar om hur hon fick besök på jobbet en dag:

Förra veckan kom flera personer i 70+-åldern in på jobbet. De har tröttnat på att hålla sig undan. De trängdes inne i mitt lilla kontorsrum och deklarerade att de var på rymmen. ”Jag frågade sonen om jag kunde låna bilen för att handla. Han erbjöd sig att handla åt mig. Det var inte vad jag frågade, röt jag tillbaka”, berättade en kvinna som kom in. Tror att det är svårt att upprätthålla isoleringen av vissa. De blir tokiga säger de när de inte får göra någonting själva. (Hanna, dagbok)

Protester och att göra saker i smyg kan vara ett sätt att hantera kraven på att äldres kroppar inte ska finnas i offentliga miljöer. Kerstin har inte berättat för sin dotter att hon handlar själv ibland, utan dottern tror att det bara är hon som handlar åt sin mamma. Kerstin uppskattar visserligen döttrarnas omsorg om henne och att de vill att hon ska hålla sig frisk. Samtidigt är hon en autonom människa som själv tar beslut om var hon ska befinna sig. Att vaksamheten över den egna kroppen också utförs av andra uppskattas bara till en viss gräns.

*”För egen del rundar jag personer på trottoaren och tänker efter innan jag sätter mig. Bussresorna fungerar oftast med den nödvändiga försiktigheten hos alla, men igår satte sig en ung kvinna på sätet framför mig, och jag flyttade mig i min tur.” Citat: Anders, dagbok.
Foto: Anders*

*”Jag har sparat pengar så jag ska kunna resa till Indien när jag fyller 50 nästa år. Och det fattar jag ju att det kommer att krävas att jag är vaccinerad. Så det är lika bra att göra det. Och ju fler vi blir som vaccinerar oss, det fattar jag ju också, så kommer restriktioner och annat försvinna, och vi kommer att vinna på det.”
Citat: Hanna, intervju 2.*

Det är stiltje i vaccinationslokalen, men andra dagar är det hektiskt när upplänningarna vill vaccinera sig. Vaccinering i Folkets Hus Heby maj 2021. Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

AVSTÅND

Avstånd, avstånd och avstånd till andra gäller under pandemin. Exakt vilket avståndet ska vara är oklart, men någon meter eller två ska vi alla ha till varandra – utom i familjen eller en annan självvald liten kärna av individer. Barnen måste få närhet till sina föräldrar och i den allra närmaste kretsen är närheten som vanligt, men alla andra ska gärna hålla sig ifrån varandra. I butiker kommer skyltar upp som ska hjälpa alla att förstå vad den imaginära en- till två meters-radien betyder i praktiken, och pilar dirigerar flöden av människor. Från början är det ovant, men med tiden sätter det sig i det kroppsliga medvetandet att göra en mjuk kurva runt andra.

Dagböckerna innehåller många beskrivningar av möten med andra där avståndet kommenteras, som om uppgiften av att en fysisk distans hölls får intyga att en aktivitet skett på korrekt sätt. ”I dörren till Apoteket träffade jag en bekant, vi pratade kort och höll avstånd” skriver Kerstin. ”Vännen bjöd mig på förmiddagskaffe i sitt uterum, där vi kunde sitta på stort avstånd”, skriver Nils. Och Anders kommenterar på ett humoristiskt sätt att när han och revisorn för bostadsrättsföreningen möts ”ligger verifikationspärmen mitt på bordet. Sedan sitter vi som två herrgårdsfolk förr på varsin kortsida”.

Att hålla avstånd är ett sätt att kunna utföra aktiviteter i vardagen trots de omfattande restriktionerna som blir fler och fler, men det är ett sätt att förhålla sig till andra som behöver läras in. Går det bara att ha kroppslig disciplin, så nog går det allt att få ett vardagsliv som är lite mindre enahanda. Martina är sjukvårdsutbildad och har tidigare arbetat med patienter som är mycket känsliga för infektioner. Att ta ansvar för att minska smittspridning är något hon har fått lära sig genom sitt yrke. Hon är trygg i att så länge

*”Jag bjöd in döttrar med familjer till fika på min veranda på eftermiddagen. De kom alla tre samt de familjemedlemmar som kunde. På verandan fanns då en flockimmunitet för covid på 67 %. Det kom en kraftig skur medan vi satt där, men det kändes gott att ha dem där.” Längst bak står vad Nils kallar för ”covidbordet” med de familjemedlemmar som haft sjukdomen. Nils själv har ett eget bord. Bland fikabröd och blommor står en handspritsflaska. Verandan kan nås utan att man behöver gå genom huset, också en tillgång när umgänget ska ske utomhus.
Citat: Nils, dagbok. Foto: Nils*

”På lunchen får vi gå över till församlingshemmet och sprida ut oss i den stora lokalen. Känns konstigt att sitta med flera meter emellan varandra. Vi pratade mycket om hur krisen påverkar oss mentalt. Många är uppgivna och energilösa. Men jag känner mig mer uppåt. Det är fantastiskt att få småprata med kollegor och vara tillbaka på sitt kontor”. Lunch med arbetskamraterna i Svenska kyrkan, med upprätthållet avstånd. Citat: Hanna, dagbok. Foto: Hanna

hon är noga med avstånden så håller hon också infektionen stängin:

Martina: Jag har inte känt mig orolig, för jag känner att jag håller avstånd till folk. Jag går ner till jobbet. Jag är inte det minsta rädd att jag skulle få en smitta någonstans.

Cecilia: Inte det? Är du helt lugn?

Martina: Ja. Jag träffar inte någon. Jag går inte mot dem, kommer det någon så går jag två meter runt när jag går ner till stan och in till jobbet.

Cecilia: Du är inte in i butiker?

Martina: Nej, och gör jag det är jag extremt noga att de inte är nära mig. Jag säger till. Eller går ut igen. Jag går inte in i en butik om det är fullt. (Martina, intervju 1)

Avstånd är socialt och emotionellt likaväl som bestående av ett visst antal centimeter. Några deltagare anger att närhet kan vara en möjlighet om det finns starka emotionella band med en tillit till andra. Känner man varandra väl och ser sig som nära vänner, kan både kramande och umgänge i hemmet vara alternativ. Pernilla säger att hon ”smygkramas” med sina vuxna söner ibland. De borde kanske inte, men det är svårt att inte krama dem som står en allra närmast.

Rädslan finns hos några att upprätthållandet av distans ska skapa ett emotionellt och fysiskt avståndstagande med tiden, och att det kan vara en samhällsfara om människor går omkring och är rädda för varandra. Och att inte få vara riktigt, riktigt nära andra kan också upplevas som att vara okänslig och inte kunna bemöta andra i svårare situationer, som när Frida berättar att hon träffat en vän som drabbats av en svår händelse ”och det spontant känns som att man vill kliva fram och kramas, och så ska man tänka nej stopp, vänta nu, tänk

efter.” Hon menar att det är ett beteende som känns ”jättekonstigt och jättefel” och utgår från att det är ett sätt att förhålla oss till varandra som kommer att försvinna så snart pandemin är över. Frånvaron av beröring, har också synliggjort dess värde i relationen med andra.

Åsikten att det gott kan få vara slut med det eviga kramandet och pussandet finns också, att det helt enkelt är välkommet om den alltför påtagliga kroppsliga närheten inte kommer tillbaka. ”Jag är inte supersugen på jättemycket fysisk kontakt”, som Elin uttrycker det. Det har utvecklats en kultur där kramande och ibland även kindpussande förekommer bland ytligt bekanta och bland arbetskollegor på ett sätt som inte uppskattas av alla. Pandemin blir en möjlighet att faktiskt hålla avstånd, kanske även på lång sikt om det blir en bestående beteendeförändring. Påtvingad närhet var inte önskvärd innan pandemin, och är det inte för dessa personer efteråt heller.

EXPONERAD SÅRBARHET

Pandemin gör sårbarheten extra synlig när vissa människor genom sin ålder eller sin kroppsliga hälsa löper större risk att få svår sjukdom. Ingen säger de svaga, de utsatta eller de som faktiskt kan dö utan det är med hjälp av ett mer kliniskt ord som vissa grupper pekats ut: Riskgrupper. Det syns inte alltid utanpå vilka som tillhör riskgrupper, så säkrast kan vara att bemöta de flesta som om de vore potentiellt ansatta. I början av pandemin finns många diskussioner om huruvida de som inte själva känner sig utsatta genom sin ålder ändå behöver vara mer vaksamma. Några säger sig vara unga i kropp och sinne och känner inte igen sig i den beskrivning som visar på behov av extra försiktighet. Svaret från den medicinska expertisen är att kroppens kronologiska ålder

avgör hur svåra komplikationerna kan bli av viruset och inte självupplevd hälsa eller för den delen upplevd ålder.

Nils, själv i en ålder över den utpekade gränsen 70 år och som han skriver en ”isolerad äldre enbo med ett annars rikt socialt liv”, reflekterar över vad det innebär att vara en av dem som nu är utpekade som extra sköra i en text som han publicerar till sina vänner på Facebook:

Plötsligt hamnade jag i en riskgrupp, utpekades som äldre-äldre, som en fallfärdig kåk i storm, närmast som en fara och en belastning. Måste hållas borta från samhället för att inte smittas och med stor sannolikhet ta upp en plats på sjukhuset och med ännu större sannolikhet inte komma levande därifrån. Dö en ganska förfärlig död, omgiven av inplastade, okända människor, stoppad i en säck och begravd i skymundan. Mitt eftermäle skulle bli en siffra i statistiken. Jag lever ännu men på stränga villkor. Som i en dödszell med chans att bli benådad om jag följer alla föreskrifter. Men perspektivet har blivit ett annat. Jovisst, jag är i en riskgrupp oavsett pandemier och delar denna risk med allt som lever. Jag har under mitt långa liv fått säga farväl till flera i min familj som fått ett kortare eller ett mycket, mycket kortare liv än väntat, två egna nyfödda barn, en ung syster, min far, min hustru, min yngre bror. Och många vänner. Livets skörhet har visat sig också på andra sätt. Jag har fått leva längre än väntat, men nu i denna konstiga tid har döden kommit i fokus i nyheter och statistik, blivit påtaglig, fått ett fullt ansikte. Och mitt liv slutade innan det var slut, livet i frihet, livet bland andra levande, livet som aktiv och kanske värdefull pensionär. Kommer det tillbaka? (Nils, dagbok)

Det är ett slags skuldbeläggande som framkommer i Nils text, som om han och andra i samma ålder har ett extra stort ansvar, som om deras självförståelse ska vara att de är ett hot mot

stabiliteten i samhället. En lika emotionell beskrivning av vad den utpekade utsattheten kan innebära ger Kerstin. Själv är hon strax under 70 år, men det är inte maken. Under pandemins början, när ingen med säkerhet kan veta hur omfattande den kommer att bli, skriver hon i dagboken om de tankar på livets slut som kommer:

Jag har också börjat fundera över hur det blir om jag blir sjuk. Om jag dör. Ska jag lägga fram koder och lösenord så att min man, eller i värsta fall våra barn, kan hitta dem och komma åt information? Ska jag städa undan så andra slipper röja efter mig? Hur blir det om min man dör? Jag har också börjat fundera rent allmänt över liv och död. Vi är ju friska min man och jag, men börjar bli till åren. Vill jag avsluta mitt liv så småningom ensam, som änka, eller vill jag dö före min man? Jag vill ju inte uppleva hans död, men jag vill också leva. I alla fall ett tag till. Och jag hoppas på att han också får göra det. Frågorna hopar sig och börjar kännas lite relevanta i dessa tider. (Kerstin, dagbok)

Även för några som inte själv tillhör en riskgrupp finns upplevelsen om att hälsan kan vara hotad och att livet faktiskt är ändligt. Döden visas upp offentligt på ett sätt som dagens samhälle inte brukar göra. Virusets skapande av sjukdom med ibland dödlig utgång är kärnan i pandemin, startpunkten utifrån vilka officiella och personliga beslut tas. Jenny menar att pandemin har gett henne en tankeställare:

Jenny: Men det är klart, man kanske lär sig något om förgänglighet, livets förgänglighet på något vis. Jag vet att jag har vänner som har varit väldigt sjuka och har varit sjuka länge. Men sjukdom finns det alltid, på något vis. Cecilia: Livets förgänglighet. Visste vi inte om att livet var det innan?

Jenny: Nej, jag tror inte det. Eller man vet det men man tänker inte på det, för det blir jobbigt att tänka på det. Så kommer man på det när någon blir sjuk i ens omgivning. Det är samma sak som att man vet att folk drabbas av cancer, men det är först när någon nära hamnar där som man tänker shit det är ju faktiskt verkligt. (Jenny, intervju)

Jenny säger att dödens existens känner hon visserligen till, men det är inte alltid som den är så närvarande som under pandemin. Hviid Jacobsen och Petersen (2020) menar att det är viktigt att skilja mellan vetskap om döden i sig och hur vi människor tänker kring döden. De skriver att pandemin har inneburit att döden inte bara har fått en mer framskjuten position i vårt medvetande, utan också att den har exponerats på ett nytt sätt. De kallar det för en steril och klinisk död visualiserad i grafer och tabeller. Döden kommer också till oss främst i form av nyhetsmedier, även det ett ändrat förhållningssätt till döden. Bara en minoritet möter den genom dödsfall bland anhöriga och vänner. Bland dem som skriver dagbok och intervjuas både finns och saknas den personliga erfarenheten av någon som blir riktigt sjuk i covid, men tankar om döden synes oberoende av detta. Alla exponeras av förgängligheten och livets skörhet, vare sig det sker genom den offentliga statistiken eller genom den faktiska sjukdomen.

Skörheten som exponeras under pandemin handlar också om att blotta en oro, att visa sig nedstämd inför andra, att prata om sina känslor och att vara noga med att hålla kontakt med vänner och anhöriga. Så småningom utvecklas både rutiner och större säkerhet kring vad pandemin innebär, men den blottade svagheten i våra liv och vår samhällsorganisation följer med. Det är både av ondo och av godo. Det finns en potential i att våga visa sig i en svagare position gentemot andra, och att respektera

andras oro eller behov av hänsyn. Dimensioner som tillit, respekt, beroendeband och hänsyn har alla blivit aktualiserade genom pandemin.

HANDSPRIT OCH RITUELLA BETEENDEN

Handspriten är ett av de ting som nästan alla deltagare nämner som synonymt med pandemin. ”Det är en jäkla massa handtvätt och handsprit och dylikt”, säger Elin om tiden. Flaskans ständiga närvaro överallt, rutinen att sprita händerna och doften som kommer med användningen är ett påtagligt inslag i vardagen. Användande av handsprit är både att ta ansvar för våra handlingar så vi inte smittar andra sköra individer, och en del av närmast rituella beteenden där smittspridningen får en slags besvärjelse (jfr Pfaller 2020). Kanske går det att säga att handsprits alla flaskor har bidragit till att göra pandemin påtaglig och hanterbar i en vardagskontext, och inte bara till ett abstrakt omdanande av vardagen. Kroppens tentakler till omgivningen saneras därför om och om igen för att både begripliggöra och motverka pandemin.

Kerstin berättar i sin dagbok hur besök i butiker inramas av spritande av händer och utrustning. I bilens passagerarsäte finns handsprit, servetter och engångshandskar som alla ingår i de nya rutiner som gör det möjligt för henne att fortsätta vara konsument i pandemitider:

Jag behövde penséer för att plantera på gravar. Åkte därför till en trädgårdsbutik. Tog på mig plasthandskar innan jag gick in där. Och jag tog inte med handväskan in, bara betalkortet, för att slippa få virus på väskan. Vet inte om det hjälper, men jag tar inga risker. Det gick fort att handla, knappt några kunder i affären. Jag var sedan till en bilaffär och köpte oljefilter till min mans bil, som han sedan skulle sätta in. Därefter var jag till en tygaffär för att köpa knappar och hyskor som fattas till folkdräkten

jag håller på att sy. Även i dessa butiker tog jag på mig plasthandskar, nya varje gång, innan jag gick in, och tog av mig sedan. Tvättade händerna med våtservetter innan jag tog i något i bilen. (Kerstin, dagbok)

Det är en form av ritualisering som Kerstin redogör för, där kroppens funktion som sändare och mottagare av smitta föder nya praktiker, i ett upprepande för varje ny butik som besöks. Spritandet av händer är en rutin som måste sätta sig i kroppen på samma sätt som att hålla avstånd till andra. Nya tider, nya kroppsliga rutiner.

”Jag tycker det sitter ganska bra i ryggmärgen nu”, kommenterar Elin sin egen vardag. ”Så fort man går in i en butik handsprit, så fort man går ur en butik handsprit. Inte pilla dig i ansiktet när du har smutsiga händer. Är det mycket folk på bussen, kan du ta en senare buss? Vänta och se om någon annan trycker på stoppknappen så du inte behöver pilla på någonting.” Hon ser sig som en rutinmänniska, och att möta en ny värld gör hon genom att snabbt få in nya rutiner att strukturera vardagen efter.

Den första rädslan för att viruset kan finnas på alla ytor där individen själv sätter sina händer ger nya sätt att tänka på sin egen närvaro i omgivningen, vilket i sin tur sedan kan bidra till nya vardagsvanor. Några uppger att det har varit svårast att sluta ta i hand. Handslaget är både en hälsningsfras och ett sätt att besegla en överenskommelse, och de alternativa hälsningar som skapats under pandemin har mest varit lustiga alternativ.

Det är små individbaserade kroppspraktiker som i sin ackumulerade form skapar ett samhälle som någorlunda klarar virusets påfrestningar. Att tvätta händerna i minst 20 sekunder, gnugga in dem noga med handsprit och göra mjuka kurvor runt andra människor är

också att ta sitt ansvar i ett större system. Det kan sägas vara den del som individen ska göra i ett mer omfattande samhällskontrakt, där små vardagliga rutiner skapar ett komplext system på samhällsnivå. Att så många trots allt fortsatt att tvätta händer, sprita dem och hålla avstånd pandemin igenom är en del i att som den kropp vi alla är bidra till en liten droppe för att kunna påverka det stora smittohavet – för sin egen skull, för andra individers skull och för samhällssystemets skull.

I bilens passagerarsäte finns handspritsflaskan högst upp bredvid en vattenflaska, engångshandskar, våtservetter och pappersservetter. Utrustningen hjälper till att hålla viruset borta från händer och bilens utrustning.

Foto: Kerstin

”På toaletten sitter nu instruktioner om hur man tvättar händerna – naturligtvis medan man läser ’Fader vår’ för att man ska tvätta tillräckligt länge”. Bilden är tagen på toaletten på Hannas arbetsplats i Svenska kyrkan. Citat: Hanna, dagbok.

Foto: Hanna

Den nya vardagen möter alla med en väldig kraft under några få dagar i mars när stora delar av samhället stänger ner, innan det så småningom kommer tillbaka i mindre skala och i omställd form. På anslagstavlan sätts inga nya anslag upp. Tierp april 2020.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

En lång men annan vardag

*Anton: Jag har snusat mer än tidigare.
Cecilia: Har du snusat mer än tidigare? Varför då?*

Anton: Jag har varit hemma mer. Det tror jag, fast det gjorde jag tidigare, men kanske mer. Det får väl bli det om något som symboliserar corona. Ja datorn, den har jag använt bra mycket mer än någonsin tidigare. Och en minigolfklubb. (Anton, intervju)

Frågan som Anton får är vilka ting han tänker skulle kunna berätta om hans coronaperiod. Minigolfklubban nämner han eftersom han sommarjobbade på en minigolfbana. Snuset är något som funnits med i en vardag som alltmer kommit att centreras kring det egna hemmet och med ett lugnare tempo än innan. För Anton, som gick i gymnasiet under våren när pandemin började och när hösten kom började studera på universitet, har datorn varit en ständig följeslagare när undervisningen blev digital. Först blev lektionerna på gymnasiet digitala under våren och sedan var föreläsningar och seminarier vid universitetet också på distans. Anton tillhör de unga som är vana att använda datorer för att skriva, kommunicera, konsumera och spela. Men även för den unga generationen gör pandemin vardagen än mer digital.

Det är på många sätt en ny vardag som utspelas under pandemin. Vardagen har en fixeringspunkt vid det egna hemmet och för alla dem som inte står i pandemins frontlinje har den ett annat tempo och ett annat socialt liv. Vardagen tar alla tillgängliga digitala resurserna i anspråk på ett sätt som gör att många världen över tidigt inser att här står vi i en aldrig tidigare skådad teknisk utvecklingshastighet som kommer att sätta spår i samhället för all tid framöver (se tex Costabile m.fl 2020; Post och telestyrelsen 2021).

AVBOKAT OCH EFTERLÄNGTAT LUGN

Det var mycket som fick avbokas i mars 2020: Middagar, konferenser, konserter, biobesök, besök hos släkten, resor – ja snart sagt allt om det skulle göras utanför hemmet eller i sällskap med andra. Från början finns en tro på att det bara är till sommaren, eller möjligen till hösten, som saker senareläggs. Anita hade precis fyllt jämmt när det blev mars 2020, och fått presenter som nu inte kunde användas. ”Det var musikalerna, och det har varit weekend med gamla kollektivgänget och det har varit alla möjliga saker. Men det får väl bli ett riktigt festande nästa år i stället. Det är så man får tänka”, säger hon. Hon och maken Stefan fick också se resan till Medelhavet ställas in, liksom några av sommarens tänkta besök hos vänner i olika delar av Sverige.

Jacke som är artist är nog den som allra tydligast märkte av att förutsättningar för evenemang av alla de slag förändrades fullkomligt på några dagar. ”På några dagar så bara sopades kalendern ren, så den var alldeles ovanligt blank och välstädad kan man säga.” Det är en helt ny verklighet att förhålla sig till för alla, men förstås mest för den som har sitt levebröd genom att stora grupper av människor fysiskt ska komma till en aktivitet. De näringar som bygger på förflyttningar och på att många människor fysiskt finns på samma plats får drastiskt förändrade förutsättningar på bara några dagar.

Så småningom kommer allt mer att öppna och arrangörer av olika slag i både det privata och det offentliga hitta lösningar för att kunna genomföra sociala, kulturella och kommersiella aktiviteter. Att hålla avstånd är en nyhet som först måste sätta sig i medvetandet, men när det väl är en rutin så går det att ha vissa verksamheter i förändrad form. ”Jag tycker nog inte att allt har blivit inställt. Jag har sett lite teater, jag

har träffat lite väninnor. Men med stor medvetenhet om att vara försiktig” säger Martina under senhösten 2020. Bara avståndet kan hållas så provar flera att med tiden göra saker utanför hemmet med andra, möjliggjort genom den nya kroppsliga medvetenheten.

Ännu större omskapande kraft har förstås den digitala tekniken, som gör det möjligt att delta i allehanda aktiviteter utan att vara fysiskt nära andra. Men en riktigt fullgod ersättare är den ändå inte uppfattad som vad gäller många aktiviteter. Den som söker interaktion med andra får det inte tillgodosett med digitala lösningar. Nils skriver i sin dagbok att det blev en kyrkfri söndag. ”Men jag följde webb-gudstjänsten från flera församlingar. Och via Facebook kunde man ta in andakter från kyrkor i hela Sverige, så det fanns gott om andlig spis och fin sång. Men gemenskapen!”, skriver han. Det blir inte samma sak att sitta på sin egen kammare och lyssna på ordet, när det inte görs tillsammans med andra som går att se och känna närvaron av. På fler områden saknas autenticiteten när evenemang blir digitala. Antons stora intresse i livet är fotboll, och han uttrycker en frustration över att det inte går att ta del av det genom att vara på plats där det sker:

Anton: Det har varit det tråkigaste egentligen, att inte kunna se fotboll live. Jag har sett matcherna uppe på en pub som vi har hyrt, en supportergruppering, och sen sitter vi där och ser matcherna. /..!

Cecilia: Men kan du inte titta på det på TV? Eller gå in på nätet, de livesänder väl?

Anton: Det är det vi ser matcherna på, men det är en helt annan sak.

Cecilia: Varför då?

Anton: Det går inte att jämföra med att se matcherna live. Om man är fotbollsinsatt, då vet man att det är en väldigt, väldigt, väldigt stor

skillnad att se matcherna live. Det är otroligt härligt. Ja, det är en saknad. (Anton, intervju)

Visst har flera av deltagarna tagit del av något digitalt utbud av något slag, så som teatrar, föreläsningar, sportevenemang eller museibesök. Men det är något som görs på pandemins speciella vis: I lugn och ro hemma ensam utan att få upplevelsen att vara med andra. Utan samspel med andra som befinner sig på samma plats kan det inte riktigt ersätta fritidens upplevelser.

Det blir – trots ett ökat digitalt utbud – en händelsefattig vår för många under pandemins allra första tid liksom under vintern när restriktionerna blir mycket mer omfattande, i märklig kontrast till de som jobbar i vård och omsorg som däremot har en extrem arbetssituation. I avbokningarnas tid blir det inte bara tomt på händelser, det finns också känslor bland flera att det är en tid som man inte själv har kontroll över. Det är bara att rätta sig efter en struktur på vardagen som beslutats om utan att individen själv har möjlighet att påverka. Även om orsakerna är väl kända och inte ifrågasatta, så blir det en vardag som inte bara är annorlunda utan också bortom individens egen kontroll. Elin uttrycker det som att hon blivit utan både det sociala livet och valmöjligheterna:

Cecilia: Men om du skulle beskriva vardagen det här året, hur skulle du göra det? Hur skulle du sammanfatta det?

Elin: Tråkigt. Det är så jäkla tråkigt.

Cecilia: Vad är det som gör det tråkigt?

Elin: För att man inte kan umgås som man vill. Även om jag kanske inte skulle göra så jättemycket under en vecka så vill jag väldigt gärna ha möjligheten att välja det själv. Nu när det faktiskt är andra människor som bestämmer det så blir det en ganska upplevd inskränkning,

även fast den kanske inte blev så stor egentligen, om du förstår vad jag menar. Jag är van att träffa mina vänner väldigt mycket och nu får vi inte ha de här stora cocktailfesterna eller temafesterna som vi är vana vid att ha. (Elin, intervju)

Det finns ett annat tempo i vardagen än innan pandemin, vilket uppfattas som både en inskränkning och en möjlighet. Det är enahanda och tråkigt, men samtidigt avstressat och en period med möjlighet att låta få saker ta tid. Det är skönt att inte behöva gå på sociala evenemang, men samtidigt finns en längtan efter umgänge med andra människor. Att vissa av barnens aktiviteter inte blir av ger en lugnare vardag utan skjutsande, samtidigt som det är tråkigt för barnens skull. Det är skönt att inte stressa iväg hemifrån på mornarna och efter jobbet, men samtidigt socialt isolerat att leva livet mestadels hemma.

Kerstin säger att hon ”är mindre stressad, sover bättre på nätterna, och har inte ont i magen och hjärtklappning”. Coronapandemin sammanföll med ett liv som pensionär så vad som är vad i hennes nya situation är inte helt enkelt att avgöra, men att pandemin i alla fall har del i det nya livet är utan tvivel. Hanna säger att ”det var lite skönt i början, man hade så mycket på gång hela tiden”. Men lyckan var också stor när hon efter ett halvår kunde skriva ut de första biljetterna till ett kulturevenemang. Alexander i sin tur skriver i sin dagbok att ”en del av förändringarna har bjudit på ett välkommet avbrott. Det är fint hemma hos mig nu”. Den vunna tiden har dessutom frigjort värdefull tid med sonen och tid att äntligen lära sig baka surdegsbröd. För Frida innebar det att den normalt hektiska våren med bland annat barnens musikkonserter som normala år brukar ge ”totalt hål i huvudet” istället blev en vår med ”underbart lugn”, även om det förstås var

tråkigt att barnen inte fick visa upp de färdigheter de lärt sig under terminen.

Det flera ger uttryck för är alltså – i vart fall till en början – en uppskattning av ett annat tempo, en annan dagsrytm och möjlighet till andra prioriteringar mitt i all tristess och fränkoppling från andra. Behövdes det en kris för att kunna realisera dessa sidor av livet? Eller lite mer rakt på: Varför har inte de som uppger att det äntligen fanns möjligheter till andra val, gjort dem tidigare? Det finns inget anklagande i frågan, utan en uppriktig nyfikenhet. Vad i krisens natur gör att människor uppger att de vägar de tar under restriktionernas tid, också är uppskattade sidor av vardagen?

I en italiensk studie av pandemins första inledande veckor framställs livet före pandemin som stressigt och krävande, medan pandemin istället beskrivs som ett ramverk för vardagen som både framtingar och möjliggör en vardag bortom det invanda (Emiliani m.fl. 2020). Precis som i denna studie ställer människor stress, inrutad vardag och tidsbrist innan pandemin mot lugn och efterlängtade tidskrävande aktiviteter under pandemin. Den annorlunda tiden som pandemin innebär beskrivs på detta sätt också som välkommen. Det blir en meningsfull tid trots allt och inte bara en lång, meningslös och skrämmande tillvaro. Störningar i vardagen behöver göras förståeliga för individen, menar Emiliani m.fl (2020). Det ovanliga, pandemins stundom inverterade vardagsliv, blir därigenom också en välkommen annorlundahet. Att det blir just det pressade vardagslivet som lyfts fram, med litet utrymme för reflektion och ett snabbt tempo, är kanske inte förvånande. Det är välkända delar av vardagen som ofta framställs i negativ dager i dagens samhällsliv. Pandemin är ett undantag, men också ett undantag som ger möjlighet att välja bort och välja till för att få ett liv som på sätt och vis är en motsats

I Ekonomikumparken i Uppsala är studenterna frånvarande under valborg 2020. Firandet är satt på paus, men det ska inte dröja många månader innan studenternas festande är problematiserat som ett av pandemins stora hot i länet. Fest ska stävjas, ska motas, ska inte förekomma. I pandemins tidevarv förväntas även en sådan stark institution som studenternas sorglösa livsstil sättas på paus. Sista april 2020.

Foto: Charlotta Ertman, Upplandsmuseet

”Håll humöret uppe”, säger budskapet på trottoarprataren. Vardag utan avbrott, med försakelser, gråtrist väder och en osäkerhet om vad som komma skall. Självlärt vet kommersiella aktörer att det behövs uppmuntran i denna situation. Uppsala mars 2021.

Foto: Cecilia Bygdell, Upplandsmuseet

”Hela min vardag avviker just nu. Jag träffar inga människor utöver min familj. Jag kan inte åka och handla. Mitt eget företag går på sparlåga eftersom det bygger på fysiska möten med människor. Jag är kort sagt hemma, hemma och hemma. Det positiva är att det knappt går åt några pengar.”

Citat: Hanna, dagbok.

Foto: Hanna

”Det är förstås också tråkigt att en massa evenemang blir inställda. Jag skulle ha deltagit i ett Westworld-inspirerat Jane Austen-läsv-rollspel i slutet på april, men det blev framflyttat till mars nästa år på grund av krisen.” Läsv-rollspelandet var en gammal hobby som just tagits upp igen. I väntan på andra tider får kostymen luftas och poseras överas in hemma på balkongen.

Citat: Alexander, dagbok.

Foto: Alexander

till det som varit. Det är tvärtom det invanda, men också något som många säger sig uppskatta.

VARDAG, VARDAG, VARDAG OCH LITE FEST

När Elisabet ska sammanfatta pandemin svarar hon med ordet ”enformighet”. Det är en vardag som blev entonig, där det monotona får övertag över vardagens skiftningar:

Veckorna har bara passerat. Så var det helg. Så var det vecka. Sen var det helg. Det har inte funnits någonting. Det har varit tydligt i min kalender, jag har en digital kalender, och den har varit alldeles tom tidvis. Det har inte funnits någonting inbokat. Innan pandemin sjöng jag i kör och jag gick på yoga. (Elisabet, intervju)

Vardag är pandemins melodi. Det som har blivit inställt är det som bryter av, det som inte är vardagens sysslor och möten med dem som man inte träffar så ofta. Vardagslivet levs i mycket hemma. För några är arbetslivet förlagt till hemmet, vilket gör att det för dessa blir ännu mer av upplevd vardag när hemmet inte ens lämnas när arbetsdagen börjar. Några av deltagarna beskriver en helt annan vardag än innan pandemin, medan andra ser sin vardag som justerad men inte förändrad i någon större omfattning. Anders, som inte längre förvärvsarbetar, menar att visst kan det vara lite långtråkigare än vanligt, men att ”varken socialt eller i det man kan företa sig har det blivit nedstängt på ett personligt plan”. Och Frida påpekar att på det sätt som alla lever vardag just nu, så har hon och familjen alltid levt. ”Vi lever ungefär som resten av världen gör nu, och så har vi alltid levt”, säger hon och syftar på att de är hemma mycket, lever mycket i det lokala och att de mest träffar de närmaste i familjen.

Det vardagsliv som levs är för de flesta rensat på möten med andra, med förflyttningar till olika aktiviteter och har ett annat tempo. Även om livet fylls med många välbekanta aktiviteter, så är det delar som också uteblir. Kerstin är både lättad och saknar det som inte finns där:

Kerstin: I och med att man inte träffar så mycket folk nu utan är hemma mest blir det inte några finkläder just, ingen tvätt och strykning. Jeans och fleecetröja, det är lättvättat,

lättskött. Man behöver inte liksom kamma sig knappt heller. Man träffar ju ingen. Man sparar ju mycket tid så. Förut så hade jag ofta i alla fall kavaj och vit blus på jobbet, måste vara snygg i håret och så där. Det gäller inte längre. För det tog ju tid att fixa till det.

Cecilia: Är det skönt eller saknar du att få klä upp dig?

Kerstin: Jag saknar det nog ibland. Jag brukar titta ibland i garderoben, på alla kläder som hänger där och tänker när ska jag använda det här? Lagom är väl bäst där också. Jag skulle inte vilja gå i jeans och fleecetröja jämt. Men det är skönt att slippa hålla på och kolla att man har hela strumpbyxor och att blusen är struken. (Kerstin, intervju)

Oavsett om vardagen är som vanligt eller inte, så är det mest slående att det blev så mycket av den. Jenny beskriver avsaknaden av vad hon benämner ”klickar” när sociala möten och aktiviteter inte blivit av. Istället blev det ”en lång vardag”:

Men jag tror inte att mitt liv påverkats så mycket som för många andra. Det har liksom varit fullt upp med bara hemmapysslandet, på något sätt. Det är lite som att det bara har varit en väldigt lång vardag. Kan man säga så? Alla de här lite roligare grejerna har inte blivit av. Då har det blivit en lång vardag. Och vardagen kan ju vara ganska trevlig ändå, men det blir liksom att man är hemma och är hemma med barnen och äter godis. Vilket vi gör liksom de flesta dagarna. (Jenny, intervju)

Vardagen för Jenny är bra, men den är just vardag. Utan sin motsats, avvikande och festliga inslag i livet, blir livet enformigt. Hon delar denna beskrivning med flera av deltagarna. ”Enformigt” är Elisabets ord för pandemin när veckorna bara passerat en efter en. Frånvaron av deltagande i evenemang av olika slag, möten

med vänner och släktingar och inställt resande är det som skapat det eftertraktade lugnet och gör vardagen så ofattbart långtråkig och enformig. I smittspridningens tid ingår att skjuta fram och omvandla alla de avbrott som annars gör att vardagen blir just vardag. Vad blir vardag om den aldrig får avbrott för annat? Svaret är enahanda, långsam och förutsägbar.

På en samhällsnivå är dessutom det mer rituella avbrottet, festen, något som inte förväntas ta plats i pandemins Sverige. Fester har återkommande pekats ut av landets politiker och ledande experter som inte bara allvarliga brott mot restriktioner, utan även illojala mot individens sociala kontakter och i förlängningen samhället. Det är inte riskabelt just för att det är roliga avbrott, förstås, utan för att det innebär att människor samlas, kanske dricker alkohol och får svårare att upprätthålla fysisk distans till andra samt för att det ofta innebär nya kontakter.

Den antropologiska forskningen har betraktat fester dels som ett manifesterande av tidens organisation, dels som en social institution (Valeri 2017, 94). Festers funktion är att skapa en rytm i året och livet, och att få tillfällen att träffa släkter och vänner under uppslupna former. När dessa båda sidor gifts ihop, blir fester ett lika återkommande som efterlängtad inslag av avbrott i vardagen. Det finns också ett viktigt inslag av tånjande på gränser i fester (Valeri 2017, 100), vilket gör vardagen och festen till varandras motsatser. Klädsel och dukning av bordet är en annan än till vardags, och festen kan innehålla lekfulla inslag. Vår egen tidslinje blandas med andras tidslinjer, genom att minnen skapas tillsammans med andra.

Utän fester är tiden på sätt och vis ur led. Den får inte den invanda rytmen och inte de tillfällen att träffa andra människor som vi är vana vid. Vardagens seriositet saknar sin lek-

fulla spegel, vilket förstärker livet som händelsefattigt och enformigt. Så även om vardagen, som Jenny uttrycker det i citatet ovan, kan vara ”ganska trevlig”, så upplevs den annorlunda när den fått breda ut sig på bekostnad av de mer festliga avbrotten som andra år vanligtvis fylls av.

Den som letar efter det traditionella firandet kan konstatera att det till stora delar försvann under pandemin. När det firande tillsammans med andra som trots allt skett under pandemin beskrivs som nonchalant och oansvarigt av politiker och experter, är det i sin traditionella form som avses. Men många firanden världen över bytte skepnad och skedde på andra platser än de invanda under pandemin (Imber-Black 2020), vilket även märks hos deltagarna i projektet. Ett konfirmationsfirande fick ske framför Zoom, en students mösspåtagning var likaså digital och det traditionella utspringet sköts upp till augusti, ett årligt återkommande adventsfika med vännerna blev digitalt, ett annat adventsfika gjordes i trädgården med varma ytterkläder på, en jul firades med vännerna eftersom de äldre släktingarna inte kunde vara med och födelsedagsfirandet fick tas på altanen med en gles dukning. Valborgsfestligheterna 2020 fick bli digitala för Elin:

Jag tillbringade ungefär 12 timmar på Zoom med mina vänner. Vi firade valborg via nätet istället. Alla hade bullat upp med sin lilla frukostbrunch och sen satt man och snackade efter det. Så droppade folk av lite emellanåt och så kom de tillbaka och så sågs vi på kvällen och då var folk lite mer festklädda. Det blev ändå ganska trevligt. (Elin, intervju)

Även om vardagen inte alltid beskrivs som påverkad till sitt innehåll, så är definitivt det som inte är vardag påverkat. Först är det inställt,

sedan omställt – enligt den officiella terminologin. Det ger med några undantag ett liv med vardag, vardag och vardag.

CORONAPROJEKTET

”Jag har så jäkla mycket mer tid” kommenterar Elin sin vardag under pandemin när mycket blev inställt. Tiden har bland annat fyllts genom att hon efter 15 års uppehåll tagit fram den ärvda knyppeldynan och satt igång med att tillverka spetsar. Det som blivit inställt är det vanligtvis mycket intensiva umgänget med den stora kompiskretsen. Inställda fredagsöl, inställda födelsedagsfiranden, inställda cocktailpartys, inställda temafester, inställda semesterresor, inställda teaterbesök, inställda fikan, inställda konferenser... Det är mycket som inte kunnat förverkligas, eller fått förverkligas på andra sätt för Elin. Då har knyppeldynan varit en möjlighet att fylla tiden med meningsfullhet. Spetsarna ska användas till att göra linne dukar att ge bort på kompisgängets kommande bröllop. På så vis blir pandemins tristess och tidsöverskott också en investering för framtida fester.

Några av deltagarna har ett eller flera coronaprojekt, det vill säga aktiviteter de tagit sig för att genomföra som troligen inte hade förverkligats om det hade varit två vanliga år. För någon har det inneburit ett uppordnande av en stor CD-samling. Annars är det just hantverket som är framträdande för några personer, och manifesterar coronapandemin som en period med en speciell tidsanvändning. Det är nu som tiden finns, det är nu som ledan kan göra sig alltför påmind om den inte kan fyllas med aktiviteter och det är därför nu som det går att låta handens tidskrävande arbete få ta plats. Det innebär också att kommande tider kan få ett rikare innehåll.

*När studentflaken förbjuds får utspringet följas av alternativa sätt att visa sin närvaro i stadsrummet. Efter att ha cyklat i ett tåg genom centrum återvänder klassen till skolgården. Studentfrände vid Katedralskolan i Uppsala juni 2021.
Foto: Erik Malmstig*

David var under flertalet månader en av många arbetstagare som var permitterade. För honom betydde det att arbetsveckan blev kortare än vanligtvis. ”Det finns hobbies”, kommenterar han frågan om vad den lediga tiden har använts till. Det stora intresset för David är en historisk förening som återskapar vendeltid. Samtidigt som föreningens verksamhet till stora delar pausats har han kunnat lägga tid på att förbereda sig – för att vara ännu bättre rustad för sitt stora intresse den dag pandemin är över.

Ett större tältbygge till den historiska förening som han är medlem i har fått ta många timmar, men allra mest tid har använts till det silverhantverk som han ägnar sig åt. Under uppskattningsvis 200 timmar under sommaren 2020 byggde han en ringbrynja av silvertråd. Ringbrynjan passar på en barbiedocka och ska ställas ut när det återigen är möjligt att sälja egna silversmycken på historiska marknader. Ringarna gör han själv av en tråd på 0,4 mm. Varje ring i sig har en innerdiameter på 1,5 mm. Hantverket har inte bara krävt tid utan också koncentration. Det är liksom Elin knypplade spetsar något som antagligen inte hade fått ta plats utan pandemin, men som också syftar till att kunna ge ett mervärde till aktiviteter när pandemin väl tillåter ett annat vardagsliv. På så vis blir återigen coronapandemin meningsfull i ett tillstånd som annars kan ge känslor av förlorad tid när det som varit det normala är satt ur spel.

Andra aktiviteter som har fått ta tid för deltagarna har hemmet som utgångspunkt. Det är aktiviteter som handlar om att renovera och förbättra boendet, eller reproduktiva uppgifter som matlagning och aktiviteter med familjen. För Hanna är det matlagning med en slags skafferiekonomi som stått i fokus. Grönsaker och skogens bär och svamp har tagits om hand. När hon får frågan om vilka ting hon förknippar

”Farmor lärde mig när jag var liten. Så när jag var någonstans mellan sex och tio så knypplade jag ganska mycket, och fick hjälp av farmor. Sen när man blev tonåring hade man inte riktigt tid för sånt längre. Sen har jag försökt ta upp det ett par gånger men det har inte riktigt hänt. Sen nu under vår kära pandemi så kände jag att nu kan jag väl roa mig med det här.”

Citat: Elin, intervju.

Foto: Elin

”Jag har, som så många andra, lärt mig att baka bröd”. Surdeg på tillväxt hemma hos läraren Alexander under den period då undervisningen till stor del sköttes från det egna hemmet.

Citat: Alexander, dagbok.

Foto: Alexander

sin vardag under pandemin med, är det köksredskap som hon bland annat kommer att tänka på. ”Vi har väldigt välfyllda frysar. Med allt möjligt. Vi syrar och vi har hållit på. Jag tror det är mer tid för det”, säger hon.

Det reproduktiva arbetet är inte på samma sätt avsett att kunna konsumeras efter pandemin, utan ger ett annat innehåll till den hemcentrerade vardagen här och nu – eller i vart fall under de närmaste månaderna vad gäller Hannas konserverade mat. Det finns en känsla av meningsfyllt undantag som går igenom i alla coronaprojekt. Vardagen är rubbad ur sina vanliga gängor, och för att inte bli en tid som enbart ska passeras som en tom mellantid så fylls tiden med speciella aktiviteter. De kan beskrivas både som något som äntligen blir av, och något oväntat som inte alls hade funnits i tankarna innan. Oavsett visar de på pandemins annorlunda tidsuppfattning och människors skapande av mening med det brott i vardagen som sker.

UPPSKALAT DIGITALT VARDAGSLIV

”Vi hade Teams. I personalen har vi kört med det i många år”, förklarar Pernilla som är rektor på en grundskola. ”Däremot det här med mängden digitala möten och sådana saker, det har eskalerat något otroligt. Exploderat. Att det har gått att ställa om så snabbt”, fortsätter hon. Redan under pandemins inledande veckor märks att den digitala tekniken får en helt avgörande roll för många delar av livet med de restriktioner och rekommendationer som finns. För att ha kontakt med andra utan att ses, för att kunna arbeta hemma och för att kunna vara konsument utan att besöka butikerna behövs den digitala tekniken. Det är också ett sätt att konsumera nöje, sport och kultur. Det är på sätt och vis en ökning i medial konsumtion i allmänhet som beskrivs av deltagarna. I dag-

*”Jag har byggt den framför allt för att ha som display när jag är ute och säljer. Kunna visa något som ingen annan har. Och barbie, det var väl för att vara lite uppkäftig också. Det är så långt ifrån reenactment [historiskt korrekt återskapande], just att det är en kvinnlig figur och inte en manlig och så vidare. Jag tyckte den var perfekt.” Citat: David, intervju.
Foto: David*

*”Det är vad jag har gjort i sommar. Jag har bränt ner mer än 200 timmar på ringbrynjan. Det är över 12 600 ringar. Jag gör ju ringarna själv, de finns inte att köpa.” Citat: David, intervju.
Foto: David*

böckerna, som är från pandemins första månader, är det telefoner, Facebook, Zoom eller andra program, TV, Spotify, playtjänster, Netflix, poddar och ljudböcker som om vartannat nämns som mer frekvent använda. Även i intervjuerna är det denna blandning av äldre och nyare mediekanaler som nämns, vilket gör att den digitala tekniken inte alltid är en ersättare utan ingår i en vardag som innebär ökad mediekonsumtion.

”Telefonen går ju varm”, säger Anita. Det är så kontakt med hennes och maken Stefans stora kontaktnät hålls igång under pandemins början. Med telefonen rings det, smsas och konsumeras nöjen. Dessutom var telefonen viktig för Anita när Stefan var sjuk i covid och var på Akademiska sjukhuset:

*Om man ska ha en sak som symboliserar den här perioden, så är det min telefon. Den är ju helig på något sätt. Dels det här att man är hänvisad till att ha kontakt med vänner den vägen. Och sen har väl aldrig läst så många ljudböcker som jag har gjort under den här perioden. Alltså jag läser ju ett par i veckan.
(Anita, intervju)*

Telefonen var också viktig för kommunikationen mellan henne, Stefan och sjukvårdspersonalen under den tid han var inlagd med covid. Anita hade ett klipp på Youtube som följde med henne när Stefan var som allra sjukast. ”Det är ett gäng tandlösa gubbar från Karibien som sitter och spelar. Det är en helt underbar film. Så när det var som värst då spelade jag den flera gånger om dagen”, säger hon. Det är via telefonen ett lättillgängligt klipp som ger ork i en ansträngd vardag.

Pandemin förklaras snabbt världen över vara det som utlöst en turbo-digitalisering, en tvångs-digitalisering och en hyper-teknikutveckling. Eпитeten vill visa på snabbheten, det

irreversibla i coronakrisens samhällspåverkan och att det har varit ett mer eller mindre måste att använda digitala lösningar när viruset började spridas. Det är en utveckling som skett över hela världen, och omedelbart när pandemin var ett faktum konstaterades vara så omfattande att den kommer att förändra den socio-ekonomiska utvecklingen globalt (Costabile m.f 2020; Katz m.fl. 2020). Även i Sverige, som är ett av de mest digitaliserade länder i världen, har pandemin uppfattats som en utlösare av en ökad digital omställning (Post och telestyrelsen 2021). Samtidigt är det klart att Sveriges och andra länders sätt att hantera pandemin aldrig hade varit tänkbar utan en redan långt gående digitalisering.

Denna teknikutveckling började långt ifrån på ruta noll. Namazi och Monajemi (2020) kallar det för en prokastinering av samhällets digitalisering som nu fått sitt slut. Vi har haft tekniken, kunskapen och incitamenten, men

Vi borde verkligen vara glada över att corona inträffade 2020 och inte 2003. Tänk om alla var tvungna att sitta hemma utan Netflix, YouTube och spela snake på en Nokia 3310

Ett av många skämt om den nya digitala vardagen som sprids i sociala medier. Utan den nuvarande tekniken skulle inte hemmatillvaron, social distansering eller nöjesbranschen haft samma förutsättningar. Och pandemin i sin tur har snabbat på utvecklingen av tekniken. Skärmdump.

ändå har digitaliseringen inte gjorts fullt ut på många områden, menar de. Program fanns, konferensrum var utrustade med teknik för digitala möten och datorn hade fler funktioner än vad ägaren kände till. Den digitala transformationen har varit en process under flera årtionden, men den hastighet med vilken den nu har tagit plats i vardagslivet för det stora flertalet saknar motstycke. Det är som om någon klippt målnöret och låter deltagarna i digitaliseringsloppet äntligen slippa ur startfällan för att springa framåt mot okända mål. Deltagarna i loppet har haft lång tid på sig för förberedelser. Träningar av de rätta handlagen och investeringar i den rätta utrustningen har pågått en längre tid, även om inte alla har varit intresserade av att delta i förberedelserna. Ingen hade fått en tidsplan för när loppet skulle börja, men det synes trots allt inte vara så svårt att börja springa när startskottet väl har gått – i alla fall inte för majoriteten.

För fort går det för många att lära sig nya digitala rutiner. Att lära sig klicka hem matvaror är något som de som handlat mat på nätet skulle klara av att göra för första gången redan under de första veckorna av pandemin, och alla program för att hålla kontakt med vänner och familjemedlemmar börjar många använda utan större förberedelse. I arbetet förväntas många kunna hålla kontakt, sitta i digitala möten, vara på digitala konferenser och bedriva undervisning med uppkopplade elever. Elisabet som byter arbete under pandemins första månader får vänja sig vid att de nya arbetskamraterna är figurer på skärmen, och lära sig att kontakt sker genom digitala kanaler. ”En del har ju bara sina initialer på skärmen, men jag ville att min bild skulle synas så att de åtminstone lärde känna mig”, förklarar hon. När fysiska möten så småningom blev aktuella, visste kollegorna trots allt vem hon var, trots att igenkänningen ytterligare

Närvaro i varandras liv utan att fysiskt ses blir möjligt genom den digitala tekniken, och tidigt en utpekad strategi för att kunna hålla den fysiska – men inte nödvändigtvis sociala – distansen. Tierp april 2020. Foto: Cecilia Bygdell, Upplandsmuseet

försvårades av att munskydd satt på. Med lite tricks och fantasi, fungerar nya sätt att kommunicera ändå förvånansvärt bra med så kort förberedelsetid.

Från början är det ett sökande efter hur allt ska gå till och vilka regler som gäller på dessa typer av mötesplatser, men med tiden struktureras mycket upp och tekniken uppgraderas. Då förväntas också flertalet kunna hantera tekniken. Elin har av sin arbetsgivare uppmanats att de ska ”göra vårt yttersta” för att arbeta hemma under pandemin, och därmed också upparbeta vanor med distansarbetets digitala lösningar. Hon beskriver en frustration över att alla inte klarat av att hantera tekniken på tillräckligt hög nivå efter flera månader:

Jag blir irriterad på folk som efter ett halvår av pandemi fortfarande inte kan logga in i ett jävla skypemöte. Hur kan ni inte ha lärt er det här nu? Eller folk som inte stänger av micken när man sitter i ett samtal med 100 pers. Det är klart att du stänger av micken när vi är så

många, för det funkar inte annars. Det här vet vi, vi har gjort det i ett halvår. (Elin, intervju)

Det Elin sätter fingret på, är en förväntan att tekniken inte ska vara ett hinder utan det hjälpmedel som det är tänkt att vara på mycket kort tid. När förkunskaper liksom förmåga att lära nytt varierar skapar det inte bara obalans utan även oönskade avbrott som tar tid från själva uppgiften. Ett halvår av nya rutiner är inte mycket sett i ett större sammanhang, men under pandemins tid är det många månader för att kunna lära sig nya tekniska arbetssätt.

Det olyckliga, påpekar Costabile m.fl. (2020), är att gruppen som behöver mest isolering från andra, samhällets äldsta, som grupp också är de som har haft svårast att ta till sig den nya digitala tekniken. Samtidigt har pandemin lett till att fler blivit inkluderade i det digitala livet, och att kunskaperna för de allra flesta har ökat. Även för de deltagare i insamlingen som har passerat 70-strecket beskrivs vardagen som än mer digital. Det är möten i föreningar, samtal med andra genom allehanda program, digitala fikan, ökat användande av streamingtjänster och en ny bärbar dator eller padda som ska underlätta att hålla kontakten med andra som nämns. Även om någon säger sig vara "old school" och inte vara uppdaterad i den nyaste tekniken, så finns kunskaper om vad som existerar och erfarenheter av flertalet tjänster och lösningar. Frågan är om inte den digitala inkluderingen kan ha ökat, sett till deltagarnas erfarenheter.

Hur uppfattas då den digitala teknikens uppskalade närvaro i vardagen? Det digitala livet beskrivs av deltagarna kunna vara likvärdigt med andra analoga lösningar, likväl som det kan vara ett sämre eller ett bättre alternativ. Alla dessa synsätt kan vara rimliga på en och samma gång för en individ. Ytterligheterna att

det är en superteknik som förbättrar vardagen och en krånglig omväg som ger ett betydligt sämre resultat är båda närvarande. Det är en situationsbunden teknik, förstås, som gör att den i vissa sammanhang ter sig alldeles utmärkt och i andra sammanhang ter sig som en besvärande omständighet.

En som i sitt arbete ser den digitala teknikens många sidor, är rektorn Pernilla. För henne är närvaron på skolan viktig, samtidigt som hon använder digitala lösningar där de förbättrar verksamheten. I vissa sammanhang ser hon det som nödvändigt att de som samtalar måste dela rum, andra gånger ser hon det som sekundärt:

Pernilla: Jag tänker att en del av de möten som vi nu har infört digitalt kommer jag att behålla digitalt även när corona slutar.

Cecilia: Vilken typ av möten då?

Pernilla: Ett exempel är att varje morgon fem i åtta har jag avstämning med min personal, bara för att kolla vikarieläget och är allt okej. Det hade jag fysiskt tidigare. Så alla kom till matsalen och satte sig. Men det införde vi digitalt givetvis, och det är mycket effektivare. Folk upplever att de som är i andra änden av skolan än matsalen, de behöver inte skynda sig till matsalen, lyssna på min presentation som bara är fem minuter och sedan ta sig tillbaka. De kan sitta i sitt klassrum, koppla upp sig, få information, delge information, koppla ner sig så är de på plats när eleverna kommer. /.. / Det jag föredrar att ha på plats är givetvis möten där man ska diskutera lite känsligare saker, elever som behöver särskilda anpassningar. Om jag ska diskutera om ditt barn ska gå i särskola, om vi behöver göra en utredning. Det är inte kul att ta digitalt, det gör jag faktiskt inte i dag heller. Sådana möten har jag på plats, så ser jag till att vi är i ett stort klassrum. /.. / Medarbetarsamtal är en sån där jättespännande sak. För det hävdar jag går alldeles utmärkt att ha digi-

talt, men de flesta medarbetare vill absolut träffa mig fysiskt. (Pernilla, intervju)

Precis som Pernilla beskriver de andra den digitala vardagen som både en möjlighet och försvårande omständighet. Den närmaste beteckningen är *ambivalens*, det vill säga att motstridiga åsikter förenas i en och samma hållning och gör att tekniken ses som dubbelbottnad. För de som undervisar äldre elever och studenter är tekniken i vägen för en lärandeprocess, på samma gång som det synes passa vissa elever mycket bra och närvaron har ökat. För de som vill ha nära sociala utbyten är den i allmänhet något som försvårar en nära interaktion, samtidigt som delar av det sociala livet vid närmare eftertanke upprätthålls på detta sätt både innan och under pandemin. Som redskap för möten av olika slag är det en effektiv och miljövänlig teknik, men samtidigt ett sätt att utbyta tankar som inte tillåter nyanser och fördjupningar. Som arbetsredskap är den likaså effektiv och möjliggör en hög närvaro i samtal eftersom den är platsoberoende, men den har också en försvårande omständighet eftersom nära samarbeten är beroende av att de berörda är på samma plats fysiskt. ”Jag uppfattar att jag läser av någonting från människor, som jag inte kan sätta fingret på, som jag tappar bort i det digitala”, säger Hanna. Det sammanfattar kärnfullt det flertalet säger sig uppleva med den digitala tekniken. Något fattas. Det betyder att vardagen under pandemin av några uppfattas som svårare vid interaktion med andra, mindre kreativ och att andras intryck och åsikter blir svårare att påverkas av. Trots att kontakten upprätthålls, är vår sammanblandning med varandra ändå mindre.

En person som tvärtom uppfattar pandemin som en kreativ period, är artisten Jacke. I det vakuum som uppstod när den planerade verk-

samheten ställdes in fanns en utmaning och möjlighet att tänka nytt. Med allt avbokad säger sig Jacke vara tacksam över att kunna tänka kreativt när förutsättningar helt och hållet förändras. ”Därför blir jag oftast lite glad, ja inte av en pandemi förstås, men när den här typen av händelse sker”, säger han. Pandemin i sig är förstås inget han tackar, men det blev ett tillfälle att ställa om verksamheten och hitta nya vägar för utövandet av yrket. Det börjar ”kvillra i huvudet”, som han uttrycker det. En egen studio i källaren fick ta form där dagsaktuella coronalåtar kunde spelas in. ”Att få lägga ut dom och se hur dom flyger är som en liten teaterpremiär varje gång”, menar han. Och att det fanns en mottagande publik var tydligt, då flera av låtarna blev virala. Tekniken är fantastisk för att skapa nytt, tänka i nya banor, men också usel för att den inte låter oss tänka på de sätt vi brukar göra.

Att vara konsument på nätet är inget som beskrivs som nytt för deltagarna, och flera av dem har dessutom minskat sin konsumtion i samma stund som livet drog sig tillbaka till hemmet. Undantaget är mat på nätet som är en nyhet för flera av dem. ”Nätet har vi hittat långt tidigare” säger David och förklarar att mycket av det som de handlar är sådant som inte finns i butikerna i närheten. Dessutom bor de långt från många affärer. ”När man bor ute på vischan och det inte finns någon butik i närheten och man ska åka fem mil för att komma in till stan, det är ganska lätt att gå in på en elektronikbutik på nätet och beställa hem fraktfritt. Det är ofta jag tar den lösningen.”

På samma sätt som David uttrycker sig flertalet av deltagarna om den digitala tekniken överlag: Det är ingen nyhet att vardagen är digital, de har visserligen ökat användningen på vissa områden i vardagen men för den skull inte lagt om sina vanor på något omstörtande vis.

På en samhällsnivå går det att uppfatta en kvantitativ förändring som möjligen kan skönjas även i deras egna liv, men någon omskapande kraft är det inte riktigt att tala om – med möjligt undantag för hemarbetet. ”Coronan blev liksom den här sparken i baken att faktiskt testa”, säger Jenny som börjat använda livesändningar i sitt arbete med att förmedla naturkunskaper. Det var inte början på livesändningar på arbetsplatsen, men hon fick större ansvar för att genomföra det med samhällets nedstängning. Privat är det däremot ingen större skillnad:

Cecilia: Om jag påstår att vi lever i en digital revolution, känner du att det stämmer på dig?

Jenny: Jag kan tänka att det stämmer på mig på ett sätt, men det känns inte som att det startade i corona, utan det startade innan.

Alltså det kan vara för att jag är ganska socialt digital. Jag har alltid använt nätet som ett socialt nätverk. Det är snarare att jag inser nu att man ändå behöver alla människor. Det gör vi väl. Men vi är väl i någon slags digital revolution. (Jenny, intervju)

Om omställningens tid verkligen ska klassificeras som en revolutionerande tid går att diskutera, men att den digitala tekniken tar större plats i vardagens olika delar är givet. Kvantitativt och kvalitativt har den digitala tekniken omskapat förståelsen för hur interaktion sker, hur relationer kan skapas och vidmakthållas och på vilka platser vi kan befinna oss för att genomföra vissa aktiviteter. Det är inga nyheter kanske, men de har fått större aktualitet i vardagen.

SKOGSPROMENADER OCH UMGÄNGE PÅ ALTANEN

Svenskarnas utevistelser har blivit fler och mer omfattande under pandemin (Andersson m.fl. 2021, Skriver Hansen m.fl. 2021, Upplands-

”Jag har jobbat mycket mer vid datorn sedan vi började arbeta hemifrån. Egentligen föredrar jag att träffa eleverna i klassrummet och har inte riktigt vant mig vid att sitta vid datorn hela dagarna. När texter ska bedömas, eller prov ska rättas, eller ett material ska läsas in, då är papper och penna oslagbart, men eftersom jag inte har någon skrivare hemma så har jag fått ändra på mitt arbetssätt.”

Citat: Alexander, dagbok. Foto: Alexander

”På verandan börjar högar av wellpapp att samlas. Det är kartonger från alla internetköp. Vi handlar till trädgårdsodlingen, böcker och hundmat. Tror att vi handlar mer över nätet än vi brukar. Det är bekvämt på ett sätt, men jag saknar att röra vid varorna innan jag bestämmer mig, att få en känsla för deras storlek och kvalitet. Det får man inte via en skärm.”

Citat: Hanna, dagbok. Foto: Hanna

stiftelsen 2020). Det finns flera förklaringar. Ute smittar inte viruset lika enkelt, och avståndet är enklare att upprätthålla. Dessutom har det aktivt uppmuntrats av expertmyndigheter och andra offentliga aktörer, och varit en form av aktivitet på modet som ökat i många människors sociala nätverk (Andersson m.fl. 2021). Även i detta projekt är det en dimension av vardagen som blivit kommenterad av deltagarna. Umgänge med vuxna barn, föräldrar och vänner har för flera av dem till stora delar skett utomhus. Även om flera av dem säger sig ha varit i naturen eller i sin egen trädgård är de bilder som följt med dagböckerna påfallande sällan tagna i utomhusmiljö. Rimligen kan det hänga samman med att intresset för att vara i det gröna inte beskrivs som något nytt av merparten. Det är ett sätt att leva vardag som kan ha ökat, men som sällan är ett helt nytt inslag.

Det är inte bara naturområden utanför hemmet som kommenteras av deltagarna. Den med en altan, en balkong eller trädgård har också en plats för umgänge. ”I somras hade vi ett par grillkvällar hemma hos oss. Vi har en altan på 70 kvadrat så vi höll oss ute. Vi har möjligheterna att hålla hyfsat avstånd. I somras var det lite lugnare också. Vi hade en tre-fyra sådana träffar”, säger David. Det egna huset med stora ytor ute gör att umgänge är en möjlighet.

Även om flertalet förklarar sig vara vana att vara ute så kan det fortfarande innebära att det får en förnyad aktualitet. ”Jag är ute väldigt mycket i grönområden ändå, måste jag tillstå, men man ser det lite på ett annat sätt, värdesätter det”, säger Martina om vistelser i stadens gröna rum. De röda promenadskorna brukar vara välanvända, men under pandemin har de blivit än mer använda, både till och från arbetet och i grönområdena närmast bostaden. För Martina är det svårt att riktigt bringa reda i vad som är vad. Är det pandemin eller den hund

som familjen skaffade i mars, veckorna innan allt förändrades i Sverige, som är orsaken till promenaderna i den närmaste omgivningen? Oavsett, beskriver hon det som att familjen fick mer tid än väntat med hunden, därmed också mer tid än vanligtvis i de närmaste gröna omgivningarna och anledning att ännu mer uppskatta att det finns gröna stråk i närheten av bostaden.

”Det jag har gjort i sommar är att jag har varit ute och shoppat funktionskläder. För att man är ute så mycket mer”, säger Jenny. Intresset shopping och att gå på loppisar har fått stå tillbaka under pandemin, men när det ändå har inhandlats saker uppger hon att det är utelivet som fått materiella tillskott. Hon nämner sina löparskor som viktiga för henne under pandemin. Löpningen har varit ett eget rum som värderats högt. ”När man är med familjen hela tiden så behöver jag träna för att hålla mig in sane, liksom”, förklarar hon. Ute blir en plats för att komma undan, för att få vara själv och få variation. Skriver Hansen m.fl. (2021) benämner naturen som en ”fristad” under pandemin, då den i högre utsträckning än tidigare blir ett rum för möjliga sociala aktiviteter. Den är en fristad från rädslan för att komma kroppsligt för nära andra, men också en fristad i betydelsen att den som för Jenny är ett sätt att få tillgång till något som avviker från den långa vardagen. Ute i det gröna finns svängrum och därmed en möjlighet att upprätthålla sociala aktiviteter, men också rum att skapa något annat än vardagen hemma.

Att fler ägnar mer tid i gröna miljöer gör också att det blir trängre, och därmed också mister lite av sin karaktär som rum att dra sig undan i. Elin har ett stort naturintresse och rör sig i skog och mark både som privatperson och i sitt yrke. Med pandemin upplever hon andras närvaro i naturen som inte bara positiv:

Mat beställd på nätet ökar markant under pandemin. Många nya kunder lär sig handla mat genom att aldrig fysiskt gå in i butiken.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

I ett av Sveriges stora e-handelscentra Morgongåva innebär pandemins början mycket hektiska dagar. Här är det inte inställt, utan tvärtom exploderar volymen på verksamheterna när internetshopping ersätter många butiksbesök. Lager på Apotea.se och Adlibris i Morgongåva, april 2020.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

*Two typical pandemic activities at once and in the same breath when nature activities meet the digitalized everyday. Insect collection is carried out by a nature educator at Biotopia in order to make a live conversation about the insect for preschool children, to take part in at preschool or at home. Röbo in Uppsala May 2020.
Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet*

Jag som är mycket ute i naturen även på fritiden, jag har ju märkt att i Uppsalas närnatur är det så jäkla mycket folk i skogen nu för tiden. Och jag går ju till skogen för att få vara i fred eller för få vara i fred med mina vänner i naturen. Det funkar inte längre. Då får man leta sig bort från de vanliga stigarna, och hitta nya stigar. (Elin, intervju)

För Elin blir det gröna därmed något som måste bli än mer perifert i sin lokalisering för att kunna erbjuda den funktion som hon söker. För att kunna vara den där fristaden behöver fler områden tas i besittning, och det är de som har vanan att vara ute som i första hand söker upp de mindre kända strövområdena.

En som uppger att hon börjat röra sig i de gröna omgivningarna i och med pandemin är Frida. Tillsammans med familjemedlemmar har hon ägnat sig åt orientering genom Hitta Ut, där checkpoints i olika svårighetsgrader ska tas. En kollega hade provat och tipsade om aktiviteten. ”Jag brukade sitta och äta blåbär på en stubbe när vi hade orientering i skolan, så jag kände mig inte så jättesugen”, berättar hon. Men så snart de väl hade provat blev det en aktivitet som engagerade, trots att varken orientering eller skogen tidigare lockat henne:

Vi gick och tog de närmsta kontrollerna som var i vårt absoluta närområde. Då blev det någon slags tävlingsinstinkt ändå, att det kändes bra att pricka av de där. Då vill man pricka flera. Så att vi har vidgat cirkeln hela tiden och till och med tagit bilen och åkt till Hammarskog och gått mitt ute i skogen och tagit kontroller där också. Trots att jag egentligen inte ens lämnar cykelvägarna, jag tycker inte om natur riktigt. Jag vill ha asfalt under fötterna. (Frida, intervju)

Ett vanligt år hade Frida och familjen troligen åkt på nöjesparker eller andra evenemang, och

gentemot detta kan orienteringen ”inte riktigt mäta sig” menar hon. ”I vanliga fall skulle vi inte ha varit så uttråkade att vi kommit på tanken. Framför allt inte att få ut mig i skogen, eftersom jag inte är i skogen. Det var enbart för att vi inte hade något annat att göra”, säger hon. Men det har varit en aktivitet som gett dem meningsfull tid i det uppkomna vakuumet, motion i en vardag som innebär mindre rörelse – och som en bouseffekt bättre kunskaper om staden de bor i.

Coronapandemin har förstärkt några redan existerande strömningar i samhället, varav ökat friluftsliv definitivt är en. Det har varit en aktivitet som varit alternativ i sin karaktär för några och ingått i redan upptrampade stigar för andra. Återigen finns i intresset för de gröna omgivningarna en annan tidsanvändning, där avbokningar, annat tempo och en vilja att använda pandemin till en meningsfull tid har gjort att många vänt sig än mer till de alltid öppna och rymliga gröna rummen.

”Jag har inte blivit stressad av att inte kunnat göra saker. För mig har det varit tillräckligt att bara ta mig ut och njuta av trädgården eller träffa någon då och då i naturen. Jag orkar inte träffa folk så mycket eller göra saker, och inte förflytta mig särskilt mycket. På något sätt har jag förlikat mig med coronasituationen som drabbad.” Efter att Stefan varit svårt sjuk i covid, är han och Anita ute i naturen för att hämta styrka igen. Morga hage maj 2020.

Citat: Stefan, intervju.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

Gruppenbild i coronatider. Utflykt till Strömsbergs bruk under påskhelgen 2020. Visst går det att umgås – om det som här sker utomhus och med bibehållet avstånd. Foto: Cecilia Bygdell, Upplandsmuseet

”I april började det bli så varmt så vi kunde sitta utomhus i kyrkans pergola och hålla avstånd. Det annonserades inte men jag kontaktade dem som brukade gå på torsdagsfiket och föreslog ett fika utomhus på onsdag eftermiddag, då det skulle bli fint väder. Var och en tog om möjligt med sig eget fika, annars delade vi med oss. Vi kunde sitta ute på Corona-avstånd och iaktta påbjuden försiktighet.” Valsätrakyrkan våren 2020. Citat: Nils, dagbok. Foto: Nils

”Jag har bara haft hund under pandemin och innan gick jag inte alls ut lika mycket. Nu vet jag inte vad som är hund och vad som är pandemi. Man ser på grönområdena på ett lite annat sätt. Värdesätter det.” Familjens nya medlem har gjort promenaderna mer frekventa, samtidigt som pandemin hemmavarande gjort att promenaderna tagits i det egna närområdet. Citat: Martina, intervju 1. Foto: Martina

En fransk familj som vistas i Uppsala några månader uttrycker glädje över att trots allt vara på en plats med möjligheter till uteliv, även om Sverigebesöket inte blev som de hade planerat. Att se fler delar av Sverige låter sig inte göras, men de behöver inte vara instängda i sin bostad som vänner och familj i Frankrike är. Morga hage, Uppsala maj 2020.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

*Ett tomt Uppsala visar upp sig. Stadens cykelparkeringar som i normala fall är fulla till bristningsgränsen gapar tomma när de som kan uppmanas att arbeta och studera hemma. Att befinna sig i rörelse i stadens centrum är inget alternativ när samhällslivet kryper inåt till hemmet. Trädgårdsgatan, Uppsala april 2020.
Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet*

En samhälls- implosion

Vi hittade ett utsiktstorn faktiskt, pinsamt nog i närheten av där vi bor, alldeles intill. Så det borde vi kanske ha haft koll på tidigare. Men ett helt fantastiskt utsiktstorn där man kan sitta och titta på solnedgången. Så dit har vi gått både dagtid och sena kvällar och tittat på solnedgången. Min man och jag vi firade vår bröllopsdag där uppe i tornet med bubbel och choklad och så, eftersom vi inte kunde åka och bo på hotell som vi hade tänkt egentligen för att fira den. Så där hittade vi verkligen ett guldgruv som vi aldrig skulle ha sett annars. (Frida, intervju)

Med en Hitta Ut-karta i handen gjorde Frida nya upptäckter i sitt närområde. Även om hon tillhör dem som menar sig leva sitt liv i ett relativt lokalt sammanhang även utan en pandemi, och till exempel aktivt valt bort långväga resande med flyg, har denna speciella tid lett till en större medvetenhet om vad det lokala, det som finns nära, har att erbjuda. ” Vi har alltid hållit oss i vårt lilla område. Men ändå gjorde kartan att vi upptäckte att det fanns mer”, förklarar hon.

Det är inte bara aktiviteter som blir inställda när pandemin förändrar samhället. Inställt är också många resor, korta och längre sträckor. Aggregerade data av mobiltelefoners lokalisering 2019 jämfört med 2020 visar att närvaron i bostadskvarter ökat och att den sträcka som människor förflyttar sig minskat (Dahlberg m.fl. 2020). Ett stort skäl till att resor tidvis också försatts med restriktioner, är att den som blivit sjuk har förväntats ta del av sjukvården i sin egen region. Det är ett politisk-ekonomiskt skäl till att förflyttandet har begränsats, där människor har kunnat vara på ”fel” plats i landet eller världen i den händelse de skulle blivit sjuka.

Pandemin har inneburit en rumslig omvandling (Lamker m.fl 2020), det vill säga en

förändring i hur människor både använder och tänker om platser, att livet har levt i en snävare cirkel för deltagarna i denna insamling, både sett till var de befunnit sig och sett till de sociala relationer som fått företräde. Det är som om vardagslivet har dragit sig tillbaka mot hemmet som central punkt. Ordet samhällsimplosion betecknar detta tillstånd. Det används ofta för att beteckna en kollaps, ett tillstånd då något havererar och slutar utvecklas. Implosion här används mer som en bildlig beskrivning av ett tillstånd ungefär som när en ballong töms på sin luft och sjunker samman mot sin mitt, utan att för den skull orsaka en samhällskollaps. Precis som sin motsats explosion sker det med en väldig fart i pandemins början.

KORTARE RÄCKVIDD

Mobilitet, att förflytta sig, är en aktivitet då människor – återigen – aktualiseras som bestående av kroppar. Uppmaningar och restriktioner under pandemin har bland annat haft som mål att förändra människors förflyttande, då det inbegriper att människor kommer nära varandra och att de träffar nya individer. Att vara i världen under pandemin, är som sagt att hålla avstånd till dem utanför den närmaste kretsen. Av den anledningen har flera av deltagarna valt eller blivit uppmanade att inte pendla till arbetet, inte åka till vänner eller att avboka en utlandsresa. Resor till släktingar och vänner inom och utanför Sverige har fått ställas in, och det som finns på närmare håll har många gånger fått ersätta. Helt stillastående har livet inte varit, men förflyttningar har i huvudsak skett i en mindre omfattning både sett till sträckans längd och intensitet.

Första sommarsemestern gick för flera av deltagarna till på annat sätt än vanligt. Längre resor och intensivt umgänge med andra fick stå tillbaka. Det blev en tråkig sommar, samman-

fattar Jenny. Förutom en resa till fjällvärlden var det mindre träffar med andra och kortare resesträckor som kännetecknade semestern:

Annars åkte vi och badade. Det hade vi gjort ändå. Inga längre resor och inte åka och hälsa på folk så mycket. Det är också en sån sak vi gör på sommaren, man passar på att hälsa på vänner på olika ställen, vi som inte har någon sommarstuga. Då är det ganska trevligt att hälsa på vänner. Det kan man inte göra riktigt. (Jenny, intervju)

Semestrarna kan normala år innebära en utlandsresa för Jennys familj, ”lite sista-minutenmässigt”. Istället besökte de den svenska fjällvärlden, på närmare håll och utan att korsa nationsgränsen. Det är inte bara Jenny som

har sett mer av det som finns på närmare håll. Kerstin passade på att med husbilen se mer av Roslagskusten när restriktioner sa att resor över två timmar från hemmet inte fick genomföras. Hanna tog sig tid att stanna till vid sevärdheter vid Dalälven som hon annars bara brukar passera och Nils skriver i dagboken att han brukar ta bilen och åka i närmaste omgivningen för att få se mer än hemmet.

Någon enstaka har sagt sig sitta och vänta på att få ge sig iväg på resor så snart det går, men huvudparten ger intryck av att ta det inställda resandet med ro. Det är ändå inte passande att resa av klimatskäl, det blir väl av vad tiden lider och det sätt på vilket resande har kunnat göras hade inte gjort själva resandet mödan värd.” Jag vill kunna känna att man är säker när man

Förflyttningar är inte enkelt med alla restriktioner, och bäst är enligt experter att låta bli att resa. En ständigt ökande rörelse har kännetecknat det moderna. Med pandemin är det snarast det stillastående som betonas som smittsäkert och därmed det eftertraktade. Upptåget i Tierp april 2020.

Foto: Cecilia Bygdell, Upplandsmuseet

åker iväg. Jag hade inte velat satt mig på planet och stuckit iväg någonstans”, säger David som fick avboka en resa till varmare breddgrader. Familjens reskassa blev en ny soffa istället, eftersom de ändå skulle spendera så mycket tid hemma. Det är i huvudsak inte någon större saknad som framkommer i dagböcker och intervjuer när det handlar om förändrat och minskat resande. Det blir nog andra tider så det går att ta igen alternativt det är ändå inget som är rimligt av miljö- och klimatskäl, har varit de två huvudspåren i kommentarer till förflyttandets minskade radie.

Även om det inställda resandet har uttryckts som en kortare paus för flertalet, så finns också tankar om att pandemins rörelsemönster ingår i långsiktigt förändrade vanor. Miljö- och klimatfrågor har en central del i detta resonemang. Martina är en av dem som oavsett pandemin hade tagit beslut om att resandet måste bli annorlunda i framtiden för hennes del. Hennes sista utländska konferens i arbetet var 2019. ”Då tänkte jag att nej nu är det sista resan jag flyger, nu ska jag bara åka tåg”. För Martina är pandemin en möjlighet till ett annat sätt att agera i framtiden. ”Jag vill hoppas och tro det”, säger hon. Kanske, menar hon och några ytterligare deltagare, var pandemin det som fick fler att upptäcka att det går att uppleva mycket i sin närhet och att det inte är hållbart att vi rör oss över så stora områden. Det skulle betyda att världen som den plats vi fysiskt befinner oss på skulle fortsatt vara mindre till ytan även efter att pandemin är över.

En önskan som återkommer hos några av deltagarna är att pandemin kan få fler att upptäcka det som finns nära – vilket kan vara staden, regionen eller Sverige – då det finns ett inneboende värde att ta tillvara på det som finns närmast. ”Det förvånar mig att det fortfarande finns människor som snarast vill sätta

sig på flyg till andra länder, så fort det tillåts. Min förhoppning är att fler inser hur fantastiskt vackert Sverige är, och att det är umgänge med människor som är värt mycket, inte sevärheter”, skriver Martina i sin dagbok. Frida är också av åsikten att det inte alltid är det som är fjärran som är det eftersträvarvärda. Att inte förflytta sig långa sträckor kan innebära att vara öppen för livets värden på ett annat sätt, där en upptäckarlusta och uppskattning bättre tas tillvara:

Frida: Jag tror nog att mycket kommer att bli samma efter pandemin, men jag tror nog att många kommer att ha fått upp smaken för det här lite mindre livet som vi lever, att det faktiskt är himla skönt att lunka på i sitt eget område och man kanske inte måste åka så himla långt. Det kanske är jättecoolt att hitta ett utsiktstorn bakom huset.

Cecilia: Vad vinner man då, om man inte reser långt, tänker du?

Frida: Framför allt vinner miljön mycket om vi inte flyger. Man kan också, för barnens skull, vinna en nyfikenhet. För det är väldigt många som blir blasé så himla tidigt för de tycker att de har sett allt och gjort allt. Hur coolt var det här då? Att man kan få ha kvar möjligheter och en nyfikenhet på ett annat sätt om man inte får allting bara nerhällt i halsen innan man ens har känt att man skulle vilja göra det. Det tror jag är gynnsamt för individen också. (Frida, intervju)

Både av tvång och av egen vilja kan alltså det som finns närmast, med vilket kan avses såväl det egna kvarteret som inom Sveriges gränser, få en viktigare plats. Det är en logik under pandemin, och några hoppas på en fortsättning.

Noterbart är att närvaron i det lokala görs som turist. Det är med upplevelsens ögon som det som finns på nära håll besöks och upplevs. De som vänt blickarna mot sin egen bakgård

har gjort det som konsumenter och inte producenter. Det är ingen som anger sig exempelvis ha börjat engagera sig i lokala föreningslivet under pandemin, som tagit klivet in i en påverkansgrupp av något slag eller som bidragit till ett lokalt evenemang. Att det förhåller sig så kan enkelt förklaras att det mesta har varit nedstängt, och det har inte funnits sätt att öka sin lokala närvaro genom att ingå i nya sociala eller politiska rörelser som på något sätt är medskapare till sin omgivning. Den som vill ta sitt samhällsansvar under pandemin undviker i möjligaste mån att involvera sig med andra i fysisk bemärkelse, och då blir också ett socialt engagemang tillsammans med andra i sin närmaste omgivning svårare att initiera. Den ökade lokala närvaron är därför inte synonymt med ett större engagemang för sin lokala miljö. Det handlar snarare om att vara en av dem som tar del av det utbud som redan finns tillgängligt.

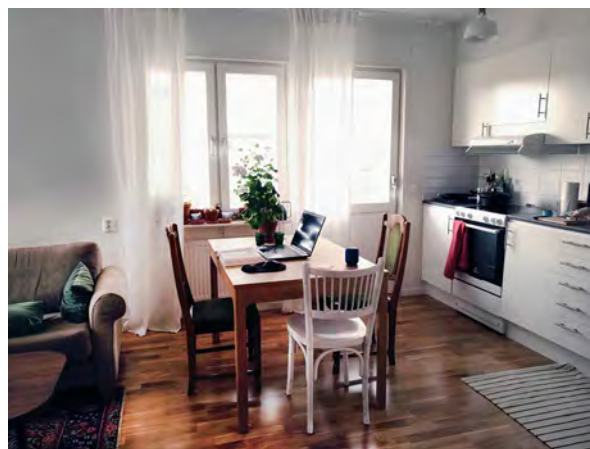
HEMMA

”Jag märker att jag blir skrovlig i rösten när jag går hemma ensam och tiger. Måste börja prata för mig själv”, skriver Nils i sin dagbok under våren 2020. Liksom alla andra märker han av att hemmet blir platsen för att uppehålla sig när pandemin tar sin början. Den globala spridningen av viruset gör att en majoritet av svenskarna ser sitt liv i första hand levas på en av samhällets minsta enheter, hemmet.

Hälsa och var någon befinner sig hör samman, då vissa platser både kan upplevas av den enskilda och av andra förklaras vara mer hälsosamma. Under pandemin är hemmet, kanske lite motsägelsefullt, platsen både för den som är sjuk och för den som vill hålla sig frisk. För de som blivit sjuka har hemmet varit en påbjuden plats att vara på. Oavsett en liten förkylning eller en konstaterad covid, så har det varit hem-

met som varit den enda tillåtna platsen att befinna sig på. För den som vill hålla sig frisk, är hemmet den plats där andras möjligt smittsamma kroppar i minsta möjliga mån kan påverka individen. Hemma går det därför att släppa en oro för att smittas eller smitta, det blir en plats där en vaksamhet inte behövs. Att många sedan i praktiken blir smittade av en nära anhörig i hemmet gör inte saken mindre komplicerad. Hemmet är både en materiell entitet och har immateriella värden (Blunt & Dowling 2006), som framkommer i uttryck som att ”vara hemma” eller att vara ”i hemmets trygga vrå”. Hemmet är den tryggaste och den farligaste platsen om vartannat i pandemin, just som hemmet brukar vara annars också. Nytt är möjligen att hemmet är en plats för den som vill ta sitt ansvar på en samhällsnivå. Hemmet är platsen för att dra sig undan, men också platsen för att vara en aktiv samhällsmedborgare – just genom att det innebär att inte vara involverad i sociala relationer utom hemmet.

Liksom kroppen är hemmet en plats där pandemin utspelat sig, där förvecklingar, kän-

*”Sedan vidtog en ganska intensiv arbetsdag, till stor del tillbringad vid köksbordet vid min bärbara dator. Filosofiproven skulle bedömas, liksom engelskatexter om *Pride and Prejudice* och svensk-PM.”*
Citat: Alexander, dagbok. Foto: Alexander

lor och det levda livet tagit sig uttryck i mycket hög utsträckning. När pandemin upplevs som ett långt vardagsliv, med uppskattat lugn och enformig tristess, är det med hemmet och de nära omgivningarna som huvudsaklig plats att uppehålla sig på.

Det är talande att de flesta bilderna som dagbokskrivare illustrerat sina dagar med är från hemmiljö, och från en vardag som inte innehåller mycket mer än arbete, samvaro med familjen och någon enstaka som har ett för- eningsliv i gång i förändrad form. Några bilder är från ett arbetsliv utanför hemmet, men betydligt färre av bilderna är från uteaktiviteter, som många ändå säger sig ha ägnat sig åt. Första tiden under våren då dagböckerna skrevs framstår den nya hemmatillvaron som närmast liktydigt med pandemin.

Under pandemin når Jacke stor framgång med sina coronalåtar som sprids digitalt. Han spelar in låt efter låt som handlar om den nya tillvaron under pandemin, med teman som bunkring av toalettpapper, isolering i hemmet och användning av munskydd. Självklart är Jackes skapelser gjorda hemma, och det är en osminkad hemmiljö han bjuder på. Det är ett hem som någon lever i som visas upp. Han börjar även med livesändningar från ett pannrum i källaren med rör och betongens råhet väl synliga. Frågan är om inte den stora uppmärksamhet han rönt med sina coronalåtar – förutom de fyndiga texterna, fingertoppskänslan för dagsaktualiteter och den buskisbetonade framtoningen – beror på enkelheten i kulisserna. Han bjuder in tittarna och lyssnarna till sitt eget hem, de egna omgivningarna och är till en början i alla fall ensam om att synas framför kameran. Sweet home isolering (med melodin lånad av Sweet home Alabama), som en av låtarna han låter sprida heter, är det som expo-

neras i coronalåtarna. Här är ju Jacke i gott sällskap.

Även i de delar som inte syns framför kameran finns en enkelhet och en utgångspunkt i hemmet som passar i coronatider i Jackes arbete. Han berättar själv:

Jag har bara filmat med min mobiltelefon och jag bara klipper ihop det i datorns gratisprogram. Sen har jag en kompis som hjälper mig. Han är helt fantastisk. Vi är två som gör det här... Så jag går ner i källaren och stänger av bergvärmepumpen så att inte det ska komma in biljud i sängen, och så sjunger jag in. Så skickar jag det till min kompis. Då tar han hand om det och så håller han på och skruvar till. (Jacke, intervju)

Enkelhet, billiga alternativ, uppfinningsrikedom och återanvändning kan sägas vara nyckelord i det Jacke skapat. Men även att han använder det egna hemmet som kuliss, tema och verktyg i sitt konstnärskap.

Hemmet är plats för fler i sin yrkesutövning. Av deltagarna är det tre av dem i förvärvsarbete eller studier som varit på sin arbetsplats med enbart något undantag vid sjukdom, fyra har delvis arbetat från hemmet och tre har gjort det helt och hållet. Resterande deltagare befinner sig inte i förvärvslivet. En stor förändring för många under pandemin är det mer digitaliserade vardagslivet. Detta sammanhänger med en lokalisering av livet i det egna hemmet, och tekniken och platsen för vardagslivet är därför intimt sammanbundna. Det digitala är en teknik som vänder upp och ner på invanda föreställningar om var saker kan göras. Det känns också i kroppen för några att arbetet utförs i nya rum med sämre förutsättningar att arbeta ergonomiskt.

Frida är en av dem som arbetat hemma helt och hållet under pandemin. ”Det finns abso-

lut inget skäl att vi ska gå till kontoret varenda dag”, menar hon om tiden efter pandemin. Det har för hennes del varit fungerande, ja kanske rent av ett bättre alternativ än att gå till en arbetsplats utan eget kontor och med sparsam kontakt med andra:

Men det var bra att upptäcka att det faktiskt funkar bra att jobba hemifrån, just tack vare de här tekniska lösningarna. Och jag har mer kontakt med mina kollegor nu än vad jag hade innan vi gick hem. För jag sitter i sånt här aktivitetsbaserat kontor där man inte har en egen plats. Man har inte ens ett tangentbord utan man väljer en plats på morgonen och så måste man städa upp den när man ska gå på ett möte eller så. Vilket gör att jag alltid sitter i det rum där man inte får prata, man får inte ha ljud på telefonen. Man ska vara knäpp tyst så det är bara där jag kan koncentrera mig. Så jag har ju haft noll kontakt med mina kollegor egentligen, jämfört med nu när jag direkt kan trycka på knappen och prata lite grand om jag vill bolla någonting och så. Så för mig har det både blivit socialare och mycket teknik. (Frida, intervju)

Varför ska hon tillbaka till ett kontor när hon kan sitta hemma och vara ”precis lika duktig”, undrar Frida. För Pernilla som är på det administrativa arbetet i skolan dagligen, med små undantag orsakade av sjukdom, har kontoret på arbetsplatsen istället varit god ergonomi, att finnas till hands för andra och att aktivt delta i en verksamhet som har behövt arbeta med ständiga förändringar orsakade av pandemin. Och för Martina, som arbetat både på arbetsplatsen och hemma, är att vara fysiskt på arbetsplatsen ett verktyg som gör att det blir ”mer ordning och reda” och gör det enklare att upprätthålla skillnaden mellan den fria tiden och arbetet.

Hemmet som plats för att leva under pandemin sammanhänger med att vi är kroppar som

ska undvika andra kroppar, att det blev mycket vardagsliv och att det går att ha kontakt med andra genom den digitala tekniken. Hemmet har många betydelser och ibland motstridiga sådana, vilket inte är unikt för pandemin. Otvetydigt är däremot att det blev mer av hemmavarande med pandemin.

”Jag åkte hem och skötte en del telefonsamtal kring sådant som jag normalt också tar via telefonen och sedan administrativt arbete som kontering av fakturor. Detta gjorde jag sittandes på min altan med en underbar utsikt. Tycker dock bättre om att jobba på kontoret och inte hemifrån. Dels har jag allt jag behöver där och dels känns det skönt att både kunna åka till och sedan från arbetet eftersom det då blir tydligare vad som är arbete och inte. Det känns även bättre då jag är på jobbet och kan vara en del i verksamheten.”
Citat: Pernilla, dagbok. Foto: Pernilla

MED DE NÄRMASTE

Genom att vardagslivet i mycket förlagts hemma, så har även de relationer som finns i det egna hemmet varit mer närvarande. Från experthåll har uppmaningen varit att i möjligaste mån begränsa umgänget till dem som delar hushåll. För många innebär detta att partners och kärnfamiljen, med sina varianter, har varit den primära enheten att spendera tid med. Umgänget för deltagarna har skett huvudsakligen med de som varit närmast både i betydel-

sen de som delar livsutrymmet i fysisk bemärkelse, och de som individen har starkast band till. Hanna menar sig till exempel ha begränsat sitt umgänge efter dessa principer:

Cecilia: Har du samma umgänge som vanligt eller är det begränsat?

Hanna: Oh gud, jag har vänner spridda över hela landet. Och de har jag ju inte träffat som vanligt. Jag har inte varit och hälsat på de i Stockholm till exempel. I somras var jag och hälsade på någon, åkte runt lite. Men inte lika mycket som jag brukar faktiskt.

Cecilia: Håller ni kontakten ändå?

Hanna: Ja, det gör vi. Man har ju sina sociala medier så man ju hela tiden hör vad man gör. Sen vad gäller de nära vännerna, de har jag träffat hela tiden. (Hanna, intervju 1)

Flera av deltagarna visar att de aktivt valt vilka de vill träffa. Det är familjemedlemmar när de finns och sedan ett urval av vänner. Elin har gjort ”en liten coronabubbla” med några vänner som hon träffat och spelat med under pandemin. Det hade förvisso fungerat att konvertera spelandet till en digital form, men det fanns en poäng med att ses hemma hos varandra. ”För att hålla oss något så när klara i huvudet så har vi bestämt att nej nu är vi en coronabubbla och vi är en familj. Så nu träffas vi”, säger hon. Familj blir här en beskrivning av en intim grupp som inte håller den fysiska distansen, utan som kan träffas som om pandemins regleringar inte fanns. Även Alexander har ett selektivt urval av vänner som han träffar. ”Jag har träffat ungefär samma människor och då har jag tänkt att då är det de här människorna som jag umgås med nu”, förklarar han. För David, som är förälder till en pojke i skolåldern, är det viktigt att sonens sociala liv upprätthålls. Men han tänker sig för, menar han. ”Man tar inte och ringer kompisar [till pojken] som bor långt borta, eller skickar iväg honom till kompisar

på andra orter, utan han får hålla sig till klassen framför allt.” De barn som ändå brukar träffas på skolan kan fortsätta ses efter skoldagens slut, men det får vara de som finns i närområdet så att inte onödigt många nya individer kommer nära.

Någon anger att pandemin innebär att kontakter med familjemedlemmar som tur är inte behöver vara så omfattande och någon har ett umgänge som inte är baserat på familjemedlemmar, men annars är föräldrar och barn väl synliga i dagböcker och intervjuer. Pandemin är en tid då familjeband har betonats. De som bor under samma tak som en familj får mycket tid för varandra, en självklar konsekvens när mycket av livet levs i och i nära anslutning till hemmet och restriktioner säger att de som delar samma hushåll kan umgås som vanligt. Lite mer avlägsna familjemedlemmar träffas utomhus, har telefonkontakt och vid några enstaka tillfällen också digital kontakt. Det är alltså ett begränsat umgänge som sker under pandemin, och släktband är något som markeras som viktiga för flera. Även på området sociala kontakter krymper världen ihop till det som finns fysiskt och känslomässigt närmast.

Att familjen finns kan vara en trygghet och en begränsning. Det blir, återigen, en vardag som blir utan större överraskningar när umgänget blir begränsat. Kerstin och hennes man har varit gifta i många år och känner varandra väl. De har ett stort hus och stora ytor utomhus att vara på, och båda makarna har sina aktiviteter som väl fyller dagarna. Ändå menar Kerstin att det märks att livet har en begränsad räckvidd. ”Det händer ju ibland när vi sitter och äter, att vi inte har någonting att prata om. Jättekonstigt. Det hade vi alltid förut. Man sitter där och tiger och äter, ja det har inte hänt någonting sedan förra gången vi satt vid köksbordet”, säger hon.

Jenny uttrycker en frustration över att det sociala livet inte har samma struktur som innan, och att barnvakten som är över 70 inte kunnat stiga in i vardagen på samma sätt som innan, så att hon och partnern kunnat vara för sig själva.

Cecilia: Har det blivit, hur ska jag säga, för mycket av familjen?

Jenny: Absolut. I period så blir det absolut för mycket, i synnerhet eftersom man inte kunde få någon barnvaktshjälp, inget andningshål. Och sen inte träffa sina kompisar på samma sätt. Ändå har ju jag som sagt ett jobb där jag träffar andra, jag har inte jobbat hemma och jag har fortfarande socialt liv via internet, så att jag har det bra. Men ändå tycker jag att det har varit jobbigt. Jag vet till exempel kompisar som tycker "det här är så skönt, pandemin kan fortsätta för ever, alla sociala grejer stängs ner, jag får ha min hund". Det är ingen större fara men jag mår inte tipp-topp i det hela. Kan man säga så? (Jenny, intervju)

Den implosion som skett genom pandemin har skapat en intimisering, som upplevs sammanhängande med pandemins speciella tidstempo. Med minskad räckvidd för livet har sociala relationerna, hemmet och de småskaliga sammanhangen blivit en enhet. Det är ett litet, intimt socialt liv som levs. Om de fysiska rörelsernas minskade radie är något som flertalet menar kommer att hålla i sig, finns däremot en närvarande längtan över att få öka antalet individer i sitt umgänge. Det som beskrivs som satt på paus och inte nämnvärt antas kommer att vara förändrat efter pandemin, är att få ha ett socialt liv tillsammans med dem som är mer avlägsna, det vill säga alla de som inte är de mest frekventa kontakterna i vardagen och de som inte fanns närmast till hands i fysisk bemärkelse.

Många moderna tänkare ser rörelse som kännetecknande för det moderna samhället,

både bokstavligt och bildligt (Berman 2001; Cresswell 2006). Det moderna samhället har inte bara gett verktygen för att kunna vara rörlig, det är också något eftersträvansvärt att inte vara fast på ett eller samma ställe – oavsett om detta ställe tolkas som en fysisk plats eller en social verklighet (Bauman 2007). Den moderna människan är på väg någonstans, alltid beredd att uppleva nytt och att ta sig till nya områden av världen. Hon skiljer sig från sina föregångare genom att hon gärna ser flera platser som sitt hem, och har därmed inte bara en utgångspunkt varifrån hon lever i världen (Blunt & Dowling 2006). Pandemin har varit ett tillfälle då detta som sagt har omformats.

Cresswell (2006, 3) ser mobilitet som tredelad: 1) det är en faktisk förflyttning och därmed en fysisk realitet, 2) det är en socialt skapad aktivitet som ges ett idéinnehåll och 3) det är en kroppslig upplevelse och därmed ett sätt att vara i världen. Det är tre spår i vilka det går att följa pandemin som en rörelse inåt, i det som är en samhällsimplosion. Det är för det första en minskad rörlighet när resor till arbete, till vänner och till upplevelser när och fjärran ställs in. Pandemins vardag är en vardag med mindre nyttjande av det fysiska rummet, och det som är närmast har främst varit platser att uppehålla sig på. Det egna hemmet har haft en ökad magnetisk styrka, orsakat av det sätt som smittspridningen begränsats. För det andra har det som sagt också funnits värderingar kring vad det inneburit under pandemin att livsrummet begränsats, där det som främst framkommit är att det varit ett tillfälle att ta tillvara på det lokala, och där det funnits underliggande tankar hos några att det härigenom skapas ett mervärde. Ledord här är miljöaspekter, upplevelser av hög kvalitet och uppvärderande av det som är lokalt i sig. Det sista förhållningssättet, att vara en kropp i världen, innebär en var-

dagsupplevelse när världen krymper ner i en mindre skala. Det handlar om en vardag som levs till stor del i det egna hemmet, med följden att livet upplevs som tryggt och stillastående på en och samma gång. Som ett sätt att vara i världen, är pandemin ett tillfälle då det är extra tydligt vilka andra individer som finns inpå individen när hon förflyttar sig. Oavsett om hon förflyttar sig eller inte, är det dessutom med ett litet antal individer nära inpå.

”Har arbetat hemifrån i två veckor och har nu ont i både nacke och korsrygg. /..! Jag har riggat en ful lösning med den bärbara datorn på en slags bricka, för att få upp skärmen. Hittills har vi använt brödburkar och tjocka konstböcker för att få skärmen i ögonhöjd. Alla sladdar och provisoriska lösningar gör hemmet fullt och tråkigt.”

Citat: Hanna, dagbok. Foto: Hanna

”Vårt välfyllda kylskåp. Jag passade på att ladda upp ordentligt tidigt i krisen så att vi klarar oss ett tag. För övrigt har vi mycket i frysen.”

Citat: Kerstin, dagbok. Foto: Kerstin

”Jag har haft mer tid till att spela spel och umgås med min son.” Den annorlunda tidsanvändningen ger mer tid till de närmaste relationerna.

Citat: Alexander, dagbok. Foto: Alexander

*Ännu är det lugnt i hundrastgården, men hundägarna blir fler under pandemin och allt fler använder därmed de gröna rummen dagligen. Uppsala, maj 2020.
Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet*

*Det är lätt att göra rätt, påstår skylten som finns på många ställen i Uppsala. Avstånd till andra, god hygien och vaksamhet på sjukdomssymtom är grunden för att leva efter rekommendationer, oavsett hur de varierar över tid. Odinsborg, Gamla Uppsala maj 2021.
Foto: Cecilia Bygdell, Upplandsmuseet*

**Administrerad
pandemi,
administrerat land**

Cecilia: Tycker du att det har varit lätt att hålla dig till restriktionerna?

Anders: Jag jobbar inte och har inte så mycket människor runt omkring mig, så det har varit lätt att ta till mig behovet av att bete mig på rätt sätt. Sen har jag ju inte lyssnat på någon av de här idéerna om att åtgärder är fel och att vi skulle ha gjort på något annat vis. Jag har gått på det allmänna, att om åtgärder behövs då rättar jag mig efter det. (Anders, intervju 2)

Anders hållning är att om det anges från officiellt håll att svenskarna ska förändra sitt beteende, så har han försökt att också göra det. Han menar sig inte ha lagt ner tid på att läsa om den kritik som förts fram kring vad som gjorts och när, utan hänvisar till att det finns en verklighet som orsakat restriktionerna. ”Man måste känna efter när åtgärderna skadar mer än de hjälper”, säger han under hösten 2021 och menar att han antar att restriktionerna försvinner den dag då människor inte blir lika sjuka. Han ger uttryck för en egen ganska okomplicerad vardag i pandemins tid, där han levt ungefär som vanligt men med ”den där vanliga coronaförsiktigheten”. Han har inte behövt ändra sin vardag så markant, men har gjort vissa justeringar i det han företagit sig.

Anders sätt att resonera är i sitt huvudspår något som förenar samtliga deltagare: Det finns sakkunniga som får analysera läget och ta fram förhållningssätt, dessa sakkunniga har mer kunskap än gemene man, vi andra har inga skäl att misstro experternas uppsåt och bör därför i möjligaste mån anpassa oss efter de restriktioner och rekommendationer som ges. Det är ett förlitande på expertens förmåga som framkommer, liksom ett accepterande av att det finns en administrativ dimension i samhället som har en påverkan på våra privatliv. Det betyder inte att alla restriktioner har uppfattats som logiska,

eller att allt för den delen har följts i minsta detalj. Men de grundläggande dragen i de regleringar som kommunicerats har ändå accepterats, och det finns en acceptans för att detta har påverkat vardagslivet.

RIMLIGA SVENSKA VÄGVAL, MEN...

Det faktum att kunskapen om det specifika viruset och den sjukdom som den ger är mycket begränsad när pandemin börjar, gör att vetenskapens trevande steg för att kunna stå på en bättre kunskapsgrund kan följas i realtid. Därtill finns en diskussion som kanske är starkast det andra året, om det ska vara tjänstemän eller politiker som ska fatta beslut om hur pandemin ska mötas. Folkhälsomyndigheten och dess tjänstemän kliver fram i rampljuset. Statsepidemiolog Anders Tegnell blir centralfigur främst i pandemins första månader. Från början är det många i Sverige som har svårt att uttala titeln statsepidemiolog, men det ger sig när alla har fått träna på det i några veckors tid. Hobbyepidemiolog blir ett nyord vilket betecknar en person som ”använder sina nyfunna – och ofta ganska begränsade – kunskaper i epidemiologi för att sja om utvecklingen” (Språktidningen 2020).

Att alla val kring hur pandemin ska mötas och regleras sker under öppen ridå, ger individer möjligheter att ha åsikter, att välja sida eller att motsätta sig beslut. För deltagarna i insamlingen framstår den reglering som skett, oavsett om den har gett måttlig eller stor inverkan på vardagslivet, som förståelig – inte alltid logisk eller den bästa, men rimlig i sin kontext. ”Jag tror att många är kompetenta att ta eget ansvar om man bara förstår vad det handlar om”, säger Hanna. Frihet och eget ansvar menar hon sig stödja, men samtidigt kan inte hennes frihet ske på bekostnad av andras möjligheter till ett bra liv. ”Och då blir det ju så att om jag inte

har vaccinerat mig så stänger jag dörren för andra människors frihet också”, säger hon som ett exempel. Regleringar och påbud är inte alltid optimala i det egna livet, men som sagt förståeliga sedda i ljuset av det stora samhällssystemet. Och därmed menar såväl Hanna som andra att de ändå har gjort vad de kunnat för att anpassa sig till den situation som rått.

Människor med starka åsikter och de som ifrågasätter grunden i den officiella hållningen i landet står inte högt i kurs hos någon av deltagarna. ”Åsiktsmaskineriet rullar och rullar och rullar”, säger Jacke som är verksam i underhållningsbranschen där många andra gjort sina kritiska röster hörda. Och vem är han att veta vad som är rätta åtgärderna eller inte, säger han, eftersom pandemier är ett område där hans kompetens inte gör sig gällande. Pernilla i sin tur får ibland frågor i sin roll som rektor i grundskolan om hur barnen får gå i skolan. ”Det kan inte jag avgöra överhuvudtaget, även om en del tror att jag är smittskyddsläkare bara för att jag råkar vara chef”, säger hon. Hennes kompetens är att leda i skolan, inte att reda ut vad som gäller för den som är sjuk under pandemin. Som privatperson är hon också less på alla som luftar sina åsikter offentligt utan större kunskaper. ”Just det här att alla ska tycka någonting. Ner med Tegnell och heja Tegnell. Ja, han gör väl så gott han kan, utifrån det han är utbildad i. Och sen kan ju inte jag påverka saker, det är inte min sak”, kommenterar hon. Anders säger sig ha skaffat sig ”coronadämpande öron” och sovrar i nyhetsflödet om pandemin ”när det kommer en nyhetssändning eller tidningsartikel som säger att vi nog har gjort fel i Sverige eller att några tycker att nu har vi gjort rätt”. Låt oss få se i backspegeln hur det verkligen blev i stället för att försöka gissa i förväg, menar han. Så länge accepterar han läget som det är.

En central del i vad som benämns den svenska strategin, är att samhället inte stängdes ner så kraftigt som i många andra länder och att verksamheter och medborgare fått stort ansvar för att utforma hållbara lösningar. Tvingande åtgärder är få, men det egna ansvaret desto större. När intervjuade fått frågan om de tycker att Sverige valt en bra väg, har de svarat att det verkar vara en rimlig väg att gå – även om det är en fråga som många initialt inte vill ge annat än ett vagt svar på. De lämnar gärna tolkningsföreträdet till experterna, menar de. Samtidigt finns ett ifrågasättande som tillägg, grundat i en specifik kunskap som personen besitter genom yrke eller intressen. Som biolog, menar en, kan hon se att det är ett naturligt förlopp att virus ibland dyker upp och faktiskt också decimerar befolkningen, och alltså var både väntat och svårt att helt undvika. En annan påpekar att människor med hög ålder ju faktiskt har stor risk att dö, av mångt fler orsaker än bara ett nytt virus. En tredje påtalar att vi kanske inte ska tro att allt är som media påstår om hur pandemin hanteras är hela sanningen. Inte så att det skulle vara desinformation i de traditionella mediekanalerna men väl att det kan finnas delar av vardagen som undgår radarn hos journalister. Och nog är väl ändå kommunikationen från politiker och tjänstemän lite motsägelsefull och vag, påpekar en fjärde. Så fortsätter de försiktiga protesterna mot hur pandemin har hanterats.

Dessa invändningar är av karaktären bisatser. Visst har Sverige valt en rimlig väg, *men* det finns några områden där det ändå går att fundera över de val som har gjorts. Visst ska vi skydda varandra, *men* det är också ett faktum att vi inte kan rädda oss helt från åldrande, sjukdom och död. Visst har vi ett öppet samhälle och en journalistkår som rapporterar efter bästa förmåga, *men* det finns nog delar av samhällslivet som inte framkommer i det offentliga

samtalet. Visst är det rimliga åtgärder som tas, *men* de kunde formuleras tydligare och inte vara öppna för lika mycket tolkande. Det är lite försiktiga passus som visar att individer är tänkande, värderande och självständiga i sin hållning, även om de inte tar avstånd från den offentliga svenska linjen.

RESTRIKTIONER ATT FÖLJA

Även om den reglering som skett under pandemin som sagt har framställts som rimlig och inte blivit starkt ifrågasatt, så betyder det inte att alla slaviskt har levt efter de regler och rekommendationer som satts av myndigheter. Exakt vilka restriktioner som har rått under vilken period är inget som de som intervjuas under hösten 2021 riktigt kan hålla reda på. Smittovågor, restriktioner som kommer och går, viktiga aspekter som kommuniceras från offentligt håll under vissa perioder – allt detta blandas samman och bildar en lång pandemi där hållpunkter ibland intensivt får sökas för att skapa reda i tiden som varit. Jag frågar Hanna om hon minns kampanjen om personlig lockdown som fördes i länet. Hon får tänka efter och svarar att ”jag tror inte att det var någon stor grej eftersom livet såg ut så i alla fall”. Restriktionerna har blivit ”vardag”, menar hon, och oavsett hur kommunikationen från nationella eller lokala myndigheterna sett under vissa perioder så har det funnits en grundläggande försiktighet som varit densamma under hela pandemin.

Nils har arrangerat träffar i kyrkan han tillhör under stora delar av pandemin. Under några perioder blev det inställt, men med justeringar och försiktighet kunde ändå träffarna ske under långa perioder. ”Vi har en stor sal, och jag var den som satte ut kopparna glest så de visste var de skulle sitta”, förklarar Nils. Men så kommer det fler än vad som riktigt är tillåtet,

”All makt åt Tegnell vår befriare” står det på tröjan, med anspelning på Astrid Lindgrens onda figur Tengil i berättelsen om bröderna Lejonhjärta. Statstjänstepersonen som agerar inom sitt ämbete framställs som en befriare från andra länders val av mycket strikta coronaåtgärder. Att fritt kunna äta lunch på restaurang, kräver en strategi som befriar individen från tvingande åtgärder till förmån för en tro på medborgerlig känsla av vad som är de rätta handlingarna. Lunch på restaurang Klang market i Uppsala maj 2020. Foto: Cecilia Bygdell, Upplandsmuseet

14 personer när det egentligen bara bör vara åtta som samlas som mest:

Nils: Helt plötsligt blev vi fjorton. Och det var till och med någon som sa att de andra sköter sig inte, tyckte hon.

C: Var det när det var åtta som var gränsen?

Nils: Ja. Men jag känner att man måste tänka klokt också. Restriktioner med lite klokhet. Om man är fjorton så kan man sitta ännu glesare på något vis. Sen om man är gamling som har gått isolerad hela tiden och skött sig så tyckte jag att det får gå. (Nils, intervju)

Nils var medveten om att de blev för många, men menar att de klarade av att hantera situationen genom att hålla avstånd till varandra. Dessutom var det en grupp som alla var äldre och i behov av att få träffa andra, vilket ger fler avvägningar i beslutet om hur en restriktion ska följas. ”Restriktioner med klokhet”, som Nils uttrycker det, innebär att den aktuella situationen avgör vad som är det mest väsentliga för att leva klokt i pandemitider. På detta sätt resonerar fler: förvisso har restriktionerna inte följts till punkt och pricka, men det finns anledningar och dessutom var ingen större skada skedd. Livet måste ju fungera också, det måste finnas en gräns för hur mycket den administrativa nivån i samhället kan begränsa vardagen.

När Hanna får frågan om det finns tillfällen då hon inte följt rekommendationer och restriktioner kan hon efter lite funderande komma på att hon ju inte alltid haft munskydd på i kollektivtrafiken:

Jag hade munskydd på tåget precis i början men sen glömde jag det flera gånger. Det var verkligen så. Och åka behövde jag. Så åka gjorde jag i alla fall. Det där blir ju, det satt liksom något på prov, alltså vad ska andra tycka och tänka om mig. Därför att jag sitter ju där och expone-

rar mig för alla som tycker att jag är ansvarslös. Det var lite nytt, att vara den ansvarslösa. Men jag överlevde det också. (Hanna, intervju 2)

”Håll avstånd minst två meter från andra sällskap” står det bland annat på skylten vid skidbacken i Söderfors. Under hela pandemin kommuniceras budskap om avstånd, handhygien, undvikande av trängsel och en vädjan om att respektera restriktioner. I offentliga miljöer sitter anslag efter anslag efter anslag uppe. Söderfors februari 2021.

Foto: Cecilia Bygdell, Upplandsmuseet

I övrigt säger hon att det inte funnits så många tillfällen att agera medvetet på sätt som stridit mot de sätt på vilket individer förväntats agera. ”Det har inte funnits så många tillfällen att bryta mot några restriktioner riktigt. Jag har inte gått på några illegala klubbar eller så. Det finns så få sådana i byn. Tror jag i alla fall. Eller så är inte jag inbjuden”, skämtar hon. Det är om stunden kräver det som restriktioner inte

följs, och inte en medveten hållning där individens eget handlingsutrymme värnas av princip.

Elisabet åkte till sitt fritidshus under den tid då alla svenskar avråddes från att göra resor mer än två timmar bort med bil, och att inte resa över regiongränser. Hon var mycket medveten om att de inte förväntades åka till grannlänet och ville inte bli upptäckt av boende i byn:

Förra våren då man inte skulle lämna regionen var vi tvungna att åka upp till sommarstugan för att titta till den. Vi smög. Jag tog en bakväg till stugan för att inte synas, den ligger lite utanför byn. Vi besökte absolut inte affären, men vi kände oss verkligen som skurkar när vi åkte dit, och smög in i huset. Det var inte så att vi släckte alla lamporna men det var den känslan. Hoppas ingen ser oss. (Elisabet, intervju)

När Martina får frågan om hon i efterhand tänker att det ha funnit tillfällen då hon har gjort något som inte känts så bra med tanke på rådande restriktioner svarar hon nekande. Det finns fortfarande situationer hon kan redogöra för då hon inte följt regelboken till punkt och pricka, men samtidigt har hon varit väl medveten om vad hon gjort, när och med vilket syfte:

Jag tror inte det finns ett enda sådant tillfälle. Jag kan inte komma på det. Jag har inte åkt tåg och buss utan jag har promenerat. Jag har varit på bio men det har varit säten emellan, jag gick ju på teater tills de stängde. Jag gick och simmade. Jag tyckte det var lite fånigt att de stängde, men de var tvungna att följa Uppsala kommuns regler, för viruset dör ju i klor. Det ska möjligen vara de här gångerna när vi gick ut och åt. Men jag har känt mig trygg med planeringen. Jag vet inte om det har att göra med att jag är sjuksköterska. Att jag har tänkt att jag har gjort på rätt sätt, det kan inte hända någonting. /.. / Vi var och storhandlade och då

skulle man ju bara åka och handla själv. Jag tycker det är jättejobbigt att storhandla själv så vi var ju två. Men däremot åkte vi på sådana tider när det inte var så mycket folk. (Martina, intervju 2)

Den planering som hon nämner när de varit på restaurang, är att de i förväg ringt och bett om att få sitta med avstånd till andra, och då även fått en servitör som hade ett nyligt taget positivt antikroppstest, som genom att ha genomgått infektionen därmed inte riskerade att smitta Martinas sällskap. Martina hänvisar till att hon i grunden har en medicinsk utbildning och förstår varför åtgärder från offentligt håll har tagits och vad som ligger på henne att göra i sin vardag. Regleringar har en orsak, och så länge hon inte äventyrar sin egen eller andras säkerhet, eller för den delen ett fungerande samhälle där alla bidrar till att bekämpa smittspridningen, så gör hon vad hon kan för att leva på önskvärt sätt. Men något enstaka avsteg kan det likväl ha blivit.

Deltagarna i insamlingen har liksom alla svenskar haft inskränkningar i sin vardag, och har visat att de accepterar detta för att vara med och bidra till att hålla smittan på håll. Intervjuerna innehåller en längtan efter de personliga mötena och att det egna livet ska te sig mer som innan pandemin. Ingen av de intervjuade påtalar däremot att de ser fram emot ett samhälle där de kan röra sig fritt i termer av att inte vara reglerade av en offentlig makt, ha tillträde till offentliga platser utan inskränkningar eller att kunna samlas i grupper som kan uttrycka en politisk åsikt. Pandemin framstår i dagböcker och intervjuer som en inskränkning av den egna kroppens möjligheter, det personligt levda livet och de sociala kontakterna men inte i de demokratiska fri- och rättigheterna. Deltagarna har, med några försiktiga protester, accepterat

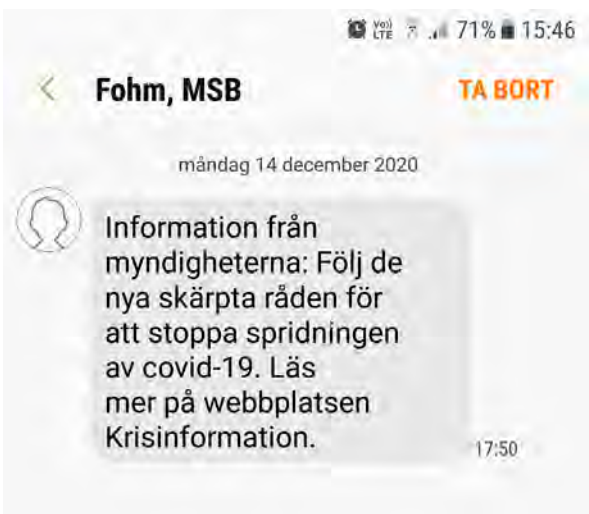
Personlig lockdown för dig i Uppsala län

- Träffa inga andra än dem du bor med.
- Stanna hemma vid minsta symtom.
- Arbeta hemifrån om du kan.
- Undvik att vistas i trånga inomhusmiljöer.
- Håll minst två meters avstånd till andra människor.
- Res bara med kollektivtrafiken om du måste och använd då munskydd.

Råd från smittskyddsläkaren i Uppsala län.

Utgå från att alla du möter är smittade.

En skarp uppmaning att begränsa sina kontakter och sitt resande sprids i kampanjen om så kallad personlig lockdown under våren 2021. Uttrycket sammanfattar mycket av den svenska strategin med ett frivilligt åtföljande av råden att begränsa sin vardag. Kampanjmaterial från Länsstyrelsen Uppsala län.

Inför julen 2020 skickar Folkhälsomyndigheten tillsammans med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ett sms till alla mobilabonnenter i Sverige med skärpta råd när smittspridningen ökar. Ingen ska ha undgått att det är nya, striktare förhållningsorder som gäller i samhället. Skärmdump av telefon.

att det finns en nivå i samhället som reglerat vardagen.

ADMINISTRERA ELLER UNDVIKA

I centrum för restriktioner står förutom att rädda individer från sjukdom och död, att kunna upprätthålla sjukvård och andra välfärdsområdets kapacitet. Det är ett administrerande, ett planerande och reglerande som följt genom hela pandemin. Flera av deltagarna har också i sina framtidsspaningar visat att de förutsätter att pandemin ger avtryck på denna nivå på samhället. Jacke är en av dem som säger att det faktum att äldre som tar del av omsorg och vård varit så utsatta, manar till framtida förändringar:

Det enda man vet riktigt säkert, och en av de få positiva sakerna som kan komma efter pandemin, är en total reform av äldre vården.

Det är väl den tydligaste sprickan som den här pandemin har visat. Otroligt sorgligt, personalen kämpar och sliter till döddagar, men oj vad det är eftersatt. Så det är väl någonting man kan hoppas kommer ut av det, en total make over av äldre vården. (Jacke, intervju)

Andra fyller på med att det måste finnas bättre lagerhållning inför framtida kriser, att det sociala utanförskapet – återigen – har visat sig visat sig skapa skillnader mellan medborgares förutsättningar till ett gott liv, eller att det har blottat en skev arbetsmarknad. Det gemensamma i dessa tankar, är att det går att göra annorlunda, det går att vara förberedd på andra sätt och det måste gå att undvika de allra värsta konsekvenserna om vi utsätts för någon annan samhällspåfrestning framöver.

Zygmunt Bauman (2007) menar att i det moderna samhället framstår hot mot människan som något som kan hanteras genom korrekt hanterande, i enlighet med vad han kallar

för en administrationsdiskurs. I denna diskurs görs uppkomna hot, risker eller tragedier till något som det moderna samhället skulle kunna hantera genom att låta det passera administrativa hållpunkter. Det gäller även det som kan betecknas som naturkatastrofer menar han, och tar tsunamin i Asien 2004 och orkanen Katrina i USA 2005 som exempel. Om det bara hade funnits system för att skapa information om vad som var i antågande, ta emot den och ha en beredskap för vilka åtgärder som skulle vidtagits, då hade naturens nycker inte behövt drabba den moderna människan på det sätt som skedde. För Bauman är det här en integrerad del av det moderna samhället, där det skapas stora opersonliga system för att hantera alla samhällets funktioner. Det är ett enormt samhällsmaskineri som ska löpa på, och då går det varken att lita på en enskild persons nycker eller naturens gång. Istället måste det finnas genomtänkta administrativa system med alarm, krisberedskap, en handlingsplan för vad varje del av samhället ska göra vid en påfrestning och resurser för att utföra dessa.

Resonemanget har relevans för pandemin. Beredskapen för att hantera pandemin liksom hur den väl hanterades har varit i centrum för många debatter. Alltför starka åsikter i denna fråga tar som sagt deltagarna i insamlingen avstånd från, men likväl har deras tillägg, deras försiktiga protester, många gånger detta sätt att tänka som grund. Det går att planera, resurs-sätta och utföra på andra sätt än vad som gjorts. Det går att införa, pedagogiskt förklara och underlätta restriktioner på olika sätt. Det går helt enkelt att administrera land och pandemi på lite justerat sätt.

Finna andra alternativa sätt att tänka? Ja, miljörelsen och miljöforskningen har ett annat perspektiv där sättet som vi lever våra moderna liv sätts i centrum. I samma takt som ekosystem utarmas, förklaras vårt sätt att leva

skapar förutsättningar för pandemier (Arias-Maldonado 2020; IPBES 2020). Modern påverkan på ekosystem gör att vilda djur får mindre livsutrymme, vilket leder till att interaktionen mellan människa och djur blir tätare. Då ökar också risken för att smittsamma virus ska överföras från djur till människa. Del av problemet utgörs också av ökat köttätande, storskaligt intensivt jordbrukande och globala handelskedjor. Med detta synsätt handlar det inte om hur vi hanterar en pandemi, utan om hur vi *orsakar* den.

Några få av de som skrivit dagbok och som intervjuats, framhåller i denna anda att lärdomen från pandemin måste vara att vi ska leva på andra sätt. ”Det är klart att det är någonting som gör att vi får pandemier tätare och tätare”, säger Martina som har ett stort miljöengagemang. Och Elin, som är biolog och arbetar med naturfrågor, ser det på ett liknande sätt:

Virusproblemen kommer ju att öka när vi fortsätter att förstöra våra ekosystem, för vi kommer att vara på fler ställen där det finns potentiella virus eller smittokällor. Vi kan ju börja med att restaurera lite mangroveträsk någonstans kanske, det hade varit bra. (Elin, intervju)

Martina och Elin är de som tydligast ser pandemin som en konsekvens av vårt moderna levnadssätt, och som ser möjligheter att undvika framtida pandemier som avhängigt hur vi arbetar med miljömässig hållbarhet. Även andra kan tänga detta synsätt, som Kerstin som i sin dagbok ställer frågan ”har vi förstört vårt jordklot och det här är naturens sätt att hämnas?”. För majoriteten är det ändå en fråga om att lindra konsekvenser genom att politiskt och administrativt finna andra sätt att hantera en kris. Pandemin framstår som en tid då samhällets reglerande både varit synligt, accepterat och rent av önskvärt.

*Anpassa sig och hitta regleringar som mildrar konsekvenserna, eller leva på annat sätt? Bilen har varit viktig som färdmedel och kollektivtrafiken som annars ses som en viktig del i en omställning har varit betydligt mer problematisk ur smittsynpunkt. Här drive-in vid Bauhaus, Uppsala april 2021.
Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet*

Information

*De som fortfarande pendlar med kollektivtrafik uppmanas att rucka på sina invanda tider för resan mellan arbete och hem, så trafiken glesas ut. Användandet av dygnets timmar kan som mycket annat förändras i pandemins spår.
Foto: Cecilia Bygdell, Upplandsmuseet*

Tidens gång och tidens brytpunkter

Om man ska hoppas något för framtiden så kanske människor har lärt sig att bli bättre på etiska överväganden och beslut på ett sätt som de inte har varit förut. Det har vi tvingats ställas inför dagligdags. Det kanske på något vis kommer att visa sig att vi är mycket bättre på att tänka i sådana frågor än vi var förut. Alla har givetvis varit mer benägna att fundera över vad som är rätt. (Hanna, intervju 2)

Hanna är en av dem som i början av pandemin hoppas att coronapandemin ska vara början på något nytt. ”Du vet, allt det här som alla har sagt är omöjligt, det här med att sluta flyga, leva på ett annat sätt, konsumera mindre”. När månaderna går tonas förhoppningarna ner om att samhället skulle förändras markant, även om det finns några erfarenheter som förväntas följa med in i den tid som betecknas som postpandemin. Det har för flera av deltagarna varit märkbart att det har varit en ovanlig tid, både genom de inskränkningar i vardagen som funnits och genom att pandemin förväntas förändra vårt samhälle. Det betyder inte att det för alla har varit en tid helt ur sina gängor. ”Jag har inte tänkt så mycket, det är bara att köpa läget och ta det som det kommer”, säger till exempel David när han får frågan om vad framtiden kan tänkas bära på. Han har siktet inställt på att kunna fortsätta med sina fritidsaktiviteter när väl pandemin är över, och pandemin använder han till stora delar för att planera för återgång till det föreningsliv han normalt ägnar mycket av sin tid åt.

Tid är en viktig dimension när pandemin beskrivs av deltagarna. Den här perioden har sin egen tidsanvändning och tidsförståelse (jfr Antenas 2020; Loose et al 2021). Tiden har gått långsamt när livet levts hemma och mycket blivit inställt, samtidigt som den har rusat när

vi på bara några veckor befann oss i den digitala framtid som länge aviserats. Pandemin har också varit en tid för ovanligt många funderingar på vad framtiden kommer att innehålla.

EN OVANLIG TID

”Det är klart att det här kommer att stå i historieböcker, det här kommer vi ju att analysera, det här kommer vi att få leva med i många, många år framåt”, säger Pernilla. Det är en tid hon förväntar sig kommer att vridas och vändas på i en nära framtid, och som den som vill skriva 2000-talets historia kommer inte att kunna gå förbi den. Det är både en period då så mycket vänts upp och ner, och en förmodad startpunkt för något som komma skall.

Elin använder ordet ”märklig” för att beskriva pandemin, och ser det som karaktäristiskt för ett svenskt förhållningssätt där de stora och dramatiska orden undviks:

Ett uttryck som jag tycker var väldigt talande när folk blev intervjuade efter terrorattacken på Drottninggatan [2017], var att de sa att det kändes lite märkligt. Från Europa vid liknande händelser, där har det varit folk som gråter i Tv, och det skriks och det härjas. Det är väldigt mycket uppståndelse. Men i Sverige när de intervjuade folk, sa de att det kände lite märkligt. Det är ungefär så vi kommer att se på det här. Det var lite märkligt. (Elin, intervju)

En tid som är ”märklig” är en vardagsnära och väl sammanfattande beskrivning av vad coronapandemin är. Det har inte funnits några erfarenheter att luta sig tillbaka mot, för ingen har tidigare provat leva under en pandemi reglerad på detta sätt. Det har varit ett ”levande laboratorium” (Matthewman & Huppatz 2020), där utvärderingar av vad restriktioner har betytt för folkhälsa, för familjeliv, för hela

näringsbranscher, för föreningsliv, för arbetslivet och så vidare, har fått göras allt eftersom. En märklig tid, där ingen vetat svaret på hur och när det hela ska sluta.

Det är en tid som innehåller mycket tankar om vad som är och vad som ska komma. ”Allting är ju avstängt och man har inte lika full almanacka med aktiviteter. Det stannar av lite grand, livet. Man börjar reflektera över de lilla sakerna i vardagen”, säger Martina. Det finns tid att tänka på om det är så här livet, relationerna till andra och samhället ska se ut. Var det så här vi ville att det skulle vara, eller önskar vi att vi går åt något annat håll härifrån? Att så mycket av vardagen har förlagts till hemmet har sannolikt både bidragit till att tankar om hur framtiden kan se ut har fått ta utrymme, och till hur denna framtid har tecknats i framtidsfunderingar. Hemmet är den lugna vrån, platsen där det finns tid att tänka, en närmast kontemplativ plats.

Framtiden är starkt närvarande under coronapandemin. Det är nästan svårt att skilja nutid från en nära framtid, för på många sätt är framtiden redan här. Det gick fort och kom oväntat men nu är vi i en annan tid. Det visade sig att det gick att genomföra omfattande samhällsförändringar med nästan ingen tid till förfogande som miljörelsen sagt att vi framledes behöver, och det gick att digitalisera arbete och social interaktion på det sätt som framtidsspannare talat om länge. Det nya normala är ett ord som får spridning världen över redan från början av pandemin. Det är ett begrepp som kommer från vetenskapligt och politiskt håll för att tydliggöra att det fanns ett tillfälle att ändra riktning i samhället, och som Emiliani m. fl. (2020) skriver sluta prata om när pandemin ska ta slut och i stället prata om hur det hela ska få sin fortsättning. Siktet vrids från nutid till

framtid. Frågan är inte bara hur vi ska leva i restriktionernas tid, utan hur vi ska organisera vårt samhälle framöver. Pandemin är framtid.

Mycket av det som förändrades var redan igångsatta processer. Miljörelsen hade sedan tidigare fått många att fundera på sitt resande. Arbetsplatserna hade den digitala infrastrukturen som behövdes för att så många skulle kunna arbeta hemma eller delta i digitala konferenser. Det fanns sedan förut en rörelse som vill skala ner livet till att levas i det lokala, med inslag av mindre konsumtion och ett större egenansvar för att producera livsmedel. Att hoppa av det så kallade ekorrhjulet, det vill säga hitta en vardag som är mindre inrutad och mindre stressig, är också en riktning som fler och fler valt redan innan pandemin. Brytningarna med det som varit är förstås inte total.

Att det har varit möjligt att ställa om samhället så snabbt, och att människor accepterat att det var nödvändigt framhåller flera av deltagarna som en fortsatt möjlighet att förändra vår framtid. Stefan sätter det i relation till ett hållbart samhälle och behoven av att ställa om:

Det är lite intressant det här som politiker snackar om, att vi inte ska tillbaka till det vi hade innan. Nu kan vi starta om. Greta hade rätt i det, att klimatanpassa oss kan inte ske på frivillig basis utan det måste kosta. Det enda samhället hittar på, det är sätt att döva sitt samvete. Man betalar för något som man inte vet om det bidrar till klimatförbättringar, vi fortsätter att resa och allt det ena med det andra. Men hon pekar ju på att framför allt vi här i Sverige lyssnar på vad myndigheter säger. Vi kunde ju anpassa oss över en dag. (Stefan, intervju)

Parallellt med tankar om vilka fördelar vi kan dra av att ha genomgått en samhällskris finns

en önskan om att allt ska bli som vanligt, att denna långa paus snart ska vara slut och vardagen återuppstå i den form som vi känner.” Vad tar jag med mig in i framtiden?”, funderar Anders när jag frågar. ”Det är nog på marginalen några förändringar så där, och sådant som kanske inte blir av att ta upp, men inga stora förändringar i vardagslivet”. Pernilla resonerar på ett liknande sätt. Visst kommer det att märkas den dagen som pandemin är över, men inte så att livet kommer att vara helt annorlunda:

*Jag tänker att privat så kommer jag nog hyfsat att återgå till det som var tidigare. Jag tänker att när det öppnar upp och det är riskfritt blir det kanske lite överkonsumtion av umgänge och lite kalas och middagar. För att ta igen lite grand. /..! Jag delar tidning med grannen. Tidigare så ringde jag på där och räckte över tidningen och småpratade lite. Inte varje dag men emellanåt. Det har försvunnit för hon jobbar inom vården, hon är restriktiv med att träffa folk. Det kanske jag kan återgå till.
(Pernilla, intervju)*

Efter pausen tänker sig både Anders och Pernilla kunna återuppta det som ger mening i vardagen, även om små mindre betydande delar säkerligen för alltid har förändrats. Andra menar att även om önskemålet är förändringar, så är det dessa strukturer som bär upp vardag och samhälle och som inte enkelt låter sig ruckas. Det vore välkommet med ett nytt normalt liv på flertalet punkter, men människans minne är kort och vanornas makt stor. Förändring kan vara av godo, men sker nog bara i måttliga doser.

De små barnens vardag har inte varit reglerad, utan en så normal vardag som möjligt har varit målet. Förskoleutflykt i Röbo, Uppsala maj 2020.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

"Sättet att handla är ju annorlunda nu, med handskar, handsprit och glesa köer. Proceduren med handskar och handsprit är ju lite omständlig och passagerarsätet i min bil ser ut som en mobil sjukstuga med vattenflaska, servetter, handskar och handsprit." Citat: Kerstin, dagbok.

Föremålen kommer från Kerstin som själv sytt det rosa munskyddet. Skyddsutrustning har använts både hemma och i bilen. Jämför bild på sid 51. Inventarienummer UM43807, UM43808, UM43809 och UM43810.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

Materialiserad pandemi

Om du fick välja en sak som representerar din upplevelse av coronapandemin – vad skulle du välja? Frågan har ställts till deltagarna i insamlingen liksom i sociala medier i museets kanaler. Svaren grupperar sig efter fyra huvudsakliga områden, och har utgjort grund för förvärvande av några få ting som numera ingår i Upplandsmuseets föremålssamling.

Handspritsflaskan toppar listan. Handspriten har inskräpvt allvaret i pandemin, har varit ett sätt att ständigt påminna om att tiderna inte är som vanligt, att det gäller att ha kontroll på kroppen och att det är de förändrade vardagsrutinerna som burit upp kampen mot viruset. Doften av handsprit, smaken om man råkat ta på läpparna innan handspriten avdunstat från fingrarna och flaskornas fysiska närvaro är inslag i vardagen som alla kan relatera till.

Tätt följt av handspritsflaskor nämns den bärbara datorn, paddan och mobiltelefonen. De är kontakt med omvärlden när fysiska möten inte kan bli av, möjligheten att kommunicera med andra trots sjukhusets isolering av sjuka, förutsättningen för att inte pendla till arbete, konsumtion och underhållning. Pandemin materialiseras som det digitala närvaro på tvärs över alla dagens göromål för flertalet.

En annan grupp av ting berättar om att äntligen ha tid, att ha för mycket tid och att nyttja tiden på ett meningsfullt sätt. Handarbete, renoveringar hemma, konsumtion av allehanda medier, odlade och matlagning fyller dagar i en värld som har en annan vardag. Det är kålhuvuden, ett växthus, pärlarbeten, silverarbeten och en knyppeldyna som nämns, men också gamla och nya medier som konsumeras i det vakuum som uppstår när det ena efter det andra ställs in – för att tiden finns och för att tiden behöver ett gott innehåll.

Pandemin har gjort skillnad på inne och ute och därmed flyttat måltider utomhus, låtit franden ta plats på luftiga altaner och låtit

motionen flytta ut i det gröna. Skor som används till skogspromenader, träningskläder och fritidskläder som burits i det gröna, en vilstol för den som är konvalescent, en cykel och hundgodis i alla fickor när tiden utomhus med husdjuren ökat nämns som ting som också de berättar om pandemins vardag.

”Det är det här att ha handsprit i bilen. Åker jag i väg någonstans har jag handsprit med mig. Det är nya vanor.” Citat: Kerstin, intervju. Inventarienummer UM43808.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

"Jag har några minneslappar som jag skrivit ut från nätet och kopierat. Lappar som påminner om att man ska tvätta händerna, en skämtsam bild, men med ett viktigt budskap. De sitter på flera ställen hemma och jag hoppas att ingen vågar trotsa statsepidemiologen." Citat: Kerstin, dagbok.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

"Min personliga bärbara dator som kändes som ett onödigt köp för ett år sedan (eftersom det visade sig att jag lika väl kan strömma film och liknande till stor skärm från mobilen) – ja den har jag varit ganska tacksam för nu, eftersom jag sluppit bära hem jobbdatorn." Citat: Alexander.

Datorn kommer från Alexander som är lärare. Datorn som arbetsgivaren tillhandahöll var tung att släpa mellan hem och arbete, så den nya privata datorn fick ett användningsområde som Alexander inte planerat för. Datorn syns i bild på sid 68 och 81. Inventarienummer UM43792.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

"Jag skulle säga att om det är någonting som har fått gå på högvarv här hemma är det matberedaren och svamptorken. För vi har tagit hand om, vi har skördat, vi har plockat bär. Bärplockaren är välanvänd, men framför allt vår svamptork. Den står ju och rullar jämt." Citat: Hanna, intervju 1.

Svamptorken kommer från Hanna som odlat i den egna trädgården, plockat bär och svamp och konserverat inför vintern. Inventarienummer UM43791.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

*”Hunden har betytt mycket för oss allihop. Han kom precis i den vevan när pandemin startade. Jag har gått. Jag åker inte buss annars heller, jag går jämt. Men jag har gått ännu mer nu.” Citat: Martina.
Skorna kommer från Martina som har gått i sina röda promenadskor, många gånger tillsammans med den nya hund som familjen fick bara dagarna innan de första restriktionerna var ett faktum. Se även bild sid 74. Inventarienummer UM43789.*

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

"Vår sexåring blev jättetänd bara på att det var en karta. Det var liksom wow! Finns det skatter? Får man någonting?" Citat: Frida, intervju.

Hitta Ut-kartan, med vars hjälp det är möjligt att orientera i olika svårighetsgrader, kommer från Frida. Med kartans hjälp har hon och familjen kunnat upptäcka nya sidor av sin närmiljö. Inventarienummer UM43790.

Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet

Coronapandemi utvecklade till hungerpandemi. Extrapriser under årets fattigaste månad januari samsas med påminnelser om att coronapandemin skapat försörjningsvårigheter när förutsättningar för arbete, livsmedelsproduktion och barns utbildningsmöjligheter hastigt fick helt nya förutsättningar i många av världens länder. Coop Skutskär januari 2021.

Foto: Cecilia Bygdell, Upplandsmuseet

En förändrad värld?

Vad pandemin kommer att betyda för framtiden är förstås en fråga som ska bevaras av just framtiden. Framtidsvisioner under pandemin speglar givetvis pandemins speciella tid, och denna period är som sagt fylld av en tro på förändring. Dessa tankar skiljer sig inte märkbart åt mellan dagböckerna, de första respektive de senare intervjuerna. Pandemin igenom har deltagarna samma sorts funderingar. Förväntningarna på bestående förändringar är däremot större från början, medan det finns en mer nedtonad förhoppning under de senare intervjuerna. De fenomen som det handlar om är däremot stabila. Det handlar främst om *förhoppningar*, inte om farhågor. Det framkommer en tro eller önskan på ett *än bättre samhälle* härefter, i litet och stort.

Vad är det då för delar som deltagarna nämner i en förmodad förändrad vardag efter pandemin? Delarna kan sägas återgå på de teman som redan presenterats i texten, och sammanfattar på så vis också redogörelsen.

För det första nämns pandemins ändrade kroppsliga medvetenhet, vilket inbegriper både större förståelse för hur smittspridning sker och en förväntan om att fortsatt få ha större personlig integritet. För Nils handlar det bland annat om hur han vill hälsa på individer framöver:

Nils: Det här med att hålla avstånd, jag kommer att fortsätta med det. Sådana här försiktighetsåtgärder. Och inte kramas och inte ta i hand.

Cecilia: Du tror inte att du kommer att ta i hand?

Nils: Nej, varför skulle jag göra det? Jag kanske gör det och sen tvättar jag mig demonstrativt efteråt. (Nils, intervju)

En önskan om att inte komma kroppsligt nära andra gäller inte de närmaste. Barnen, föräldrarna och de bästa vännerna får fortsatt gärna

en kram – men inte kollegor, nya bekansksaper eller ytliga kontakter. Det betyder också att pandemin förväntas skapa fortsatt större åtskillnad mellan de nära och kära, och de mer avlägsna. Om andras kroppars närhet är välkomna är en fråga om socialt och emotionellt avstånd.

För det andra förutsätts den annorlunda vardagen både vara en parentes och sätta sina spår. Lugnet under pandemin nämns som något som skulle behövas som motvikt till en vardag där aktiviteter ibland avlöser varandra alltför tätt. Att ”inte behöva hålla i gång det här sociala snurret”, som Hanna uttrycker det, skulle vara en avlastning – och samtidigt en förlust. Det är i aktiviteterna de roligare delarna av livet finns, och det är genom dem vi förväntas interagera med andra. Ska Hanna och andra vara realistiska, ser de inte att en annan tidsrytm är något som verkligen kommer att bli bestående. Pandemin var i detta hänseende en paus, inte ett brott. Det blev en stund att vila, längta och ladda upp för en återgång.

Däremot är övertygelsen stor att det inte finns någon väg tillbaka från det mer uppkopplade livet. Dörren till det samhälle som fanns innan pandemin vad gäller graden av uppkoppling är helt stängd, och ingen återvändo finns till ett liv utan digitala plattformar för samtal, möten, inköp och mediekonsumtion. När tekniken inte fyller ett behov kastas den gärna ut, men förtjänsterna är så många att datorer, smarta telefoner och läsplattor kommer att ha en fortsatt central roll i vardagen.

För det tredje får det lokala och det småskaliga livet också plats i framtidsspaningarna. Samhällsimplosionen som pandemin förde med sig kanske inte består i sin extrema form, men svälla till den ursprungliga storleken tros inte vardagslivets räckvidd göra. Det finns en stark kritik mot vårt sätt att leva vardag som fram-

*Kompisgänget träffas för att kasta frisbeegolf. Den som har fritidsintressen som sker glest, i mindre grupper och utombus kan med lite anpassning fortsätta ha ett socialt liv.
Foto: Olle Norling, Upplandsmuseet*

kommer i dessa framtidsscenarier. Vi kan inte resa som tidigare, och vi behöver som Kerstin påtalar se till de resurser vi har nära oss:

Jag funderar över om vi är på väg mot ett annat samhälle. Ett samhälle där man inte reser utomlands så mycket, i stället tar hand om varandra, lagar mat från grunden, återvinner, använder det man har i stället för att köpa nytt. Kanske att den här krisen kan ge oss en tankeställare i alla fall. (Kerstin, dagbok)

För det fjärde, slutligen, finns en förväntan om att pandemin sätter sina spår i planering av viktiga samhällsfunktioner. Det offentliga samhället, hanterat på en tjänstemannanivå men styrt på en politisk nivå, förutsätts dra erfarenheter av pandemin och ge oss andra förhållningssätt och direktiv i framtiden. Anders tänker sig att ett område som omsorgen om de äldre inte kan administreras på samma sätt framöver:

Det måste vara någonting som är fel när äldre insjuknar på det sättet. Och det får utredas, vad det beror på. Det är inte så att det bara skulle vara ett resultat av ett nytt virus. Det gör inte att svaga äldre skulle insjukna bara av det, det måste ha funnits någonting, en osynlig brist. (Anders, intervju 2)

Denna ”osynliga brist” är något som behöver synliggöras, analyseras och ligga till grund för nya förhållningssätt på en övergripande samhällsnivå. På samma sätt antas hela pandemin utvärderas och ge oss alla förändrade verktyg för att bemästra sociobiologiska såväl som andra potentiella hot mot samhällets organisation.

Gemensamt för alla som skrivit dagbok och intervjuats är att de spår ett större avtryck på en samhällsnivå än på individnivå. Det är de stora

samhällsförändringarna som personer ser som givna, medan det egna livet i huvudsak förväntas återgå till vad det var. Kanske är handslagen borta. Kanske blir det inte till att resa på samma sätt längre. Kanske bli konferenserna färre framöver. Små förändringar som kanske fortsätter, men de ruckar inte på vardagslivets grund. Det synes enklare att säkert fastslå att vi kommer att få se en framtida annorlunda krispolitik, ett ytterligare digitaliserat samhälle eller att miljörörelsen nu har vind i seglet.

Individen blir på detta sätt den stabila punkten i ett föränderligt samhälle. Pandemin må förändra strukturer runt individen, men hon själv är i sin grund stadigt förankrad i vardagens rutiner. Brytpunkter i de större samhälleliga strukturerna motsäger inte att livet i sina stora drag fortsätter sin gilla gång på en individnivå.

En av alla butikers många uppmaningar att både tänka på sig själv och andra genom att inte komma för nära andra. Butik Lilla vita i Skutskär, januari 2021.

Foto: Cecilia Bygdell, Upplandsmuseet

Tack

Ett stort tack till er som kallas för deltagare:

Alexander

Anders

Anita

Anton

Britt

David

Elin

Elisabet

Frida

Hanna

Jacke

Jenny

Kerstin

Martina

Nils

Pernilla

Stefan

Utän er skulle det inte ha funnits någon kunskap att spara på om coronapandemins tid i Uppsala län.

Referenslista

UPPLANDSMUSEETS ARKIV

Dagböcker skrivna våren 2020

Intervjuer med deltagare genomförda 2020 - 2021

LITTERATUR

Andersson, Karin, Fabri, Anna, Fredman, Peter, Hedenborg, Susanna, Jansson, Alexander, Karlén, Sara, Radmann, Jens & Wolf-Watx, Daniel (2021). *Idrotten och friluftslivet under coronapandemin. Resultat från två undersökningar om coronapandemins effekter på idrott, fysisk aktivitet och friluftsliv*. MISTRA Sport & Outdoors

Antenas, Josep Maria (2020). Notes on corona crisis and temporality. *Dialectical Anthropology*, 44, 315-318

Arias-Maldonado, Manuel (2020). COVID-19 as a Global Risk: Confronting the Ambivalences of a Socionatural Threat. *Societies* 10 (4)

Bauman, Zigmund (2007). *Flytande rädsla*. Göteborg: Daidalos

Berman, Marshall (2001). *Allt som är fast förflyktigas: modernism och modernitet*. Lund: Arkiv

Blunt, Alison, Dowling, Robyn (2006): *Home*. New York NY: Routledge

Costabile, Ian, Kallegias, Alexandros & Robins, Jessica C. (2020). The corona decade: The transition to the age of hyper-connectivity and the fourth industrial revolution. *Transformation*

Cresswell, Tim (2006). *On the move: mobility in the modern Western world*. New York: Routledge

Dahlberg, Matz, Edin, Per-Ander, Grönqvist, Erik, Lyhagen, Johan, Östh, John, Siretskiy, Alexey, Toger, Marina (2020). Effects of the COVID-19 Pandemic on Population Mobility under Mild Policies: Causal Evidence from Sweden. *arXiv:2004.09087*

De Chadarevian, Soraya & Raffaetà, Roberta (2021). Covid-19: Rethinking the nature of viruses. *History and philosophy of the life sciences*, 43 (2)

Emiliani, Francesca, Contarello, Alberta, Brondi, Sonia, Palaretti, Laura & Romaioli, Diego (2020). Social representations of "normality": Everyday life in old and new normalities with covid-19. *Papers on social representations*, 29 (2), 9.1-9.36

Hviid Jacobsen, Michael & Petersen, Anders (2020). The return of death in times of uncertainty – a sketchy diagnosis of death in the contemporary corona crisis. *Social science* 9 (131)

Imber-Black, Evan (2020). Rituals in the time of covid-19: Imagination, responsiveness, and the human spirit. *Family process*, 59 (3), 912-921

IPBES (2020) *Workshop Report on Biodiversity and Pandemics of the Intergovernmental Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. IPBES secretariat, Bonn, Germany

Katz, Raúl, Callorda, Fernando & Jung, Juan (2020). Can digitization mitigate COVID-19 damages? Evidence from developing countries. Preprint

Lamker, C.E., Horlings, L. G. , Puerari, E. (2020). Communities and space – Post-corona avenues for “new normal” in planning research. *Local development and society*, 1 (1), 83-89

Loose, T., Wittmann, M., Vásquez-Echeverría, A. (2021). Disrupting times in the wake of the pandemic: Dispositional time attitudes, time perception and temporal focus. *Time and society*, 3 (1), 110-131

Matthewman, Steve, Huppatz, Kate (2020). A sociology of covid-19. *Journal of sociology*, 56 (4), 675-683

Namazi, Hamidreza & Monajemi, Alireza (2020). Three health-related paradoxes in the covid-19 pandemic. *International journal of body, mind culture* 7 (1), 15-17

Pfaller, Larissa (2020). Theorizing the virus: Abjection and the covid-19 pandemic. *International journal of sociology and social policy*, 40 (9-10), 821-829

Post och telestyrelsen (2021). *Digital omställning till följd av covid-19: Uppdrag att kartlägga och analysera erfarenheter och behov av åtgärder för att leva och verka digitalt i spåren av utbrottet av covid-19*. Post och telestyrelsen

Valeri, Valerio (2017). *Classic Concepts in Anthropology*. HAU Books

Skriver Hansen, Andreas, Falla Arce, Javier, Lindberg, Ida (2021). *Friluftslivet under coronapandemin. Kartläggning av friluftsvanor och vistelse i naturen under coronapandemin i Västra Götaland*. MISTRA Sport & Outdoor

Upplandsstiftelsen (2020). *Årsrapport 2020*

WEBSIDOR

Aftonbladet (2021). <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/2d7g1a/region-uppsala-avsta-fran-valborg>

Folkhälsomyndigheten (2021). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/>

Språktidningen (2020). <https://spraktidningen.se/blogg/veckans-nyord-hobbyepidemiolog-soffepidemiolog>

UNT (2020). <https://unt.se>